

Казка.укр - дитячі книги з малюнками
українською мовою онлайн

Даніель Дефо

Робінзон Крузо

У переказі К.Чуковського

Даніель Дефо

РОБІНЗОН КРУЗО

Казка.укр

Переклад українською – Валерія Воробйова
Сайт: Казка.укр – Дитячі книги з малюнками українською мовою
Ілюстрації – Р.Сахалтуєв

Зміст:

- Розділ 1. Родина Робінзона. – Його втеча з батьківського дому
- Розділ 2. Перші пригоди на морі
- Розділ 3. Робінзон потрапляє у полон. – Втеча
- Розділ 4. Зустріч з дикунами
- Розділ 5. Робінзон поселяється у Бразилії. – Він знову йде в море. – Його корабель зазнає аварії
- Розділ 6. Робінзон на безлюдному острові. – Він добуває речі з корабля і будує собі житло
- Розділ 7. Робінзон на новосіллі. – Коза та козеня
- Розділ 8. Календар Робінзона. – Робінзон облаштовує своє житло
- Розділ 9. Щоденник Робінзона. – Землетрус
- Розділ 10. Робінзон дістає речі з корабля. – Він ретельно досліджує острів. Хвороба та туга
- Розділ 11. Робінзон продовжує досліджувати острів
- Розділ 12. Робінзон повертається до печери. – Його польові роботи
- Розділ 13. Робінзон виготовляє посуд
- Розділ 14. Робінзон будує човен і шиє собі новий одяг
- Розділ 15. Робінзон будує інший човен, менших розмірів, і намагається об'їхати навколо острова
- Розділ 16. Робінзон приручає диких кіз
- Розділ 17. Несподівана тривога. Робінзон укріплює своє житло
- Розділ 18. Робінзон переконується, що на його острові бувають людожери
- Розділ 19. Дикуни знову відвідують острів Робінзона. Загибель корабля
- Розділ 20. Робінзон намагається покинути свій острів
- Розділ 21. Робінзон рятує дикуна і дає йому ім'я П'ятниця
- Розділ 22. Робінзон розмовляє з П'ятницею та навчає його
- Розділ 23. Робінзон та П'ятниця будують човен
- Розділ 24. Битва з дикунами. Робінзон звільняє іспанця. П'ятниця знаходить батька
- Розділ 25. Нові мешканці острова. Прибуття англійців
- Розділ 26. Робінзон зустрічається з капітаном англійського судна
- Розділ 27. Сутичка з піратами
- Розділ 28. Капітан знову стає командиром свого корабля. Робінзон покидає острів

Розділ 1. Родина Робінзона. – Його втеча з батьківського дому

Із самого раннього дитинства найбільше від усього в світі я любив море. Я заздрив кожному матросові, що вирушав у далеке плавання. Годинами я простоював на морському березі, не відриваючи очей від кораблів.

Моїм батькам це дуже не подобалось. Батько, стара, хвора людина, хотів, щоб я став поважним чиновником, служив у королівському суді і одержував велику платню. Але я мріяв про морські подорожі. Мені вважалося найбільшим щастям мандрувати морями й океанами.

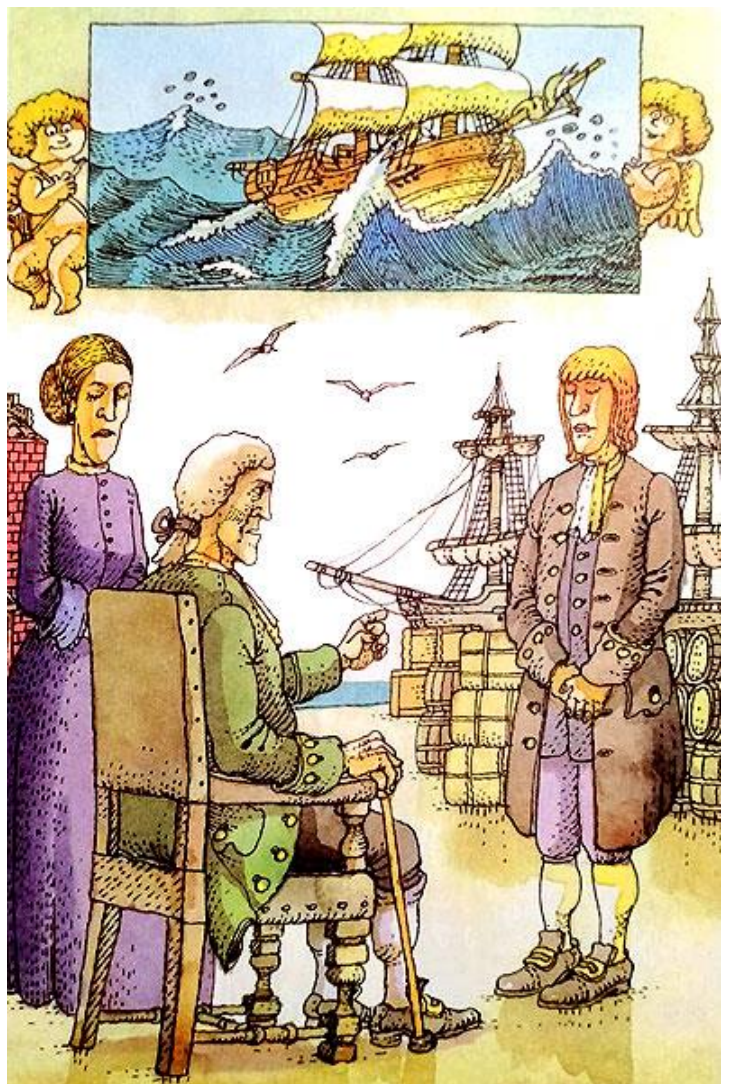
Батько здогадувався, що в мене на думці. Якось він покликав мене до себе і сердито сказав:

– Я знаю: ти хочеш втекти з рідного дому. Це божевілля. Ти повинен залишитися. Якщо ти залишишся, я буду тобі добрим батьком, але горе тобі, якщо ти втечеш! – Тут голос у нього затремтів, і він тихо додав: – Подумай про хвору матір... Вона не винесе розлуки з тобою.

В очах у нього блиснули сльози. Він любив мене і хотів мені добра.

Мені стало шкода старого, я твердо вирішив залишитися в батьківському домі і не думати більше про морські подорожі. Але, на жаль! – минуло кілька днів, і від моїх добрих намірів нічого не лишилося. Мене знову потягло до морських берегів. Мені стали снитися щогли, хвилі, вітрила, чайки, невідомі країни, вогні маяків.

Через два-три тижні після моєї розмови з батьком я все ж таки вирішив втекти. Вибравши час, коли мати була весела і спокійна, я підійшов до неї і шанобливо сказав:

– Мені вже вісімнадцять років, а в ці роки пізно вчитися суддівській справі. Якби навіть я і вступив кудись на службу, я все одно за кілька днів утік би в далекі краї. Мені так хочеться побачити інші країни, побувати і в Африці, і в Азії! Якщо я і прилаштуюся до якоїсь справи, у мене все одно не вистачить терпіння довести її до кінця. Прошу вас, умовте батька відпустити мене в море хоча б на короткий час для проби; якщо життя моряка не сподобається мені, я повернуся додому і більше нікуди не поїду. Нехай батько відпустить мене добровільно, бо інакше я буду змушений піти з дому без його дозволу.

Мати дуже розгнівалася на мене і сказала:

– Дивуюся, як ти можеш думати про морські подорожі після твоєї розмови з батьком! Адже він вимагав, щоб ти раз і назавжди забув про чужі краї. А він краще за тебе розуміє, якою справою тобі слід займатися. Звичайно, якщо ти хочеш себе занапастити, їдь хоч зараз, але можеш бути впевнений, що ми з батьком ніколи не дамо згоди на твою подорож. І дарма ти сподівався, що я допомагатиму у тобі. Ні, я ні слова не скажу батькові про твої безглузді мрії. Я не хочу, щоб згодом, коли життя на морі доведе тебе до злиднів і страждань, ти міг дорікнути своїй матері за те, що вона потурала тобі.

Потім, через багато років, я дізнався, що матінка все ж таки передала батькові всю нашу розмову, від слова до слова. Батько був засмучений і сказав їй зітхнувши:

– Не розумію, що йому треба? На батьківщині він міг би легко досягти успіху і щастя. Ми люди небагаті, але маємо якісь статки. Він може жити разом із нами, нічого не потребуючи. Якщо ж він почне мандрувати, він зазнає тяжких негараздів і пошкодує, що не послухався батька. Ні, я не можу відпустити його в море. Вдалині від батьківщини він буде самотній, і, якщо з ним трапиться біда, у нього не знайдеться друга, який міг би втішити його. І тоді він покається у своїй нерозсудливості, але буде пізно!

І все ж таки через кілька місяців я утік із рідного дому. Сталося це так. Якось я поїхав на кілька днів до міста Галл. Там я зустрів одного приятеля, який збирався вирушити до Лондона на кораблі свого батька. Він почав умовляти мене їхати разом із ним, спокушаючи тим, що проїзд кораблем буде безкоштовний.

І ось, не спитавши дозволу ні в батька, ні в матері, – у недобрий час! – 1 вересня 1651 року я на дев'ятнадцятому році свого життя сів на корабель, що вирушав до Лондона.

Це був поганий вчинок: я безсовісно покинув старих батьків, знехтував їхніми порадами і порушив синівський обов'язок. І мені дуже скоро довелося покаятися в тому, що я зробив.

Розділ 2. Перші пригоди на морі

Не встиг наш корабель вийти з гирла Хамбера, як із півночі повіяв холодний вітер. Небо вкрилося хмарами. Почалася сильна хитавиця.

Я ніколи ще не бував у морі, і мені стало зле. В голові у мене запаморочилося, ноги затремтіли, мене занудило і я мало не впав. Щоразу, коли на корабель налітала велика хвиля, мені здавалося, що ми зараз потонемо. Щоразу, коли корабель падав із високого гребеня хвилі, я був упевнений, що йому вже ніколи не піднятися.

Тисячу разів я присягався, що, якщо я залишуся живим, коли нога моя знову ступить на тверду землю, я одразу ж повернуся додому до батьків і ніколи за все життя не стану більше на палубу корабля.

Цих розсудливих думок вистачило в мене лише на той час, поки вирувала буря.

Але вітер вщух, хвилі заспокоїлися, і мені стало набагато легше. Помалу я почав звикати до моря. Правда, я ще не зовсім позбувся морської хвороби, але до кінця дня погода прояснішала, вітер зовсім припинився, настав чудовий вечір.

Цілу ніч я проспав міцним сном. На другий день небо було таке ж ясне. Тихе море при повному штилі, усе осяяне сонцем являло собою таку прекрасну картину, якої я ще ніколи не бачив. Від моєї морської хвороби не лишилося й сліду. Я одразу заспокоївся, і мені стало весело. З подивом я оглядав море, яке ще вчора здавалося буйним, жорстоким і грізним, а сьогодні було таке лагідне і спокійне.

Тут, як на зло, підходить до мене мій приятель, що спокусив мене їхати разом із ним, плескає по плечу і каже:

– Ну, як ти почуваєшся, Бобе? Закладаюся, що тобі було страшно. Зізнавайся: чи дуже ти злякався вчора, коли повіяв вітерець?

– Вітерець? Гарненький вітерець! Це був шалений шквал. Я й уявити не міг такої жахливої бурі!

– Бурі? Ах ти, дурнику! Ти гадаєш, це буря? Ну, ти в морі ще новачок: не дивно, що злякався... Ходімо краще й замовимо собі пуншу, вип'ємо по чарці та забудемо про бурю. Поглянь, який ясний день! Чудова погода, га?

Щоб скоротити цю сумну частину моєї повісті, скажу тільки, що справа пішла, як звичайно у моряків: я напився п'яний і потопив у вині всі свої обіцянки та клятви, усі свої похвальні думки про негайне повернення додому. Тільки-но настав штиль і я перестав боятися, що хвилі проковтнуть мене, я одразу ж забув про всі свої добрі наміри.

На шостий день ми побачили вдалині місто Ярмут. Вітер після бурі був зустрічний, тому ми дуже повільно рухалися вперед. У Ярмуті нам довелося кинути якір. Ми простояли в очікуванні попутного вітру сім чи вісім днів.

Протягом цього часу сюди прийшло багато судів з Ньюкасла. Утім, ми не простояли б так довго і ввійшли б у річку разом із припливом, але вітер ставав усе сильнішим, а днів через п'ять і зовсім розігрався не на жарт. Оскільки на нашому кораблі якорі та якірні канати були міцні, наші матроси не виявляли жодної тривоги. Вони були впевнені, що судно перебуває у повній безпеці, і, за звичаєм матросів, віддавали увесь свій вільний час веселим розвагам.

Однак на дев'ятий день зранку вітер ще подужчав, і незабаром розігрався страшенний шторм. Навіть досвідчені моряки дуже перелякалися. Я кілька разів чув, як наш капітан, проходячи повз мене то в каюту, то з каюти, стиха бурмотів: «Ми пропали! Ми пропали! Це кінець!»

Все ж таки він не втрачав розуму, пильно спостерігав за роботою матросів і вживав усіх заходів, щоб врятувати свій корабель.

Досі я не відчував страху: я був певен, що ця буря так само мине, як і попередня. Але коли сам капітан говорить, що всім нам настав кінець, я страшенно злякався і вибіг із каюти на палубу. Ніколи в житті мені не доводилося бачити такого жахливого видовища. По морю, наче високі гори, ходили величезні хвилі, і кожні три-чотири хвилини на нас обрушувалася така гора.

Спершу я заціпенів від переляку і не міг дивитися навколо. Коли ж нарешті я наважився подивитися назад, я зрозумів, яке лихо спіткало нас. На двох важко завантажених суднах, що стояли тут

неподалік на якорі, матроси рубали щогли, щоб кораблі хоч трохи позбутися ваги.

Хтось крикнув відчайдушним голосом, що корабель, який стояв попереду, за півмилі від нас, зник під водою.

Ще два судна зірвалися з якоря, буря винесла їх у відкрите море. Що чекало на них там? Усі їхні щогли були збиті ураганом.

Дрібні суденця трималися краще, але деяким із них теж довелося постраждати: два-три з них пронесло повз наші борти прямо у відкрите море.

Увечері штурман та боцман прийшли до капітана і заявили йому, що для порятунку судна необхідно зрубати фок-щоглу.

– Не можна зволікати ані хвилини! – сказали вони. – Накажіть, і ми зрубаємо її.

– Зачекаємо ще трохи, – заперечив капітан. – Можливо, буря вщухне.

Йому дуже не хотілося рубати щоглу, але боцман почав доводити, що якщо щоглу залишити, корабель піде на дно, – і капітан знехотя погодився.

А коли зрубали фок-щоглу, грот-щогла почала так сильно гойдатися і розгойдувати судно, що довелося зрубати і її.

Настала ніч, і раптом один із матросів, що спускався в трюм, закричав, що в кормі судна теча. До трюму послали іншого матроса, і він доповів, що вода піднялася вже на чотири фути.

Тоді капітан скомандував:

– Викачайте воду! Усі до pomp!

Коли я почув цю команду, у мене від жаху завмерло серце: мені здалося, що я вмираю, ноги мої підкосилися, і я впав на ліжко. Але матроси розштовхали мене і зажадали, щоб я працював з усіма.

– Достатньо ти байдикував! – сказали вони.

Що поробиш, я підійшов до помпи і почав старанно викачувати воду.

У цей час дрібні вантажні судна, які не могли встояти проти вітру, підняли якорі та вийшли у відкрите море.

Побачивши їх, наш капітан наказав палити з гармати, щоб дати їм знати, що ми у смертельній небезпеці. Почувши гарматний залп і не розуміючи, в чому справа, я уявив, що наше судно розбилося. Мені стало так страшно, що я зомлів і впав. Але на той час кожен дбав про порятунок власного життя, і на мене не звернули уваги. Нікому не було діла до того, що сталося зі мною. Один із матросів став до помпи на моє місце, відсунувши мене ногою. Усі були впевнені, що я вже мертвий. Так я пролежав дуже довго. Прокинувшись, я знову взявся до роботи. Ми працювали не покладаючи рук, але вода в трюмі піднімалася все вище.

Було очевидно, що судно неминуче потоне. Щоправда, шторм починав потроху вщухати, але для нас не передбачалося жодної можливості протриматися на воді до того часу, поки ми увійдемо в гавань. Тому капітан не переставав палити з гармат, сподіваючись, що хтось врятує нас від загибелі.

Нарешті найближче до нас невеличке судно ризикнуло спустити шлюпку, щоб допомогти нам. Шлюпку щохвилини могло перекинути, але вона все ж таки наблизилася до нас. На жаль, ми не могли потрапити до шлюпки, тому що не було ніякої можливості причалити до нашого корабля, хоча люди гребли щосили, ризикуючи своїм життям для нашого порятунку. Ми кинули їм канат. Їм довго не вдавалося зловити його, бо буря відносила його вбік. Але, на щастя, одному зі сміливців вдалося після багатьох невдалих спроб схопити канат за кінець. Тоді ми підтягли шлюпку під нашу корму і всі до одного спустилися до неї. Ми хотіли дістатися до їхнього корабля, але не могли чинити опір хвилям, а хвилі несли нас до берега. Виявилося, що тільки в цьому напрямку можна гребти. Не минуло й чверті години, як наш корабель почав опускатися під воду. Хвилі, що кидали нашу шлюпку, були такі високі, що через них ми не бачили берега. Лише на коротку мить, коли нашу шлюпку підкидало на гребінь хвилі, ми могли бачити, що на березі зібрався великий натовп: люди бігали взад і вперед, готуючись допомогти нам, коли ми підійдемо ближче. Але ми рухалися до берега дуже повільно. Тільки під вечір нам вдалося вибратися на сушу, та й те з величезними труднощами.

До Ярмуту нам довелося йти пішки. Там на нас чекала привітна зустріч: мешканці міста, які вже знали про наше нещастя, надали нам гарне житло, пригостили чудовим обідом і забезпечили нас

грошима, щоб ми могли дістатися куди захочемо – до Лондона чи до Галла.

Неподалік від Галла був Йорк, де жили мої батьки, і, звичайно, мені слід було б повернутися до них. Вони пробачили б мені самовільну втечу, і всі ми були б такі щасливі!

Але шалена мрія про морські пригоди не полишала мене й тепер. Хоча тверезий голос розуму говорив мені, що в морі на мене чекають нові небезпеки та біди, я знову почав думати про те, як би мені потрапити на корабель і об'їздити морями й океанами увесь світ.

Мій приятель (той самий, батькові якого належало загинути судно) був тепер похмурий і сумний. Лихо, яке сталося з нами, пригнічувало його. Він познайомив мене зі своїм батьком, який теж не переставав сумувати за потонулим кораблем. Дізнавшись від сина про мою пристрасть до морських подорожей, старий суворо поглянув на мене і сказав:

– Юначе, вам ніколи не слід пускатися в море. Я чув, що ви боягузливі, розпещені та занепадаєте духом за найменшої небезпеки. Такі люди не годяться у моряки. Поверніться додому і приміріться з рідними. Ви самі на собі випробували, як небезпечно мандрувати морем.

Я відчував, що він має рацію, і не міг нічого заперечити. Але все ж таки я не повернувся додому, бо мені було соромно показатися на очі моїм близьким. Мені здавалося, що всі наші сусіди знущатимуться з мене; я був упевнений, що мої невдачі зроблять мене посміховиськом серед усіх друзів та знайомих. Згодом я часто помічав, що люди, особливо молоді, вважають ганебними не ті безсовісні вчинки, за які ми зevamo їх дурнями, а ті добрі й благородні справи, що відбуваються ними в хвилини каяття, хоча

тільки за ці справи і можна називати їх розумними. Таким був і я на той час. Спогади про лиха, випробувані мною під час аварії корабля, помалу забулися, і я, проживши в Ярмуті два-три тижні, поїхав не в Галл, а до Лондона.

Розділ 3. Робінзон потрапляє у полон. – Втеча

Великим моїм нещастям було те, що під час усіх моїх пригод я не влаштувався на корабель матросом. Правда, мені довелося б працювати більше, ніж я звик, зате врешті-решт я навчився б морської справи і міг би колись стати штурманом, а може, і капітаном. Але на той час я був такий нерозумний, що з усіх шляхів завжди вибирав найгірший. Оскільки на той час у мене був пристойний одяг і в кишені водилися гроші, я завжди приходив на корабель пасажиром: нічого там не робив і нічого не вчився.

Молоді шалапути і нероби зазвичай потрапляють у погану компанію і в найкоротший час остаточно збиваються зі шляху. Така ж доля чекала і на мене, але, на щастя, після приїзду до Лондона мені вдалося познайомитися з поважним літнім капітаном, який дуже піклувався про мене. Незадовго перед тим він ходив своїм кораблем до берегів Африки, у Гвінею. Ця подорож дала йому чималий прибуток, і тепер він збирався знову вирушити в ті ж самі краї.

Я сподобався йому, бо був на той час непоганим співрозмовником. Він проводив зі мною багато часу і, дізнавшись, що я бажаю побачити заморські країни, запропонував мені вирушити в плавання його кораблем.

– Вам це нічого не коштуватиме, – сказав він, – я не візьму з вас грошей ні за проїзд, ні за їжу. Ви будете на кораблі моїм гостем. Якщо ж ви візьмете з собою якісь речі і вам вдасться дуже вигідно продати їх у Гвінеї, ви отримаєте весь прибуток. Спробуйте щастя – можливо, вам пощастить.

Оскільки цей капітан мав загальну довіру, я охоче прийняв його запрошення.

Вирушаючи до Гвінеї, я захопив із собою трохи якогось товару: закупив на сорок фунтів стерлінгів різних дрібничок і скляних виробів, що мали гарний попит у дикунів .

Ці сорок фунтів я роздобув за допомоги близьких родичів, з якими листувався: я повідомив їм, що збираюся зайнятися торгівлею, і

вони вмовили мою матір, а може, і батька допомогти мені хоч якоюсь сумою у моїй першій справі.

Ця подорож до Африки була, можна сказати, моєю єдиною вдалою подорожжю. Звичайно, своїм успіхом я був цілком зобов'язаний безкорисливості та доброті капітана.

Під час мандрівки він займався зі мною математикою та вчив мене корабельній справі. Йому було приємно ділитися зі мною своїм досвідом, а мені – слухати його і вчитися в нього.

Подорож зробила мене і моряком і купцем: я виміняв на свої дрібнички п'ять фунтів і дев'ять унцій золотого піску, за який після повернення до Лондона отримав неабияку суму.

Отже, я міг вважати себе багатим промисловцем, який веде успішну торгівлю з Гвінеєю.

Але, на моє нещастя, мій друг капітан невдовзі після повернення до Англії помер, і мені довелося здійснити другу подорож на свій ризик, без дружньої поради та допомоги.

Я відплив з Англії на тому ж самому кораблі. Це була найнещасніша подорож, яка колись випадала людині.

Одного ранку, коли ми після довгого плавання йшли між Канарськими островами та Африкою, на нас напали пірати – морські розбійники. Це були турки із Сале. Вони здалеку помітили нас і на всіх вітрилах пустилися за нами в погоню.

Спочатку ми сподівалися, що нам вдасться від них втекти, і теж підняли всі вітрила. Але незабаром стало ясно, що через п'ять-шість годин вони неодмінно наздоженуть нас. Ми зрозуміли, що треба готуватися до бою. У нас було дванадцять гармат, а у ворога – вісімнадцять.

Близько третьої години розбійницький корабель наздогнав нас, але пірати зробили велику помилку: замість того, щоб підійти до нас із корми, вони підійшли з лівого борту, де у нас було вісім гармат. Скориставшись їхньою помилкою, ми навели на них усі ці гармати та дали залп.

Турків було не менше двохсот душ, тому вони відповіли на нашу пальбу не лише гарматним, а й залпом зброї з двох сотень рушниць.

На щастя, у нас нікого не зачепило, всі залишилися цілими і неушкодженими. Після цієї сутички піратське судно відійшло на півмилі і почало готуватися до нового нападу. Ми ж зі свого боку приготувалися до нового захисту.

Цього разу вороги підійшли до нас з іншого борту і взяли нас на абордаж, тобто зачепилися за наш борт баграми; чоловік шістдесят увірвалися на палубу і насамперед кинулися рубати щогли та снасті.

Ми зустріли їх вистрілами з рушниць і двічі очищали від них палубу, але все ж таки були змушені здатися, оскільки наш корабель вже не годився для подальшого плавання. Троє з наших людей було вбито, вісім людей поранено. Нас відвезли як бранців до морського порту Сале, який належав маврам.

Інших англійців відправили у глиб країни, до двору жорстокого султана, а мене капітан розбійницького судна залишив при собі і зробив своїм рабом, бо я був молодий і спритний.

Я гірко заплакав: мені пригадалося пророцтво батька, що рано чи пізно зі мною трапиться біда і ніхто не прийде мені на допомогу. Я гадав, що ось воно те саме лихо, що спіткало мене тепер. На жаль, я не підозрював, що на мене чекали попереду ще більш важкі біди.

Оскільки мій новий господар, капітан розбійницького судна, залишив мене при собі, я сподівався, що коли він знову вирушить грабувати кораблі, він візьме з собою і мене. Я був твердо впевнений, що врешті-решт він потрапить у полон на якийсь іспанський чи португальський військовий корабель і тоді мені повернуть волю.

Але незабаром я зрозумів, що ці надії марні, бо коли мій господар вийшов у море, він залишив мене вдома виконувати чорну роботу, яку зазвичай виконують раби.

З того дня я тільки й думав що про втечу. Але тікати було неможливо: я був самотній і безсилий. Серед бранців не було жодного англійця, якому я міг би довіритись. Два роки я перебував у полоні, не маючи жодної надії врятуватися. Але на третій рік мені все ж таки вдалося втекти. Сталося це так. Мій господар постійно, раз чи два на тиждень, брав корабельну шлюпку і виходив на узмор'я ловити рибу. У кожен таку подорож він брав із собою мене та ще одного хлопчика, якого звали Ксурі. Ми старанно гребли і як могли розважали свого господаря. А оскільки я, крім того, виявився непоганим рибалкою, він іноді посилав нас обох – мене і цього Ксурі

– по рибу під наглядом одного старого мавра, свого далекого родича.

Якось мій господар запросив двох дуже поважних маврів покататися з ним на його вітрильному човні. Для цієї мандрівки він заготував великі запаси їжі, які з вечора відіслав на човен. Човен просторий. Господар ще років зо два тому наказав своєму корабельному теслярі влаштувати в ній невеличку каюту, а в каюті – комору для провізії. До цієї комори я й поклав усі запаси.

– Можливо, гості захочуть полювати, – сказав мені господар. – Візьми на кораблі три рушниці та віднеси їх у човен.

Я зробив усе, що мені було наказано: вимив палубу, підняв на щоглі прапор і на другий день зранку сидів у човні, чекаючи на гостей. Раптом господар прийшов сам і сказав, що його гості не поїдуть сьогодні, бо їх затримали справи. Потім він наказав нам трьом – мені, хлопчику Ксурі та мавру – йти на нашому човні до узмор'я по рибу.

– Мої друзі прийдуть до мене на вечерю, – сказав він, – і тому ви, як наловите достатньо риби, принесіть її сюди.

Ось тут знову прокинулася в мені давня мрія про свободу. Тепер у мене було судно, і, тільки-но господар пішов, я почав готуватися – але не до риболовлі, а до великого плавання. Правда, я не знав, куди я спрямую свій шлях, але будь-яка дорога гарна – аби піти з неволі.

– Нам би треба взяти якоїсь їжі для себе, – сказав я мавру. – Адже ми не можемо їсти без дозволу провізію, яку господар приготував для гостей.

Старий погодився зі мною і незабаром приніс великий кошик із сухарями та три глеки прісної води.

Я знав, де у господаря стоїть ящик із вином, і, поки мавр ходив по провізію, переправив усі пляшки на човен і поставив їх у комору, ніби вони були тут ще раніше припасені для господаря.

Крім того, я приніс величезний шматок воску (фунтів із п'ятдесяти на вагу) та прихопив моток пряжі, сокиру, пилку і молоток. Усе це нам стало в нагоді згодом, особливо віск, з якого ми робили свічки.

Я вигадав ще одну хитрість, і мені знову вдалося обдурити простодушного мавра. Його ім'я було Ізмаїл, тому всі називали його Молі. От я й сказав йому:

– Молі, на судні є хазяйські мисливські рушниці. Добре було б дістати трохи пороху і кілька зарядів – можливо, нам пощастить підстрелити собі на обід куликів. Господар тримає порох та дріб на кораблі, я знаю.

– Гаразд, – сказав він, – принесу.

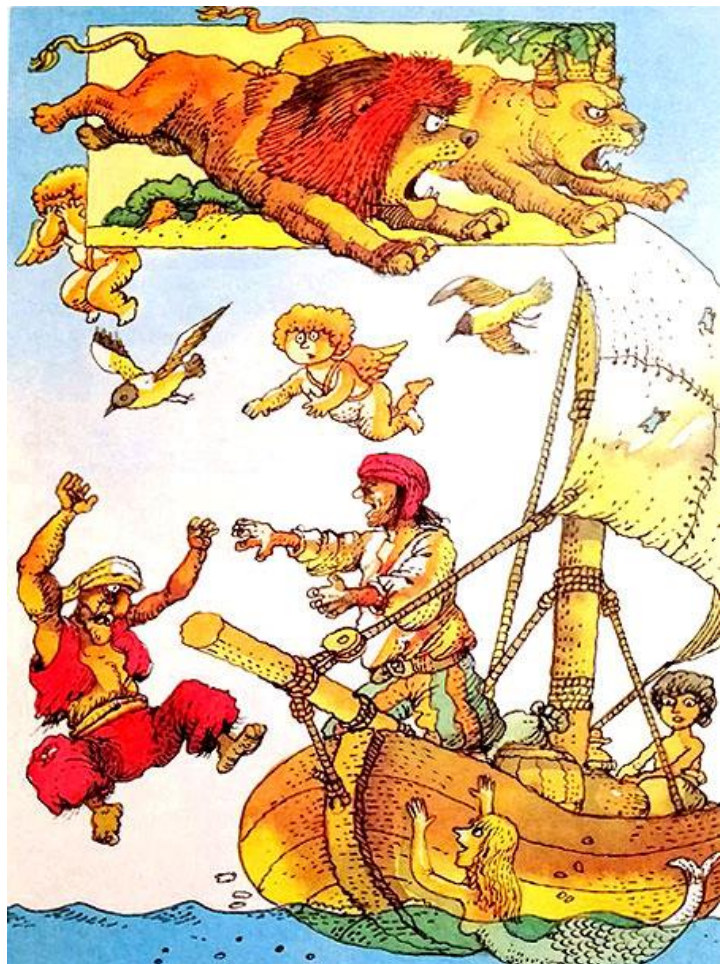
І він приніс велику шкіряну сумку з порохом – фунта півтора вагою, а мабуть, і більше, та іншу, з дробом – фунтів у п'ять чи шість. Він прихопив також і кулі. Усе це було складено у човні. Крім того, в хазяйській каюті знайшлося ще трохи пороху, який я насипав у велику сулію, виливши з неї попередньо залишки вина.

Зібравши таким чином усе необхідне для далекого плавання, ми вийшли з гавані, ніби на риболовлю. Я опустив мої вудки у воду, але нічого не впіймав (я навмисне не витягав вудок, коли риба чіплялася на гачок).

– Тут ми нічого не зловимо! – сказав я мавру. – Хазяїн не похвалить нас, якщо ми повернемось до нього з порожніми руками. Треба відійти далі в море. Можливо, далеко від берега риба краще клюватиме.

Не підозрюючи обману, старий мавр погодився зі мною і, оскільки він стояв на носі, підняв вітрило.

Я ж сидів за кермом, на кормі, і коли судно відійшло милі на три у відкрите море, я ліг у дрейф – ніби для того, щоб знову рибалити. Потім, передавши хлопцеві кермо, я ступив на ніс, підійшов до мавра ззаду, раптом підняв його і кинув у море. Він одразу ж виринув, бо плавав, як корок, і почав кричати мені,

щоб я взяв його в човен, обіцяючи, що поїде зі мною хоч на край світу. Він так швидко плив за судном, що наздогнав би мене дуже скоро (вітер був слабкий, і човен ледве рухався). Бачачи, що мавр скоро наздожене нас, я побіг до каюти, взяв там одну з мисливських рушниць, поцілив у мавра і сказав:

– Я не бажаю тобі лиха, але дай мені зараз спокій і швидше повертайся додому! Ти добрий плавець, море тихе, легко допливеш до берега. Повертай назад, і я не займатиму тебе. Але, якщо ти не відчепишся від човна, я прострілю тобі голову, бо твердо вирішив здобути собі волю.

Він повернув до берега і, я впевнений, доплив до нього дуже легко.

Звичайно, я міг би взяти з собою цього мавра, але на старого не можна було покластися.

Коли мавр відстав від човна, я звернувся до хлопчика і сказав:

– Ксурі, якщо ти будеш мені вірний, я зроблю тобі багато добра. Присягнися, що ти ніколи не зрадиш мені, інакше я й тебе кину в море. Хлопчик усміхнувся, дивлячись мені просто у вічі, і присягнув, що буде мені вірний до смерті і поїде зі мною, куди я захочу. Говорив він так щиро, що я не міг не повірити йому.

Поки мавр не наблизився до берега, я тримав курс у відкрите море, лавіруючи проти вітру, щоб усі думали, ніби ми йдемо до Гібралтару.

Але, тільки-но почало сутеніти, я почав правити на південь, притримуючи трохи на схід, бо мені не хотілося віддалятися від берега. Дув дуже потужний вітер, але море було рівне, спокійне, і тому ми йшли доволі хутко.

Коли другого дня близько третьої години попереду вперше з'явилася земля, ми опинилися десь на півторасти миль на південь від Сале, далеко за межами володінь марокканського султана, та й всякого іншого з африканських царів. Берег, до якого ми наближалися, був безлюдний. Але в полоні я набрався такого страху і так боявся знову потрапити до маврів у полон, що, користуючись сприятливим вітром, яке підганяло моє судно на південь, п'ять днів плив тільки уперед, не стаючи на якір і не сходячи на берег.

Через п'ять днів вітер змінився: подуло з півдня, і оскільки я вже не боявся погоні, то вирішив підійти до берега і кинув якір у гирлі якоїсь маленької річки. Не можу сказати, що це за річка, де вона протікає та які люди живуть на її берегах. Береги її були безлюдні, і

це мене дуже втішило, тому що в мене не було жодного бажання бачити людей. Єдине, що мені було потрібно, – прісна вода.

Ми увійшли в гирло від вечір і вирішили, коли стемніє, дістатися до суші вплав і оглянути всі околиці. Але, як тільки стемніло, ми почули з берега жахливі звуки: берег кишів звірами, які так шалено вили, гарчали, ревли і гавкали, що бідолашний Ксурі мало не помер зі страху і почав просити мене не сходити на берег до ранку.

– Гаразд, Ксурі, – сказав я йому, – зачекаємо! Але, можливо, при денному світлі ми побачимо людей, від яких нам, мабуть, буде ще гірше, ніж від лютих тигрів і левів.

– А ми вистрілимо в цих людей із рушниці, – сказав він зі сміхом, – вони й втечуть!

Мені було приємно, що хлопчик тримається бадьоро. Щоб він і надалі не сумував, я дав йому ковток вина.

Я послухав його поради, і всю ніч ми простояли на якорі, не виходячи з човна і тримаючи напоготові рушниці. До самого ранку ми не склепили очей.

Години через дві-три після того, як ми кинули якір, ми почули жахливий рев якихось величезних звірів дуже дивної породи (якої, ми й самі не знали). Звірі наблизилися до берега, увійшли в річку, почали хлюпатися і борсатися в ній, бажаючи, очевидно, освіжитися, і при цьому верещали, ревли і вили; таких огидних звуків я до того ніколи не чув.

Ксурі тремтів від страху; і, правду кажучи, я теж злякався.

Але ми обидва ще більше злякалися, коли почули, що одне з чудовиськ пливе до нашого судна. Ми не могли його бачити, але тільки чули, як воно віддихується і пирхає, і вгадали по цих звуках, що чудовисько величезне і люте.

– Мабуть, це лев, – сказав Ксурі. – Піднімемо якір і підемо звідси!

– Ні, Ксурі, – заперечив я, – нам нема чого зніматися з якоря. Ми тільки відпустимо канат довше і відійдемо подалі в море – звірі не поженуться за нами.

Але тільки-но я промовив ці слова, як побачив невідомого звіра на відстані двох весел від нашого судна. Я трохи розгубився, але

одразу ж узяв з каюти рушницю і вистрілив. Звір повернув назад і поплив до берега.

Неможливо описати, який лютий рев здійнявся на березі, коли прогримів мій постріл: мабуть, тутешні звірі ніколи раніше не чули цього звуку. Тут я остаточно переконався, що вночі виходити на берег не можна. Але чи можна буде ризикнути висадитися вдень – цього ми теж не знали. Стати жертвою якогось дикуна анітрохи не краще, ніж потрапити в пазурі лева чи тигра.

Але нам за будь-що треба було зійти на берег тут чи в іншому місці, оскільки в нас не залишилося ні краплі води. Нас давно вже мучила спрага. Нарешті настав довгоочікуваний ранок. Ксурі сказав, що, якщо я пущу його, він дістанеться до берега вбхід і постарається роздобути прісної води. А коли я спитав його, чому йти йому, а не мені, він відповів:

– Якщо прийде дика людина, вона з'їсть мене, а ви залишитеся живими.

У цій відповіді пролунала така любов до мене, що я був глибоко зворушений.

– Ось що, Ксурі, – сказав я, – вирушаємо обоє. А якщо з'явиться дика людина, ми застрелимо її, і вона не з'їсть ні тебе, ні мене.

Я дав хлопчику сухарів та ковток вина; потім ми підтяглися ближче до землі і, зіскочивши у воду, попрямували до берега вбхід, не взявши з собою нічого, крім рушниць та двох порожніх глечиків для води.

Я не хотів віддалятися від берега, щоб не загубити з очей нашого судна.

Я боявся, що вниз річкою до нас можуть спуститися у своїх пірогах дикуни. Але Ксурі, помітивши улоговинку на відстані милі від берега, побіг із глечиком туди.

Раптом я побачив, що він біжить назад. «Чи не погналися за ним дикуни? – зі страхом подумав я. – Чи не злякався він якогось хижого звіра?»

Я кинувся до нього на допомогу і, підбігши ближче, побачив, що за спиною в нього висить щось велике. Виявилося, що він убив якогось звірка, на кшталт нашого зайця, тільки шерсть у нього була іншого кольору і ноги довші. Ми обидва були раді цій дичині, але я ще

більше зрадів, коли Ксурі сказав мені, що він знайшов в улоговині багато гарної прісної води.

Наповнивши глеки, ми влаштували розкішний сніданок з убитого звірка і вирушили у подальший шлях. Ми так і не знайшли в цій місцевості жодних слідів людини.

Після того, як ми вийшли з гирла річки, мені кілька разів під час нашого подальшого плавання доводилося причалювати до берега по прісну воду.

Якось рано-вранці ми кинули якір біля високого мису. Вже почався приплив. Раптом Ксурі, у якого очі були, мабуть, пильніше від моїх, прошепотів:

– Ходімо подалі від цього берега. Погляньте, яке чудовисько лежить там, на пагорбі! Воно міцно спить, але горе буде нам, коли воно прокинеться!

Я глянув у той бік, куди показував Ксурі, і справді побачив жахливого звіра. Це був величезний лев. Він лежав під горою.

– Послухай, Ксурі, – сказав я, – іди на берег і вбий цього лева.

Хлопчик злякався.

– Мені вбити його! – вигукнув він. – Та лев проковтне мене, як муху!

Я попросив його не ворушитись і, не сказавши йому більше ні слова, приніс із каюти всі наші рушниці (їх було три). Одну, найбільшу і громіздку, я зарядив двома шматками свинцю, попередньо всипавши в дуло добрячий заряд пороху; в іншу вкотив дві великі кулі, а в третю – п'ять менших куль.

Узявши першу рушницю і ретельно прицілившись, я вистрілив у звіра. Я поцілив йому в голову, але він лежав у такій позі (прикривши голову лапою на рівні очей), що заряд потрапив у лапу і розтрощив кістку. Лев загарчав і схопився, але, відчувши біль, впав, потім піднявся на трьох лапах і зашкутильгав геть від берега з таким відчайдушним ревом, якого я ще ніколи не чув.

Я був трохи збентежений тим, що не влучив йому в голову; однак, не зволікаючи ні хвилини, узяв другу рушницю і вистрілив звірові навздогін. Цього разу мій заряд поцілив куди треба. Лев упав з ледве чутним хрипом.

Коли Ксурі побачив пораненого звіра, усі його страхи минули, і він почав просити мене, щоб я відпустив його на берег.

– Гаразд, іди! – Сказав я.

Хлопчик стрибнув у воду і поплив до берега, працюючи однією рукою, бо в другій він тримав рушницю. Підійшовши впритул до звіра, що лежав на землі, він приставив дуло рушниці до його вуха і вбив його.

Було, звичайно, приємно підстрелити на полюванні лева, але м'ясо його не годилося в їжу, і я дуже шкодував, що ми витратили три заряди на таку нікчемну дичину. Втім, Ксурі сказав, що він спробує поживитися чимось від убитого лева, і коли ми повернулися до човна, попросив у мене сокиру.

– Навіщо? – Запитав я.

– Відрубати йому голову, – відповів він.

Однак голову відрубати він не зміг, у нього не вистачило сили; він відрубав тільки лапу, яку і приніс до нашого човна. Лапа була надзвичайних розмірів.

Тут мені спало на думку, що шкура цього лева може нам стати в нагоді, і я вирішив спробувати зняти з нього шкуру. Ми знову вирушили на берег, але я не знав, як узятись за цю роботу. Ксурі виявився спритнішим, ніж я.

Працювали ми цілий день. Шкура була знята лише під вечір. Ми розтягли її на даху нашої маленької каюти. Через два дні вона зовсім просохла на сонці і потім служила мені ліжком.

Відійшовши від цього берега, ми попливли на південь і днів десять-дванадцять поспіль не змінювали свого напрямку.

Провізія наша добігала кінця, тому ми намагалися якомога економніше витратити наші запаси. На берег ми сходили тільки по прісну воду.

Я хотів дістатися до гирла річки Гамбії чи Сенегалу, тобто до тих місць, які прилягають до Зеленого мису, бо сподівався зустріти тут якийсь європейський корабель. Я знав, що, якщо я не зустріну корабля в цих місцях, мені залишиться або вирушити у відкрите море на пошуки островів, або загинути серед чорношкірих – іншого вибору я не мав.

Я знав також, що всі кораблі, що йдуть з Європи, куди б вони не прямували – чи до берегів Гвінеї, чи до Бразилії, чи до Ост-Індії, – проходять повз Зелений мис, і тому мені здавалося, що все моє щастя залежить тільки від того, чи зустріну я біля Зеленого мису якесь європейське судно.

«Якщо не зустріну, – казав я собі, – мені загрожує вірна смерть».

Розділ 4. Зустріч з дикунами

Минуло ще десять днів. Ми неухильно продовжували просуватися на південь. Спочатку узбережжя було пустельне; потім у двох-трьох місцях ми побачили голих чорношкірих людей, що стояли на березі і дивилися на нас.

Мені якось надумалося вийти на берег і поговорити з ними, але Ксурі, мій мудрий радник, сказав:

– Не ходи! Не ходи! Не треба!

І все ж таки я почав триматися ближче до берега, щоб мати можливість завести з цими людьми розмову. Дикуни, очевидно, зрозуміли, чого я хочу, і довго бігли за нами берегом.

Я помітив, що вони беззбройні, тільки в одного з них була в руці довга тонка палиця. Ксурі сказав мені, що це спис і що дикуни кидають свої списи дуже далеко і напрочуд влучно. Тому я тримався на відстані від них і розмовляв з ними за допомогою знаків, намагаючись дати їм зрозуміти, що ми голодні і потребуємо їжі. Вони зрозуміли і стали, у свою чергу, робити мені знаки, щоб я зупинив свій човен, оскільки вони мають намір принести нам їжу.

Я спустив вітрило, човен зупинився. Двоє дикунів побігли кудись і за півгодини принесли два великі шматки сушеного м'яса і два мішки із зерном якогось хлібного злаку, що росте в тих місцях. Ми не знали, яке це було м'ясо і яке зерно, проте висловили повну готовність прийняти те й інше.

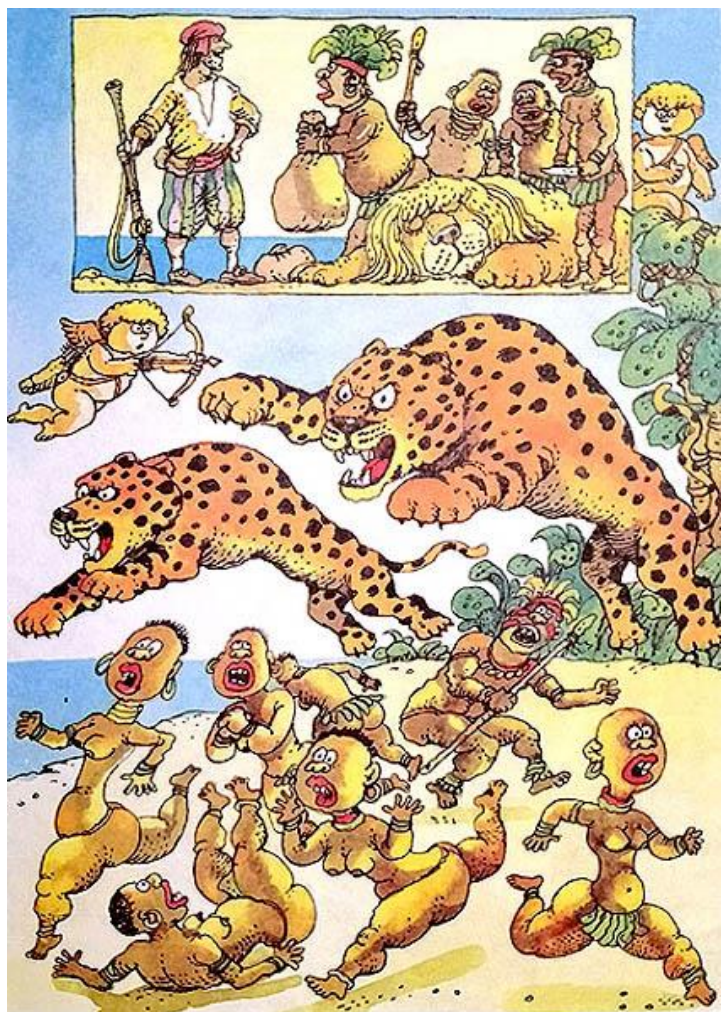
Але як отримати пропонований дар? Зійти на берег ми не могли: ми боялися дикунів, а вони нас. І ось, щоб обидві сторони почувалися в безпеці, дикуни склали на березі всю провізію, а самі відійшли подалі. Лише після того, як ми переправили її на човен, вони повернулися на своє місце.

Доброта дикунів зворушила нас, ми дякували їм знакам, бо не могли запропонувати їм жодних подарунків у відповідь.

Втім, тієї ж хвилини нам випала чудова нагода надати їм велику послугу.

Не встигли ми відчалити від берега, як раптом побачили, що з-за гір вибігають двоє сильних і страшних звірів. Вони щодуху мчали до моря. Нам здалося, що один із них женеться за іншим. Люди, що були на березі, особливо жінки, страшенно злякалися. Почалася метушня, багато хто завищав, заплакав. Тільки той дикун, у якого був спис, залишився на місці, всі інші побігли врозтіч. Але звірі мчали прямо до моря і нікого з чорношкірих не чіпали. Тут тільки я побачив, які вони величезні. Вони з розбігу кинулися у воду і почали пірнати й плавати, тож, можна було, мабуть, подумати, ніби вони прибігли сюди тільки заради морського купання.

Раптом один із них підплив досить близько до нашого човна. Цього я не очікував, але все ж таки не був застигнутий зненацька: зарядивши швидше рушницю я приготувався зустріти ворога. Як тільки він наблизився до нас на відстань рушничного пострілу, я спустив курок і прострелив йому голову. Тієї ж миті він пішов під воду, потім виринув і поплив назад до берега, то зникаючи у воді, то знову з'являючись на поверхні. Він боровся зі смертю, захиляючись водою і стікаючи кров'ю. Не допливши до берега, він сконав і пішов на дно.

Жодними словами не можна передати, як були приголомшені дикуни, коли почули гуркіт і побачили вогонь мого пострілу: інші мало не померли від страху і впали на землю як мертві.

Але, бачачи, що звіра вбито і що я роблю їм знаки підійти ближче до берега, вони наважилися і стовпилися біля самої води: мабуть, їм дуже хотілося знайти під водою вбитого звіра. Там, де він потонув, вода була забарвлена кров'ю, і тому я легко знайшов його.

Зачепивши його мотузкою, я кинув її кінець дикунам і вони притягли вбитого звіра до берега. Це був великий леопард з дуже гарною плямистою шкурою. Дикуни, стоячи над ним, від подиву й радості підняли руки вгору; вони не могли зрозуміти, чим я вбив його.

Інший звір, злякавшись мого пострілу, підплив до берега і помчав назад у гори.

Я помітив, що дикунам дуже хочеться поласувати м'ясом убитого леопарда, і мені спало на думку, що буде добре, якщо вони отримають його від мене в дар.

Я показав їм знаками, що вони можуть узяти собі звіра.

Вони палко подякували мені і в ту ж мить взялися до роботи. Ножа у них не було, але, діючи гострою тріскою, вони зняли шкуру з мертвого звіра так швидко і вправно, як ми не зняли б її і ножем.

Вони пропонували і мені м'яса, але я відмовився, зробивши знак, що дарую його їм. Я попросив у них шкуру, яку вони мені охоче віддали. Крім того, вони принесли мені новий запас провізії, і я з радістю прийняв їхній дар. Потім я попросив у них води: я взяв один із наших глечиків і перекинув його догори дном, щоб показати, що він порожній і що я прошу його наповнити. Тоді вони крикнули щось. Трохи згодом з'явилися дві жінки і принесли велику посудину з обпеченої глини (мабуть, дикуни обпікають глину на сонці). Цю посудину жінки поставили на березі, а самі пішли, як і того разу. Я відправив Ксурі на берег з усіма трьома глечиками, і він наповнив їх доверху.

Отримавши таким чином воду, м'ясо та хлібні зерна, я розлучився з дружелюбними дикунами і протягом одинадцяти днів продовжував шлях у старому напрямку, не повертаючи до берега.

Щоночі під час штилю ми висікали вогонь і запалювали у ліхтарі саморобну свічку, сподіваючись, що якесь судно помітить наше крихітне полум'я, але жодного корабля так і не зустрілося нам на шляху.

Нарешті миль за п'ятнадцять перед собою я побачив смугу землі, що виступала далеко в море. Погода була безвітряна, і я завернув у відкрите море, щоб обійти цю косу. Тієї миті, коли ми порівнялися з її краєм, я виразно побачив миль за шість від берега з боку океану іншу землю і вирішив, цілком вірно, що вузька коса – Зелений мис, а та земля, що видніється вдалині, – один із островів Зеленого мису.

Але острови були дуже далеко, і я не наважувався попрямувати до них.

Раптом я почув крик хлопчика:

– Пане! Пане! Корабель та вітрило!

Наївний Ксурі був такий переляканий, що мало не збожеволів: він уявив, ніби це один з кораблів його господаря, посланий за нами в погоню. Але я знав, як далеко ми втекли від маврів, і був упевнений, що вони нам уже не страшні.

Я вискочив із каюти і одразу ж побачив корабель. Мені навіть вдалося розгледіти, що корабель цей португальський. «Мабуть, він прямує до берегів Гвінеї», – подумав я. Але, придивившись уважніше, я переконався, що корабель йде в іншому напрямку і не має наміру повертати до берега. Тоді я підняв усі вітрила і помчав у відкрите море, наважившись за будь-що розпочати переговори з кораблем.

Невдовзі мені стало ясно, що, навіть ідучи повним ходом, я не встигну підійти настільки близько, щоб на кораблі могли розрізнити мої сигнали. Але саме в ту хвилину, коли я вже починав зневірятися, нас побачили з палуби – мабуть, у підзорну трубу. Як я дізнався потім, на кораблі вирішили, що це шлюпка з якогось потонулого європейського судна. Корабель ліг у дрейф, щоб дати мені можливість підійти ближче, і я причалив до нього години через три.

Мене запитали, хто я такий, спершу португальською, потім іспанською, потім французькою, але жодної з цих мов я не знав.

Нарешті один матрос, шотландець, заговорив зі мною англійською, і я сказав йому, що я англієць, що втік із полону. Тоді мене та мого супутника дуже люб'язно запросили на корабель. Незабаром ми опинилися на палубі разом із нашим човном.

Неможливо вимовити словами, яке захоплення я відчував, коли опинився на волі. Я був врятований і від рабства, і від смерті, що загрожувала мені! Щастя моє було безмежне. На радіощах я запропонував усе майно, яке було зі мною, моєму рятівникові, капітанові, у нагороду за моє спасіння. Але капітан відмовився.

– Я не візьму з вас нічого, – сказав він. – Усі ваші речі будуть повернені вам повністю, як тільки ми прибудемо до Бразилії. Я врятував вам життя, бо добре усвідомлюю, що й сам міг би

опинитися в такій біді. І який би я був щасливий, якби ви надали мені таку ж допомогу! Не забувайте також, що ми їдемо до Бразилії, а Бразилія далеко від Англії, і там ви можете померти з голоду без цих речей. Не для того ж я рятував вас, щоб потім занапастити! Ні-ні, сеньйоре, я доведу вас до Бразилії безкоштовно, а речі дадуть вам можливість забезпечити собі їжу та оплатити проїзд на батьківщину.

Розділ 5. Робінзон поселяється у Бразилії. – Він знову йде в море. – Його корабель зазнає аварії

Капітан був великодушний і щедрий не лише на словах, а й на ділі. Він сумлінно виконав усі свої обіцянки. Він наказав, щоб ніхто з матросів не смів торкатися мого майна, потім зробив докладний перелік усіх речей, що належали мені, звелів покласти їх разом зі своїми речами, а перелік вручив мені, щоб після прибуття до Бразилії я міг отримати усе сповна.

Йому захотілося купити мій човен. Човен справді був гарний. Капітан сказав, що купить його для свого корабля, і спитав, скільки я хочу за нього.

– Ви, – відповів я, – зробили мені стільки добра, що я в жодному разі не вважаю себе вправі призначати ціну за човен. Скільки дасте, стільки й візьму.

Тоді він сказав, що видасть мені письмове зобов'язання сплатити за мій човен вісімдесят золотих одразу ж після приїзду до Бразилії, але якщо там знайдеться інший покупець, який запропонує мені більше, капітан заплатить мені стільки ж.

Наш переїзд до Бразилії відбувся цілком щасливо. Дорогою ми допомагали матросам, і вони потоваришували з нами. Після двадцятидводенного плавання ми увійшли до бухти Усіх Святих. Тут я остаточно відчув, що мої лиха позаду, що я вже вільна людина, а не раб і що життя моє починається знову.

Я ніколи не забуду, як великодушно поставився до мене капітан португальського корабля.

Він не взяв з мене ні копійки за проїзд; він у повному обсязі повернув мені всі мої речі, аж до трьох глиняних глечиків; він дав мені сорок золотих за левову шкуру і двадцять – за шкуру леопарда і взагалі купив усе, що в мене було зайвого і що мені було зручно продати, в тому числі ящик з винами, дві рушниці та залишки воску,

(частина якого пішла у нас на свічки). Одним словом, коли я продав йому більшу частину свого майна і зійшов на берег Бразилії, я мав у кишені двісті двадцять золотих.

Мені не хотілося розлучатися з моїм супутником Ксурі: він був таким вірним і надійним товаришем, він допоміг мені здобути свободу. Але йому не було чого робити в мене; до того ж, я не був певен, що мені вдасться його прогодувати. Тому я дуже зрадив, коли капітан сказав, що йому подобається цей хлопчик, що він охоче візьме його на корабель і зробить моряком.

Незабаром по приїзді до Бразилії мій друг капітан ввів мене в дім одного свого знайомого. То був власник плантації цукрової тростини та цукрового заводу. Я прожив у нього досить довгий час, і завдяки цьому зміг вивчити цукрове виробництво.

Бачачи, як добре живеться тутешнім плантаторам і як швидко вони багатіють, я вирішив оселитись у Бразилії і теж зайнятися виробництвом цукру. На всі свої гроші я взяв в оренду ділянку землі і став складати план моєї майбутньої плантації та садиби.

У мене був сусід по плантації, який приїхав сюди з Лісабона. Звали його Веллс. Родом він був англієць, але давно вже перейшов у португальське підданство. Ми з ним швидко зійшлися і стали приятелювати. Перші два роки ми обидва ледве могли прогодуватись нашими врожаями. Але в міру того, як земля розроблялася, ми ставали багатшими.

Проживши в Бразилії роки чотири і поступово розширюючи свою справу, я, зрозуміло, не тільки вивчив іспанську мову, а й познайомився з усіма сусідами, а також і з купцями з Сан-Сальвадора, найближчого до нас приморського міста. Багато хто з них стали моїми друзями. Ми часто зустрічалися, і, звичайно, я розповідав їм про дві мої поїздки до Гвінейського берега, про те, як ведеться торгівля з тамтешніми неграми і як легко там за якісь дрібнички – за намисто, ножі, ножиці, сокири чи дзеркальця – придбати золотий пісок та слонову кістку.

Вони завжди слухали мене з великим зацікавленням і довго обговорювали те, що я розповідав їм.

Якось прийшли до мене троє з них і, взявши з мене слово, що вся наша розмова залишиться в таємниці, сказали:

– Ви кажете, що там, де ви були, можна легко дістати цілі купи золотого піску та інших коштовностей. Ми хочемо спорядити корабель у Гвінею по золото. Чи згодні ви поїхати до Гвінеї? Вам не доведеться вкладати в це підприємство ніяких грошей: ми дамо вам все, що потрібно для обміну. За вашу працю ви отримаєте свою частку прибутку, таку, як і кожен із нас.

Мені слід було б відмовитися і надовго залишитися у родючій Бразилії, але, повторюся, я завжди сам був винним у власних негараздах. Мені дуже закортіло випробувати нові морські пригоди, і в голові у мене запаморочилося від радості.

В юності я був не в змозі подолати свою любов до подорожей і не послухався добрих порад батька. Так і тепер я не міг встояти проти спокусливої пропозиції моїх бразильських друзів.

Я відповів їм, що охоче поїду до Гвінеї, однак, з однією умовою, щоб під час моєї подорожі вони доглядали мої володіння і розпорядилися ними за моїми вказівками, якщо я не повернуся.

Вони урочисто обіцяли виконати мої побажання та скріпили наш договір письмовим зобов'язанням. Я ж, зі свого боку, зробив заповіт на випадок смерті: усе своє рухоме та нерухоме майно я заповів португальському капітанові, який врятував мені життя. Але при цьому я зробив застереження, щоб частину капіталу він відправив до Англії моїм старим батькам.

Корабель був споряджений, і мої компаньйони, згідно угоди, навантажили його товаром.

І ось ще раз – у недобрий час! – 1 вересня 1659 року я ступив на палубу корабля. Це був той самий день, коли вісім років тому я втік із батьківського дому і так нерозсудливо занапастив свою молодість.

На дванадцятий день нашого плавання ми перетнули екватор і перебували під сімома градусами двадцятьма двома хвилинами північної широти, коли на нас несподівано налетів шалений шквал. Він налетів з південного сходу, потім почав дути у протилежний бік і, нарешті, подув з північного сходу – дув безперервно з такою жахливою силою, що протягом дванадцяти днів нам довелося, віддавшись у владу урагану, пливати туди, куди нас гнали хвилі. Годі й казати, що всі ці дванадцять днів я щохвилини чекав смерті, та й ніхто з нас не думав, що залишиться живим.

Якось рано-вранці (вітер усе ще дув з такою ж силою) один з матросів крикнув:

– Земля!

Але не встигли ми вибігти з кают, щоб дізнатися, повз які береги мчить наше нещасне судно, як відчули, що воно сіло на мілину. Тієї ж миті від раптової зупинки всю нашу палубу обгорнуло такою шаленою і могутньою хвилею, що ми змушені були одразу ж сховатися в каютах.

Корабель так глибоко засів у піску, що не можна було й думати стягнути його з мілини. Нам залишалось одне: подбати про спасіння власного життя. У нас були дві шлюпки. Одна висіла за кормою; під час шторму її розбило та віднесло в море. Залишалася друга, але ніхто не знав, чи вдасться спустити її на воду. А тим часом не було коли роздумувати: корабель міг щохвилини розколотися надвоє.

Помічник капітана кинувся до шлюпки та за допомогою матросів перекинув її через борт. Ми всі, одинадцять чоловік, увійшли до шлюпки і віддалися на волю бурхливих хвиль, бо, хоч шторм уже вщух, все ж таки на берег набігали величезні хвилі і море було дуже неспокійним.

Наше становище стало ще страшнішим: ми ясно бачили, що шлюпку зараз захлисне і що нам неможливо врятуватися. Вітрила в нас не було, а якби й було, воно було б абсолютно марним для нас. Ми гребли до берега з відчаєм у серці, як люди, яких ведуть до страти. Ми всі розуміли, що тільки-но шлюпка підійде ближче до землі, прибій одразу ж рознесе її на тріски. Вітер підганяв нас, а ми налягли на весла, власноруч наближаючи свою загибель.

Так несло нас милі чотири, як раптом розлючений вал, високий, як гора, набіг з корми на нашу шлюпку. То справді був останній, смертельний удар. Шлюпка перекинулася. Тієї ж миті ми опинилися під водою. Буря в одну секунду розкидала нас у різні боки.

Неможливо описати те сум'яття почуттів та думок, які я відчув, коли мене накрила хвиля. Я дуже добре плаваю, але в мене не було сил одразу виринути з цієї безодні, щоб перевести подих, і я мало не захлинувся. Хвиля підхопила мене, протягла до землі, розбилася і відхлинула геть, залишивши мене напівмертвим, тому що я наковтався води. Я перевів подих і трохи прийшов до тями. Побачивши, що земля так близько (набагато ближче, ніж я очікував), я схопився на ноги і якомога швидше попрямував до

берега. Я сподівався досягти його, перш ніж наступна хвиля набіжить і підхопить мене, але незабаром зрозумів, що мені від неї не втекти: море йшло на мене, як велика гора; воно наздоганяло мене, як лютий ворог, з яким неможливо боротися. Я й не чинив опір тим хвилям, які несли мене до берега; але тільки-но, відхлинувши від землі, вони відступали назад, як я борсався та боровся, щоб вони не встигли віднести мене назад у море.

Наступна хвиля була величезною: не менше двадцяти чи тридцяти футів заввишки. Вона поховала мене глибоко під собою.

Потім мене підхопило і з надзвичайною швидкістю помчало до землі. Довго я плив за течією, щосили допомагаючи їй, і мало не захлинувся у воді, як раптом відчув, що мене несе кудись угору. Незабаром, на моє щастя, мої руки і голова опинилися над поверхнею води, і хоча секунди через дві на мене налетіла інша хвиля, але все ж таки цей короткий перепочинок надав мені сили і бадьорості.

Нова хвиля знову накрила мене з головою, але цього разу я пробув під водою не так довго. Коли хвиля розбилася і відійшла, я не піддався її натиску, а поплив до берега і невдовзі знову відчув, що в мене під ногами земля.

Я постояв дві-три секунди, вдихнув на всі груди і з останніх сил кинувся бігти до берега.

Але й тепер я не втік від розлюченого моря: воно знову пустилося за мною навздогін. Ще двічі хвилі наздоганяли мене і несли до берега, який був дуже пологим.

Остання хвиля з такою силою жбурнула мене об скелю, що я знепритомнів.

Якийсь час я був безпорадний, і, якби в ту хвилину море знову встигло налетіти на мене, я неодмінно захлинувся б у воді. На щастя, до мене вчасно повернулася свідомість. Побачивши, що зараз мене знову накриє хвиля, я міцно вчепився за виступ скелі і, затримавши подих, намагався перечекаати, поки вода схлине.

Тут, ближче до землі, хвилі були не такі великі. Коли вода схлинула, я знову побіг уперед і опинився настільки близько до берега, що наступна хвиля хоч і обдала мене всього, з головою, але вже не могла забрати в море.

Я пробіг ще кілька кроків і з радістю відчув, що стою на твердій землі. Я почав дертися по прибережних скелях і, діставшись високого пагорба, впав на траву. Тут я був у безпеці: вода не могла дістати до мене.

Я думаю, не існує таких слів, якими можна було б описати радісні почуття людини, що повстала, так би мовити, з могили! Я почав бігати і стрибати, я розмахував руками, я навіть співав та танцював. Усе моє єство, якщо можна так сказати, було охоплено думками про моє щасливе спасіння.

Але тут я раптом подумав про своїх потонулих товаришів. Мені стало шкода їх, бо під час плавання я встиг прив'язатися до багатьох із них. Я згадував їхні обличчя, імена. На жаль, нікого з них я більше не бачив; від них і слідів не залишилося, окрім трьох капелюхів, одного ковпака та двох непарних черевиків, викинутих морем на сушу.

Подивившись туди, де стояв наш корабель, я ледве розгледів його за грядою високих хвиль – так він був далеко! І я сказав собі: «Яке це щастя, велике щастя, що за такої бурі я дістався до цього далекого берега!» Висловивши такими словами свою гарячу радість з нагоди позбавлення смертельної небезпеки, я згадав, що земля може бути такою ж жахливою, як і море, що я не знаю, куди я потрапив, і що мені слід якнайшвидше ретельно оглянути незнайому місцевість.

Тільки-но я подумав про це, як моя радість одразу ж охолонула: я зрозумів, що хоч я і врятував своє життя, але не врятувався від нещастя, поневірянь і жахів. Увесь мій одяг наскрізь промок, а переодягнутися не було в що. У мене не було ні їжі, ні прісної води, щоби підкріпити свої сили. Яке майбутнє чекало на мене? Або я помру з голоду, або мене розшматують люті звірі. І, що найсумніше, я не міг полювати на дичину, не міг оборонятися від звірів, бо при

мені не було ніякої зброї. Взагалі у мене не було нічого, крім ножа та бляшанки з тютюном.

Це привело мене в такий розпач, що я почав бігати берегом туди-сюди як божевільний.

Наближалася ніч, і я з тугою питав себе: «Що чекає на мене, якщо в цій місцевості водяться хижі звірі? Адже вони завжди виходять на полювання вночі».

Неподалік стояло широке гіллясте дерево. Я вирішив залізти на нього і просидіти серед його гілок до ранку. Нічого іншого не міг я придумати, щоб урятуватися від звірів. «А коли настане ранок, – сказав я собі, – я встигну подумати про те, якою смертю мені судилося померти, бо жити в цих пустельних місцях неможливо».

Мене мучила спрага. Я пішов подивитися, чи немає десь поблизу прісної води, і, відійшовши на чверть милі від берега, на мою велику радість, знайшов струмок.

Напившись і поклавши собі в рот тютюну, щоб заглушити голод, я повернувся до дерева, видерся на нього і вмотивувався в його гілках таким чином, щоб не впасти уві сні. Потім зрізав короткий сук і, зробивши собі палицю на випадок нападу ворогів, умотивувався і від страшенної втоми міцно заснув.

Спав я солодко, як не багатьом спалося б на такому незручному ліжку, і навряд чи хтось прокидався після такої ночівлі таким свіжим і бадьорим.

Розділ 6. Робінзон на безлюдному острові. – Він добуває речі з корабля і будує собі житло

Прокинувся я пізно. Погода була ясна, вітер вщух, море припинило шаленіти.

Я глянув на покинутий нами корабель і з подивом побачив, що його прибило ближче до берега. Він опинився неподалік від тієї самої скелі, об яку мене мало не розбило хвилею. Мабуть, уночі його підняв приплив, зрушив із мілини і пригнав сюди. Тепер він стояв не далі милі від того місця, де я ночував. Хвилі, мабуть, не розбили його: він тримався на воді майже прямо.

Я одразу ж вирішив дістатися на корабель, щоб заpastися провізією та різними іншими речами.

Спустившись з дерева, я ще раз озирнувся навколо. Перше, що я побачив, була наша шлюпка, що лежала праворуч, на березі, за дві милі звідси – там, куди її жбурнула буря. Я пішов був у тому напрямку, але виявилось, що прямою дорогою туди не пройдеш: у берег глибоко врізалася бухта, шириною пів милі, і перегороджувала шлях. Я повернув назад, бо мені було важливіше потрапити на корабель: я сподівався знайти там їжу.

Після полудня хвилі зовсім вщухли, і відлив був такий сильний, що чверть милі до корабля я пройшов по сухому дну.

Тут знову в мене заболіло серце: мені стало зрозуміло, що всі ми були б живі, якби не злякалися бурі та не покинули свій корабель. Треба було тільки почекати, щоб шторм минув, і ми благополучно дісталися б до берега, і я не був би тепер змушений бідувати в цій безлюдній пустелі.

При думці про свою самотність я заплакав, але, згадавши, що сльози ніколи не припиняють нещастя, вирішив продовжувати свій шлях і будь-що-будь дістатися до розбитого судна. Роздягнувшись, я увійшов у воду і поплив.

Але найважче було попереду: піднятися на корабель я не міг. Він стояв на міліні і майже повністю виступав із води, а вхопитися не було за що. Я довго плавав навколо нього як раптом помітив корабельний канат (дивуюсь, як він одразу не впав мені в очі!). Канат звисав з люка, і кінець його бовтався так високо над водою, що я ледве спіймав його. Я піднявся канатом до кубрика. Підводну частину корабля було пробито, і в трюмі було повно води. Корабель стояв на твердій піщаній міліні, корма його сильно піднялася, а ніс майже торкався води. Таким чином, вода не потрапила в корму, і жодна з речей, що були там, не підмокла. Я поспішив туди, бо мені найперше хотілося дізнатися, які речі зіпсувалися, а які вціліли. Виявилось, що весь запас корабельної провізії залишився сухим. А оскільки мене мучив голод, то я насамперед пішов у комору, набрав сухарів і, продовжуючи огляд корабля, їв на ходу, щоб не гаяти часу. У кают-компанії я знайшов пляшку рому і добряче приклався до неї, тому що для майбутньої роботи мені треба було багато сил.

Насамперед мені потрібен був човен, щоб перевезти на берег ті речі, які могли мені знадобитися. Але човен нема було звідки взяти, а бажати неможливого марно. Треба було придумати щось інше. На кораблі були запасні щогли, стіни та реї. З цього матеріалу я вирішив побудувати пліт і взявся до роботи.

Вибравши кілька легеньких колод, я викинув їх за борт, зав'язавши попередньо кожну колоду канатом, щоб їх не віднесло в море. Потім я спустився з корабля, підтягнув до себе чотири колоди, міцно зв'язав їх з обох кінців, скріпивши ще зверху двома або трьома дощечками, покладеними навхрест, і в мене вийшло щось на кшталт плоту.

Мене цей пліт чудово витримував, але для великого вантажу він був надто легкий і малий.

Довелося мені знову лізти на корабель. Там я розшукав пилку нашого корабельного тесляра і розпиляв запасну щоглу на три колоди, які й причепив до плоту. Пліт став ширшим і більш стійким. Ця робота коштувала мені величезних зусиль, але бажання запастись усім необхідним для життя підтримувало мене, і я зробив те, на що за звичайних обставин у мене не вистачило б сил.

Тепер мій пліт був широким і міцним, він міг витримати значний вантаж.

Чим навантажити цей пліт і що зробити, щоб його не змило припливом? Не було часу на довгі роздуми, треба було поспішати.

Перш за все я поклав на плоту всі дошки, що знайшлися на кораблі; потім узяв три скрині, що належали нашим матросам, зламав замки і викинув увесь вміст. Потім я відібрав ті речі, які могли мені знадобитися найбільше, і наповнив ними всі три скрині. В одну скриню я склав їстівні припаси: рис, сухарі, три кружальця голландського сиру, п'ять великих шматків в'яленої козлятини, що служила нам на кораблі головною м'ясною їжею, і залишки ячменю, який ми везли з Європи для курей, що були на судні; курей ми давно вже з'їли, а трохи зерна залишилося. Цей ячмінь був перемішаний із пшеницею; він дуже приготився мені, але, на жаль, як потім виявилось, був сильно зіпсований щурами. Крім того, я знайшов кілька ящиків вина і до шести галонів рисової горілки, що належали нашому капітанові.

Ці ящики я теж поставив на пліт, поряд зі скринями.

Тим часом, поки я був зайнятий вантажем, почався приплив, і я з прикрістю побачив, що мій каптан, сорочку та камзол, які я залишив на березі, віднесло в море.

Тепер у мене залишилися тільки панчохи та штани (полотняні, короткі до колін), які я не зняв, коли плив до корабля. Це змусило

мене подумати про те, щоб заpastися не лише їжею, а й одягом. На кораблі була достатня кількість курток і штанів, але я взяв поки що тільки одну пару, тому що мене більше спокушало багато іншого, і перш за все робочі інструменти.

Після довгих пошуків я знайшов ящик нашого тесляра, і це була для мене справді дорогоцінна знахідка, якої я не віддав би тоді й за цілий корабель, наповнений золотом. Я поставив на пліт цей ящик, навіть не зазирнувши до нього, тому що мені було добре відомо, які інструменти там є.

Тепер мені залишалося заpastися зброєю та зарядами. У каюті я знайшов дві гарні мисливські рушниці і два пістолети, які я поклав на плоту разом із порохівницею, мішечком дробу та двома старими, заіржавілими шпагами. Я знав, що в нас на кораблі було три барила пороху, але не знав, де вони зберігаються. Однак після ретельних пошуків усі три барильця знайшлися. Один виявився підмоченим, а два були сухі, і я перетягнув їх на пліт разом із рушницями та шпагами. Тепер мій пліт був досить навантажений, і треба було вирушати в дорогу. Дістатись до берега на плоту без вітрила, без керма – нелегке завдання: досить було найслабшого зустрічного вітру, щоб вся моя споруда перекинулася.

На щастя, море було спокійне. Починався приплив, який мав пригнати мене до берега. Крім того, піднявся невеликий вітерець, теж попутний. Тому, захопивши з собою зламані весла від корабельної шлюпки, я поспішив у зворотний шлях. Невдовзі мені вдалося побачити маленьку бухту, до якої я й направив свій пліт. З великими труднощами провів я його поперек течії і нарешті увійшов у цю бухту, упершись у дно веслом, бо тут була мілина; і тільки-но почався відплив, як мій пліт з усім вантажем опинився на сухому березі.

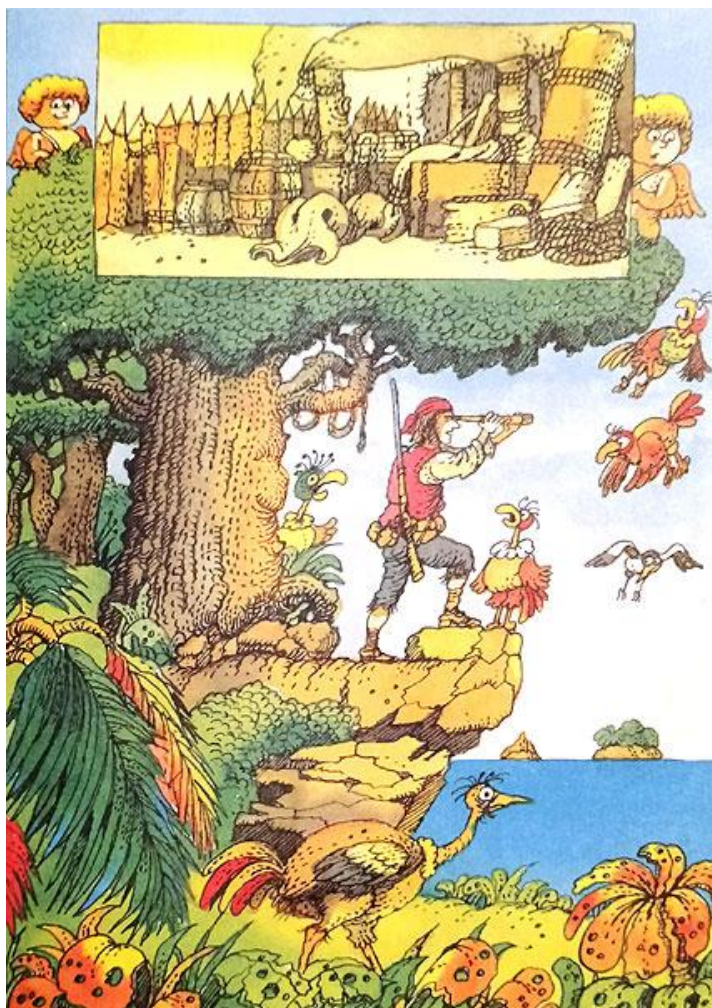
Тепер я мав оглянути околиці і вибрати собі зручне місце для життя – таке, де я міг би скласти все своє майно, не боячись, що воно загине. Я все ще не знав, куди потрапив: на материк чи на острів. Чи живуть тут люди? Чи водяться тут хижі звірі? За півмилі від мене чи трохи далі виднівся пагорб, крутий і високий. Я вирішив піднятися на нього, щоб озирнутися навколо. Взявши рушницю, пістолет і порохівницю, я подався на розвідку.

Вибиратися на вершину пагорба було важко. Коли ж я нарешті піднявся, я побачив, яка гірка доля випала мені: я був на острові! Навколо з усіх боків розстиалося море, за яким ніде не було видно землі, якщо не рахувати кількох рифів, що стирчали вдалині, та

двох острівців, що лежали милях у дев'яти на захід. Ці острівці були маленькі, набагато менші за мій.

Я зробив й інше відкриття: рослинність на острові була дика, ніде не було видно жодного клептика обробленої землі! Отже, людей тут і справді не було!

Хижі звірі тут теж наче не водилися, принаймні я не помітив жодного. Зате птахів було безліч, усі якихось невідомих мені порід, тож потім, коли мені траплялося підстрелити птаха, я ніколи не міг визначити на вигляд, годиться його м'ясо в їжу чи ні. Спускаючись з пагорба, я підстрелив одного птаха, дуже великого: він сидів на дереві біля узлісся.

Я думаю, це був перший постріл, який пролунав у цих диких місцях. Не встиг я вистрілити, як над лісом злетіла хмара птахів. Кожен кричав на свій лад, але жоден з цих криків не був схожий на крики знайомих мені птахів.

Убитий мною птах нагадував нашого європейського яструба і за забарвленням пір'я, і за формою дзьоба. Тільки пазурі у нього були набагато коротші. М'ясо його віддавало падаллю, і я не міг його їсти.

Це були відкриття, які я зробив у перший день. Потім я повернувся до плоту і почав перетягувати речі на берег. Це зайняло в мене решту дня.

Ввечері я знову почав думати, як і де мені влаштуватися на ніч.

Лягти просто неба я боявся: що, як мені загрожує напад якогось хижого звіра? Тому вибравши на березі зручне місце для ночівлі, я загородив його з усіх боків скринями та ящиками, а всередині цієї огорожі спорудив з дощок щось подібне до куреня.

Непокоїло мене також питання, як я добуватиму собі їжу, коли в мене скінчаться запаси: крім птахів та двох якихось звірків, на кшталт нашого зайця, що вискочили з лісу від звуку мого пострілу, жодних живих істот я тут не бачив.

Утім, зараз мене набагато більше займало інше. Я вивіз із корабля далеко не все, що можна було взяти; там залишилося багато речей, які могли мені стати в нагоді, і перш за все вітрила і канати. Тому я вирішив, якщо мені нічого не завадить, знову побувати на кораблі. Я був певен, що при першій бурі його розіб'є на тріски. Треба було відкласти всі інші справи та спішно зайнятися розвантаженням судна. Не можна заспокоюватися, доки я не звезу на берег усі речі, до останнього цвяшка. Прийшовши до такого рішення, я почав думати, чи їхати мені на плоту, чи вирушити вплав, як першого разу. Я вирішив, що зручніше вирушити вплав. Тільки цього разу я роздягнувся в курені, залишившись в одній нижній сорочці, в полотняних штанах і шкіряних туфлях на босу ногу. Як і першого разу, я піднявся на корабель канатом, потім сколотив новий пліт і перевіз на ньому багато корисних речей. По-перше, я захопив усе, що знайшлося в комірчині нашого тесляра, а саме: два чи три мішки з цвяхами (великими і дрібними), викрутку, дюжини дві сокир, а головне – таку корисну річ, як точило.

Потім я прихопив кілька речей, знайдених мною у нашого каноніра: три залізні ломи, дві діжки з рушничними кулями і трохи пороху. Потім я розшукав на кораблі цілу купу різного одягу та прихопив ще запасне вітрило, гамак, кілька матраців і подушок. Усе це я склав на плоту і, на превелике моє задоволення, без втрат доставив на берег. Вирушаючи на корабель, я боявся, як би за моєї відсутності на провізію не напали якісь хижаки. На щастя, цього не сталося.

Тільки якесь звірятко прибігло з лісу і вместилося на одній з моїх скриньок. Побачивши мене, воно відбігло трохи вбік, але одразу зупинилося, стало на задні лапи і з незворушним спокоєм, без жодного страху подивилося мені в очі, немов хотіло познайомитися зі мною.

Звір був гарний, схожий на дику кішку. Я поцілів у нього з рушниці, але він, не здогадуючись про небезпеку, що загрожувала йому, навіть не рушив з місця. Тоді я кинув йому шматок сухаря, хоча це було з мого боку нерозумно, тому що сухарів у мене було мало і мені слід було їх берегти. Все ж таки звірятко так сподобалося мені, що я подарував йому цей шматок сухаря. Воно підбігло, обнюхало сухар, з'їло його і облизнулося із великим задоволенням. Видно

було, що воно чекає на продовження. Але більше я йому нічого не дав. Воно трохи посиділо і пішло.

Після цього я почав будувати собі намет. Я зробив його з вітрила та жердин, які нарізав у лісі. У намет я переніс усе, що могло зіпсуватися від сонця та дощу, а довкола нагромадив порожні ящики та скрині, на випадок раптового нападу людей чи диких звірів.

Вхід у намет я загородив зовні великою скринею, поставивши її боком, а зсередини загородився дошками. Потім я розстелив на землі ліжко, поклав біля узголів'я два пістолети, поруч із ліжком – рушницю і ліг.

Після аварії корабля це була перша ніч, яку я провів у ліжку. Я міцно проспав до ранку, тому що минулої ночі спав дуже мало, а весь день працював без відпочинку: спершу вантажив речі з корабля на пліт, а потім переправляв їх на берег.

Ніхто, я гадаю, не мав такого величезного складу речей, який був тепер у мене. Але мені все здавалося замало. Корабель був цілий, і, поки його не віднесло вбік, поки на ньому залишалася хоч одна річ, якою я міг скористатися, я вважав за необхідне вивезти звідти на берег все, що можливо. Тому щодня я вирушав туди під час відливу і привозив із собою все нові речі.

Особливо успішною була моя третя подорож. Я розібрав усі снасті і взяв із собою всі мотузки. Цього ж разу я привіз великий шматок запасної парусини, що служила у нас для ремонту вітрил, і барило з підмоклим порохом, яке я залишив на кораблі. Зрештою я переправив на берег усі вітрила; тільки довелося розрізати їх на шматки і перевезти частинами. Втім, я не шкодував про це: вітрила були потрібні мені аж ніяк не для мореплавання, і вся їхня цінність полягала для мене в тканині, з якої вони були пошиті.

Тепер з корабля було взято абсолютно все, що під силу підняти одній людині. Залишилися лише громіздкі речі, за які я й узявся наступного рейсу. Я почав із канатів. Кожен канат я розрізав на шматки такого розміру, щоб мені не було надто важко впоратися з ними, і по шматках перевіз три канати. Крім того, я взяв із корабля всі залізні частини, які міг віддерти за допомогою сокири. Потім, обрубавши всі залишки рей, я побудував з них більший пліт, навантажив на нього увесь цей вантаж і рушив у зворотний шлях.

Але цього разу щастя змінило мені: мій пліт був такий навантажений, що мені було дуже важко ним керувати.

Коли, увійшовши в бухточку, я підходив до берега, де було складено все моє майно, пліт перекинувся, і я впав у воду з усім моїм вантажем. Потонути я не міг, бо це сталося неподалік від берега, але майже весь мій вантаж опинився під водою; головне, потонуло залізо, яке я так цінував.

Щоправда, коли почався відлив, я витяг на берег майже всі шматки каната і кілька шматків заліза, але мені доводилося пірнати за кожним шматком, і це дуже втомило мене.

Мої поїздки на корабель тривали кожного дня, і щоразу я привозив щось нове.

Вже тринадцять днів я жив на острові і за цей час побував на кораблі одинадцять разів, перетягнувши на берег все, що може підняти пара людських рук. Не сумніваюся, що якби тиха погода протрималася довше, я перевіз би частинами весь корабель.

Під час підготовки до дванадцятого рейсу я помітив, що здіймається вітер. Проте, дочекавшись відпливу, я подався на корабель. Під час попередніх своїх відвідин я так обнишпорив нашу каюту, що мені здавалося, ніби там уже нічого неможливо знайти. Але раптом мені кинулась у вічі маленька шафа з двома шухлядами: в одній я знайшов три бритви, ножиці та близько дюжини гарних виделок та ножів; в іншій шухляді були гроші, частиною європейською, частиною бразильською срібною і золотою монетою, – разом до тридцяти шести фунтів стерлінгів.

Я посміхнувся, побачивши ці гроші.

– Непридатне сміття, – промовив я, – нащо воно мені тепер? Усю купу золота я охоче віддав би за будь-який із цих грошових ножів. Мені нема куди тебе подіти. Тож йди на морське дно. Якби ти лежало на землі, право, не варто було б й нагинатися, щоб підняти тебе.

Але, подумавши трохи, я все ж таки загорнув гроші у шматок парусини і прихопив їх із собою.

Море вирувало всю ніч, і коли вранці я визирнув зі свого намету, від корабля не залишилося й сліду. Тепер я міг повністю зайнятися питанням, яке турбувало мене з першого дня: що мені робити, щоб на мене не напали ні хижі звірі, ні дикі люди? Яке житло мені зробити? Викопати печеру чи поставити намет?

Зрештою я вирішив зробити і те, й інше.

На той час мені стало зрозуміло, що обране мною місце на березі не годиться для будівництва житла: це було болотисте, низинне місце біля моря. Жити у подібних місцях дуже шкідливо. До того ж, поблизу не було прісної води. Я вирішив знайти інший клаптик землі, більш придатний для житла. Мені було потрібно, щоб моє житло було захищене і від сонячної спеки і від хижаків; щоб воно стояло в такому місці, де немає вогкості; щоб поблизу була прісна вода. Крім того, мені неодмінно хотілося, щоб із мого будинку було видно море.

«Може так статися, що неподалік пвд острова з'явиться корабель, – казав я собі, – а якщо я не бачитиму моря, я можу пропустити цей випадок».

Як бачите, мені все ще не хотілося розлучатися з надією.

Після довгих пошуків я знайшов нарешті підходящу ділянку для будівництва житла. Це була невелика гладенька галявина на схилі високого пагорба. Від вершини до самої галявини пагорб спускався прямовисною стіною, тож я міг не боятися нападу зверху. У цій стіні біля самої галявини було невелике заглиблення, наче вхід у печеру, але ніякої печери не було. Ось тут, прямо проти цього заглиблення, на зеленій галявині я вирішив розбити намет.

Це місце знаходилося на північно-західному схилі пагорба, тож майже до самого вечора воно залишалося в тіні. А під вечір його осявало призахідне сонце.

Перш ніж ставити намет, я взяв загострений ціпок і описав перед самим поглибленням півколо ярдів у десять в діаметрі. Потім по всьому півколу я вбив у землю два ряди міцних високих кілків, загострених на верхніх кінцях. Між двома рядами кілків я залишив невеликий проміжок і заповнив його до верху обрізками канатів, узятих з корабля. Я склав їх рядами, один на одний, а зсередини зміцнив огорожу підпірками. Огорожа вийшла в мене добра: ні пролізти крізь неї, ні перелізти через неї не могла ні людина, ні звір. Ця робота забрала багато часу та праці. Особливо важко було нарубати в лісі жердин, перенести їх на місце будівництва, обтесати і вбити в землю.

Паркан був суцільний, дверей не було. Для входу в мою оселю у мене була драбина. Я приставляв її до частоколу щоразу, коли мені треба було увійти чи вийти.

Розділ 7. Робінзон на новосіллі. – Коза та козеня

Важко мені було перетягувати у фортецю всі мої багатства – провізію, зброю та інші речі. Я ледве впорався з цією роботою. І одразу ж довелося взятися за нову: розбити великий, міцний намет.

У тропічних країнах дощі, як відомо, бувають надзвичайно рясні і певну пору року ллють без перерви багато днів. Щоб захистити себе від вологи, я зробив подвійний намет, тобто спочатку поставив один намет, менший, а над ним – другий, більший. Зовнішній намет я накрив брезентом, захопленим мною на кораблі разом із вітрилами. Тепер я спав уже не на підстилці, кинутій прямо на землю, а в дуже зручному гамаку, що належав помічнику нашого капітана.

Я переніс у намет усі їстівні запаси та інші речі, які могли зіпсуватися від дощів. Коли все це було принесено всередину огорожі, я наглухо затулив отвір, що тимчасово служив мені дверима, і почав входити по драбині, про яку вже сказано вище. Таким чином, я жив, як в укріпленому замку, захищений від усіляких небезпек, і міг спати спокійно.

Затуливши огорожу, я почав копати печеру, поглиблюючи природну впадину в горі. Печера була якраз за наметом і служила мені льохом. Викопане каміння я ніс через намет у двір і складав біля огорожі з внутрішнього боку. Туди ж я висипав і землю, тож ґрунт у дворі піднявся на півтора фути.

Чимало часу забрали у мене ці роботи. Втім, на той час мене займали багато інших справ і сталося кілька таких подій, про які я хочу розповісти.

Якось, ще в той час, коли я тільки готувався ставити намет і рити печеру, раптом набігла чорна хмара і почалася злива. Потім блиснула блискавка, пролунав страшенний удар грому.

У цьому, звісно, не було нічого незвичайного, і мене злякала не стільки блискавка, скільки одна думка, яка швидше блискавки промайнула в мене в голові: «Мій порох!»

У мене завмерло серце. Я з жахом думав: «Один удар блискавки може знищити мій порох! А без нього я не матиму можливості оборонятися від хижих звірів і добувати собі їжу». Дивна річ: тоді я навіть не подумав про те, що від вибуху найперше можу загинути я сам.

Цей випадок справив на мене таке сильне враження, що, як тільки гроза минула, я відклав усі свої роботи з улаштування та зміцнення житла і взявся за столярне ремесло та шиття: я шив мішечки та робив скриньки для пороху. Треба було розділити порох на кілька частин і кожную частину зберігати окремо, щоб вони не могли спалахнути одночасно.

На цю роботу пішло майже два тижні. Усього пороху я мав до двохсот сорока фунтів. Я розклав цю кількість по мішечках і скриньках, розділивши її принаймні на сто частин.

Мішечки та скриньки я заховав у розщелині гори, у таких місцях, куди не могла проникнути волога, і ретельно позначив кожне місце. За барило з підмоченим порохом я й не боявся – цей порох і без того був поганий – і тому поставив його, як є, у печеру, або у свою "кухню", як я подумки називав її.

Увесь цей час я щодня, а іноді й частіше, виходив із дому з рушницею – для прогулянки, а також для того, щоб ознайомитися з місцевою природою і, якщо вдасться, підстрелити якоїсь дичини.

У першу ж таку екскурсію я зробив відкриття, що на острові водяться кози. Я дуже зрадів, але незабаром виявилось, що кози надзвичайно спритні й чуйні, тож підкрастися до них немає жодної можливості. Втім, це мене не збентежило: я не сумнівався, що рано чи пізно навчуся полювати на них.

Незабаром я помітив одне цікаве явище: коли кози були на вершині гори, а я з'являвся в долині, уся череда одразу ж тікала від мене геть; але коли кози були в долині, а я на горі, тоді вони, здавалося, не помічали мене. З цього я зробив висновок, що очі у них влаштовані особливим чином: вони не бачать того, що знаходиться нагорі. З того часу я почав полювати так: підіймався на якийсь пагорб і стріляв у кіз з вершини. Першим пострілом я вбив молоду козу, при якій було козеня. Мені дуже було шкода козеня. Коли мати впала, воно продовжувало смирно стояти біля неї і довірливо дивилося на мене. Мало того, коли я підійшов до вбитої кози, закинув її собі на плечі і поніс додому, козеня побігло за мною. Тож ми дійшли до самого будинку. Я поклав козу на землю, узяв козеня і спустив його через огорожу у двір. Я гадав, що мені вдасться виростити його і приручити, але він ще не вмів їсти траву, і я був змушений його зарізати. Мені надовго вистачило м'яса цих двох тварин. Їв я взагалі мало, намагаючись берегти свої запаси, особливо сухарі.

Після того як я остаточно влаштувався у своєму новому житлі, мені довелося замислитися над тим, як би мені швидше скласти собі піч або взагалі якесь вогнище. Треба було заpastися дровами.

Як я впорався з цим завданням, як я збільшив свій льох, як поступово оточив себе деякими зручностями, я докладно розповім на подальших сторінках.

Розділ 8. Календар Робінзона. – Робінзон облаштовує своє житло

Незабаром після того, як я оселився на острові, мені раптом спало на думку, що я втрачу рахунок часу і навіть перестану відрізняти неділю від буднів, якщо не заведу календаря.

Календар я влаштував так: обтесав сокирою велику колоду і вбив її в пісок на березі, на тому самому місці, куди мене викинуло бурею, і прибив до цього стовпа поперечину, на якій вирізав великими літерами такі слова:

ТУТ Я ВПЕРШЕ СТУПИВ НА ЦЕЙ ОСТРІВ З ВЕРЕСНЯ 1659 РОКУ

З того часу я щодня робив на своєму стовпі зарубку у вигляді короткої рисочки. Через шість рисочок я робив одну довшу – це означало неділю. Зарубки, що позначають перше число кожного місяця, я робив ще довшими. Таким чином я вів мій календар, відзначаючи дні, тижні, місяці та роки.

Перераховуючи речі, перевезені мною з корабля, як уже було сказано, в одинадцять прийомів, я не згадав про багато дрібниць, хоч і не особливо цінних, але таких, що добре послужили мені. Так, наприклад, у каютах капітана та його помічника я знайшов чорнило, пір'я та папір, три чи чотири компаси, деякі астрономічні прилади, підзорні труби, географічні карти та корабельний журнал. Усе це я склав до однієї скрині про всяк випадок, не знаючи навіть, чи знадобиться мені щось із цих речей. Потім мені трапилося кілька книг португальською мовою. Я підібрав і їх.

Були у нас на кораблі дві кішки та собака. Котів я перевіз на берег на плоту; собака ще під час моєї першої поїздки сам зістрибнув у воду і поплив за мною. Багато років він був мені надійним помічником, служив мені вірою та правдою. Він майже заміняв мені людське товариство, тільки не міг говорити. О, як дорого я дав би,

щоб він заговорив! Чорнило, пір'я та папір я намагався всіляко берегти. Поки у мене було чорнило, я докладно записував усе, що траплялося зі мною; коли ж воно вичерпалося, довелося припинити записи, тому що я не вмів робити чорнила і не міг придумати, чим його замінити.

Взагалі, хоч у мене був такий великий склад усіляких речей, мені, крім чорнила, бракувало ще дуже багато чого: у мене не було ні лопати, ні заступу, ні кирки – жодного інструменту для земляних робіт. Не було ні голок, ні ниток. Моя білизна прийшла в повну непридатність, але незабаром я навчився обходитися без білизни.

Оскільки мені не вистачало потрібних інструментів, будь-яка робота йшла у мене дуже повільно і забирала багато сил. Над тим частоколом, яким я обвів мою оселю, я працював майже цілий рік. Нарубати в лісі товсті жердини, витесати з них кілки, перетягнути ці кілки до намету – на це було потрібно багато часу. Кілки

були дуже важкі, тож я міг підняти не більше одного за раз, і часом у мене витрачалося два дні лише на те, щоб витесати кілок і принести його додому, а третій день – щоб вбити його в землю.

Вбиваючи кілки в землю, я використовував спочатку важку палицю, але потім я згадав, що в мене є залізні ломы, які я привіз із корабля. Я почав працювати ломом, хоча не скажу, щоб це сильно полегшило мою працю. Взагалі вбивання кілків було для мене однією з найболючіших і неприємних робіт. Але чи треба мені було цим бентежитися? Адже все одно я не знав, куди мені подіти мій час, і іншої справи в мене не було, крім блукань островом у пошуках їжі; цією справою я займався акуратно кожного дня.

Часом на мене нападав розпач, я відчував смертельну тугу, і, щоб подолати ці гіркі почуття, я взяв перо і спробував довести собі самому, що в моєму тяжкому становищі є все ж таки чимало гарного.

Я розділив сторінку навпіл і написав ліворуч «погано», а праворуч «добре», і ось що в мене вийшло:

Погано

Я закинутий на самотній,
безлюдний острів, і я не маю
жодної надії врятуватися.

Я віддалений від усього
людства; я пустельник,
вигнаний назавжди зі світу
людей.

У мене мало одягу, і скоро мені
не буде чим прикрити наготу.

Я не можу захистити себе, якщо
на мене нападуть злі люди чи
дикі звірі.

Мені нема з ким перемовитися
словом, нема кому підбадьорити
і втішити мене.

Добре

Але я залишився живим, хоча міг
би потонути, як усі мої
супутники.

Але я не помер з голоду і не
загинув у цій пустелі.

Але клімат тут спекотний, і можна
обійтись без одягу.

Але тут немає ні людей, ні звірів.
І я можу вважати себе щасливим,
що мене не викинуло на берег
Африки, де стільки лютих
хижаків.

Але я встиг заpastися всім
необхідним для життя і
забезпечити себе їжею до кінця
своїх днів.

Ці роздуми надали мені великої підтримки. Я побачив, що мені не слід сумувати і зневірятися, тому що в найважчих прикростях можна і треба знайти втіху.

Я заспокоївся і став набагато бадьорішим. До того часу я тільки й думав, як би мені покинути цей острів; цілими годинами я вдивлявся у морську далечінь – чи не з'явиться десь корабель. Тепер же, покінчивши з порожніми надіями, я почав думати про те, як мені краще налагодити моє життя на острові.

Я вже описував свою оселю. Це був намет, розбитий на схилі гори і обнесений міцним подвійним частоколом. Але тепер мою огорожу можна було назвати стіною чи валом, бо впритул до неї, із зовнішнього боку, я вивів земляний насип у два фути завтовшки.

Ще через деякий час (років через півтора) я поклав на свій насип жердини, притуливши їх до схилу гори, а зверху зробив настил із

гілок і довгого широкого листа. Таким чином, мій двір опинився під дахом, і я міг не боятися дощів, які, як я вже казав, певної пори року нещадно поливали мій острів.

Читач уже знає, що все майно я переніс у свою фортецю – спочатку лише в огорожу, а потім і в печеру, яку я викопав у пагорбі за наметом. Але я маю зізнатися, що спочатку мої речі були звалені в купу, як попало, і захаращували весь двір. Я постійно натикався на них, і мені буквально не було де повернутися. Щоб скласти все до ладу, довелося розширити печеру.

Після того, як я заклав вхід в огорожі і, отже, міг вважати себе в безпеці від нападу хижих звірів, я почав розширювати і подовжувати мою печеру. На щастя, гора складалася з легкого піщанику. Прокопавши землю праворуч, скільки було треба за моїми розрахунками, я повернув ще правіше і вивів хід назовні, за огорожу.

Цей прохідний підземний хід – чорний хід мого житла – не тільки давав мені можливість вільно виходити з двору і повертатися додому, а й значно збільшував площу моєї комори.

Покінчивши з цією роботою, я почав робити собі меблі. Найбільше мені були потрібні стіл і стілець: без столу і стільця я не міг цілком насолоджуватися навіть тими скромними зручностями, які були доступні мені на самоті, – не міг ні їсти по-людськи, ні писати, ні читати.

І от я став столяром.

Жодного разу в житті до того часу я не брав до рук столярного інструменту, проте завдяки природній кмітливості та завзятості в праці я поступово набув такого досвіду, що, якби я мав усі необхідні інструменти, міг би змайструвати будь-які меблі.

Але навіть без інструментів або майже без інструментів, з однією тільки сокирою та рубанком, я зробив безліч речей, хоча, мабуть, ніхто ще не робив їх таким первісним способом і не витрачав при цьому так багато праці. Тільки для того, щоб зробити дошку, я повинен був зрубати дерево, очистити стовбур від гілок і обтісувати з обох боків доти, доки він не перетвориться на якусь подобу дошки. Спосіб був незручний і дуже не вигідний, тому що з дерева виходила лише одна дошка. Але нічого не вдієш, доводилося терпіти. До того ж мій час і моя праця коштували дуже дешево, то чи не все одно, куди і на що вони йшли?

Отже, перш за все я зробив собі стіл та стілець. Я використав на це короткі дошки, взяті з корабля. Потім я натесав довгих дощок своїм первісним способом і приладнав у моєму льоху кілька полиць, одну над іншою, фути по півтори в ширину. Я склав на них інструменти, цвяхи, уламки заліза та інші дрібниці – словом, розклав усе по місцях, щоб коли знадобиться, я міг легко знайти кожну річ.

Крім того, я вбив у стіну мого льоху кілочки і розвісив на них рушниці, пістолети та інші речі.

Хто б побачив після цього мою печеру, напевно прийняв би її за склад всілякого господарського приладдя. І для мене було справжнім задоволенням заглядати до цього складу – так багато там було всякого добра, в такому порядку було розкладено і розвішано всі речі, і кожна дрібниця була в мене під рукою.

З того часу я почав вести свій щоденник, записуючи все, що я зробив протягом дня. Спочатку мені було не до записів: я був надто завалений роботою; до того ж мене пригнічували такі похмурі думки, що я боявся, як би вони не відобразилися в моєму щоденнику.

Але тепер, коли мені нарешті вдалося впоратися зі своєю тугою, коли, припинивши тішити себе безплідними мріями і надіями, я зайнявся облаштуванням свого житла, упорядкував своє домашнє господарство, змайстрував собі стіл і стілець, взагалі влаштувався по можливості зручно і затишно, я взявся за щоденник. Наводжу його тут цілком, хоча більшість описаних у ньому подій вже відома читачеві з попередніх розділів. Повторюю, я вів мій щоденник акуратно, поки у мене було чорнило. Коли ж чорнило скінчилося, щоденник мимоволі довелося припинити.

Розділ 9. Щоденник Робінзона. – Землетрус

30 вересня 1659 року. Наш корабель, застигнутий у відкритому морі страшним штормом, зазнав аварії. Увесь екіпаж, крім мене, потонув; я ж, нещасний Робінзон Крузо, був викинутий напівмертвим на берег цього проклятого острова, який назвав островом Відчаю.

До пізньої ночі мене пригнічували похмурі почуття: адже я залишився без їжі, без житла; у мене не було ні одягу, ні зброї; мені не було де сховатися, якби на мене напали вороги. Чекати порятунку не було звідки. Я бачив попереду лише смерть: або мене

роздеруть хижі звірі, або вб'ють дикуни, або я помру голодною смертю.

Коли настала ніч, я вліз на дерево, бо боявся звірів. Всю ніч я проспав міцним сном, незважаючи на те, що йшов дощ.

1 жовтня. Прокинувшись зранку, я побачив, що наш корабель зняло з мілини припливом і пригнало набагато ближче до берега. Це дало мені надію, що коли вітер вщухне, мені вдасться дістатися корабля і завестися їжею та іншими необхідними речами. Я трохи підбадьорився, хоча сум за загиблими товаришами не покидав мене. Мені все думалося, що, якби ми залишилися на кораблі, ми неодмінно врятувалися б. Тепер з його уламків ми могли б побудувати баркас, на якому й вибралися б із цього пропащего місця.

Як тільки почався відплив, я подався на корабель. Спочатку я йшов по оголеному дну моря, а потім пустився вплав. Увесь день дощ не припинявся, але вітер зовсім вщух.

З 1 по 24 жовтня я був зайнятий перевезенням речей. Я відпливав на корабель із настанням відливу і плив назад, коли починався приплив. Речі перевозив плотами. Увесь час йшли дощі; часом погода прояснювалась, але ненадовго: мабуть, у тутешніх широтах це період дощів.

25 жовтня. Всю ніч і весь день йшов дощ і дув поривчастий вітер. Корабель за ніч розбило на тріски; на тому місці, де він стояв, стирчать якісь жалюгідні уламки, та й ті видно тільки під час відливу. Весь цей день я порався біля речей: укривав і кутав їх, щоб вони не зіпсувалися від дощу.

26 жовтня. Знайшов, як мені здається, місце для житла. Треба буде обнести його частоколом.

З 27 по 30 жовтня посилено працював: перетягував своє майно у нове житло, хоча майже весь час йшов дощ.

31 жовтня. Вранці блукав островом із рушницею, сподіваючись підстрелити якусь дичину, а разом й оглянув околиці. Вбив козу. Її козеня побігло за мною і провело мене до самого дому, але незабаром довелося вбити і його – воно було таке мале, що ще не вміло їсти траву.

1 листопада. Розбив на новому місці, біля самої гори, великий намет і повісив у ньому на кілках гамак.

4 листопада. Розподілив свій день, призначивши певний час для полювання, для роботи, для сну і для розваг. Зранку, якщо немає дощу, години дві-три блукаю по острову з рушницею, потім до одинадцятої працюю, об одинадцятій снідаю, з дванадцяти до двох відпочиваю (оскільки це найспекотніша пора дня), з двох знову беруся до роботи. Всі робочі години в останні два дні я майстрував стіл. Тоді я був ще поганим столяром. Але чого не навчишся, коли є потреба! Я стаю майстром на всі руки. Без сумніву, такої ж майстерності досяг би і будь-хто інший, якби опинився в моєму становищі.

13 листопада. Йшов дощ. Земля і повітря помітно прохололи, і стало легше дихати, але весь час гримів страшенний грім і блимала блискавка, що я навіть злякався, як би не спалахнув мій порох. Коли гроза скінчилася, я вирішив розділити весь мій запас пороху на дрібні частини і зберігати в різних місцях, щоб він не вибухнув увесь разом.

14, 15 та 16 листопада. Усі ці дні робив скриньки для пороху; у кожна таку скриньку має увійти від одного до двох фунтів. Сьогодні розклав увесь порох по скриньках і заховав їх у розколині гори, якнайдалі один від одного. Вчора вбив великого птаха. Що то за птах, не знаю. М'ясо у нього було смачне.

17 листопада. Сьогодні почав рити печеру в піщаній горі за наметом, щоб зручніше розкласти своє майно. Але для цієї роботи потрібні три речі: кирка, лопата і тачка або кошик, щоб виносити вириту землю, а в мене нічого цього немає. Довелося припинити роботу. Довго думав, чим замінити ці речі чи як їх зробити. Замість кирки спробував працювати залізним ломом; він годиться, тільки надто важкий. Потім залишаються лопата та тачка. Без лопати ніяк не можна обійтися, але я не можу придумати, як її зробити або чим замінити.

18 листопада. Знайшов у лісі те саме дерево (або тієї ж породи), яке в Бразилії називають «залізним», тому що воно надзвичайно туге. Зрубав одне дерево з великими труднощами. Моя сокира зовсім затупилася. Відрубавши від стовбура великий шматок, я ледве дотягнув її до мого житла – такий він виявився важким! Я вирішив зробити з нього лопату. Дерево було таке тверде, що ця робота забрала в мене дуже багато часу та праці. Але лопату я все ж таки зробив. Рукоятка вийшла не гірша, ніж роблять у нас в Англії, а сама лопата виявилася слабкою. Треба було б оббити її залізом, але листового заліза в мене не було, тому вона прослужила мені недовго. Втім, спочатку я добре використовував її для земляних

робіт, хоча, я думаю, жодна лопата у світі не виготовлялася таким хитромудрим способом і на жодну не витрачалося так багато праці.

Мені ще не вистачало тачки чи кошика. Про кошик я не смів і мріяти: щоб сплести його, потрібні були гнучкі прuti, а я, незважаючи на всі пошуки, так і не знайшов їх у лісі. Змайструвати тачку в мене, мабуть, вистачило б уміння, але для тачки потрібне колесо, я ж не мав жодного поняття про те, як виготовляються колеса. Крім того, колесо треба було надіти на залізну вісь, якої у мене теж не було. Довелося відмовитися від цього задуму. Замість тачки я сколотив з дощок невеличке корито, на зразок тих, у яких муляри тримають вапно. У ньому я й виносив викопану землю.

Корито було легше зробити, ніж лопату. Але все разом – корито, лопата і безплідні спроби зробити тачку – забрало в мене щонайменше чотири дні, за винятком того ранкового часу, коли я йшов на полювання з рушницею. Взагалі рідкісний день я не виходив на полювання, і майже не було випадку, щоб я не приніс якоїсь дичини.

23 листопада. Закінчив роботу над лопатою та коритом. Як тільки ці речі були готові, заходився знову копати печеру. Копав увесь день, наскільки вистачало сил. Мені було потрібне дуже просторе приміщення, яке одночасно могло б служити льохом, місцем для зберігання речей, коморою, кухнею і їдальнею.

10 грудня. Так я пропрацював рівно вісімнадцять днів і вже вважав свою роботу закінченою, як раптом сьогодні з одного краю обвалилася земля. Мабуть, я зробив печеру надто широкою. Обвал був такий великий, що я злякався: якби я був у печері, мені б вже напевно не знадобився могильщик. Цей сумний випадок завдав мені багато клопоту: треба буде виносити з печери всю землю, що обвалилася, а головне – доведеться тепер підперти склепіння, інакше ніколи не можна бути впевненим, що обвал не повториться.

11 грудня. Із цього дня взявся до роботи. Поки поставив два стовпи і на кожен по дві дошки нахрест.

17 грудня. Остаточо зміцнив перші два стовпи і поставив ще кілька, теж із дошками нагорі, як і перші дві. Тепер ніякий обвал мені не страшний. Стовпи я поставив рядками, тож вони будуть разом служити в моєму льосі перегородкою. Ця робота зайняла в мене цілий тиждень. З цього дня по 20 грудня прилаштовував у льосі полиці, вбивав у перегородку цвяхи та розвішував усі речі, які можна повісити.

20 грудня. Переніс у печеру все начиння і розклав усе по місцях. Тепер у мене господарство в повному порядку. Зробив ще один стілець і прибив кілька маленьких полицок для провізії – вийшло щось на зразок буфету. Дошок у мене залишається дуже мало.

24 грудня. Цілу ніч та весь день була злива. Не виходив із дому.

26 грудня. Дощ припинився. Настала ясна погода. Стало набагато прохолодніше.

27 грудня. Підстрелив двох козенят: одне вбив, друге поранив у ногу, тож воно не могло втекти; спіймав його і привів додому на мотузці. Вдома оглянув його ногу: її було перебито; я забинтував її.

Примітка. Я виходив це козеня: зламана нога зросла, і воно стало чудово бігати. Але від мене не втекло: я так довго морочився з ним, що воно до мене звикло і не хотіло йти. Воно паслося на галявині, неподалік від намету. Дивлячись на нього, я подумав, що добре було б завести худобу, щоб підготувати собі їжу до того часу, коли в мене закінчатся заряди та порох.

28, 29, 30 та 31 грудня. Сильна спека при повному безвітрі. Виходив із дому лише вечорами на полювання. Остаточно упорядкував усе своє господарство.

1 січня 1660 року. Спека не спадає, і все ж таки сьогодні я двічі ходив на полювання: рано вранці та ввечері. Опівдні відпочивав. Увечері пройшовся долиною углиб острова і бачив багато кіз, але вони такі полохливі, що не можна підійти до них близько. Хочу спробувати полювати на них із собакою.

2 січня. Сьогодні взяв із собою собаку і нацькував його на кіз, але нічого не вийшло: уся череда повернулася назустріч собаці. Він, мабуть, чудово зрозумів небезпеку для себе, бо втік геть і нізащо не хотів більше наближатися до кіз.

3 січня. Вирішив зробити огорожу і насипати навколо неї земляний вал, бо все ще боюся несподіваного нападу ворогів. Спробую зробити цей вал якомога товщим і міцнішим.

Моя огорожа вже описана на попередніх сторінках, і тому я опускаю все, що йдеться про неї в щоденнику.

Разом із тим я продовжував щодня блукати островом, шукаючи дичини, якщо, звичайно, погода була не надто погана. Під час цих блукань я зробив багато корисних відкриттів. Я, наприклад,

натрапив на особливу породу голубів, які в'ють гнізда не на деревах, як наші дикі голуби, а в розколинах скель, тож людині набагато легше дістатися до них.

Одного разу я вийняв з гнізда пташенят і приніс їх додому, щоб вигодувати та приручити. Я багато панькався з ними, але, як тільки вони підрости і в них зміцніли крила, вони відлетіли один за одним. Утім, можливо, це сталося через те, що у мене не було для них підходящого корму.

Після цього випадку я нерідко брав пташенят із гнізд, тому що вони були дуже смачні, і з них можна було приготувати чудовий обід.

За цей час я зробив великі успіхи у столярній справі і не гірше від справжнього столяра став працювати сокирою та рубанком.

Але все ж таки були такі речі, які мені так і не вдалося змайструвати. Наприклад, діжки. У мене було, як я вже казав, дві чи три барильця з корабля, які могли служити мені зразками, але скільки я не бився, у мене нічого не виходило, хоча я витратив на цю спробу кілька тижнів. Я не міг ні вставити дно, ні сколотити дощечки настільки щільно, щоб вони не пропускали води. Так я й облишив цю справу.

Дуже важко було обходитися без свічок. Бувало, як тільки стемніє (а сутеніло близько сьомої години), я був змушений лягати в ліжку. Я часто згадував той шматок воску, з якого ми з Ксурі робили свічки під час наших мандрівок біля берегів Африки. Але воску в мене не було, і єдине, що я міг придумати, це скористатися жиром тих кіз, яких я вбивав на полюванні. І я справді влаштував собі світильник з козиного жиру: миску виліпив власноруч із глини і обпек її гарненько на сонці, а для ґноту взяв пеньку зі старої мотузки. Світильник горів дуже тьмяно, набагато гірше, ніж воскова свічка. До того ж він часто мерехтів і гас.

Якось, коли я був зайнятий усіма цими справами з облаштування мого господарства, я нишпорив у себе на складі, відшукуючи якусь потрібну річ, і мені попався невеликий мішок з ячменем; це був той самий ячмінь, який ми везли на кораблі для наших гусей та курей. Усе зерно, яке ще залишалося в мішку, було з'їдено щурами; принаймні, коли я зазирнув у нього, мені здалося, що там сама труха. Оскільки мішок був мені потрібен для пороху, я виніс його у двір і витрусив на землю неподалік від печери.

Це було незадовго до того, як почалися зливи, про які я вже згадував у щоденнику. Я давно забув про цей випадок, не пам'ятав навіть, де я витрусив мішок.

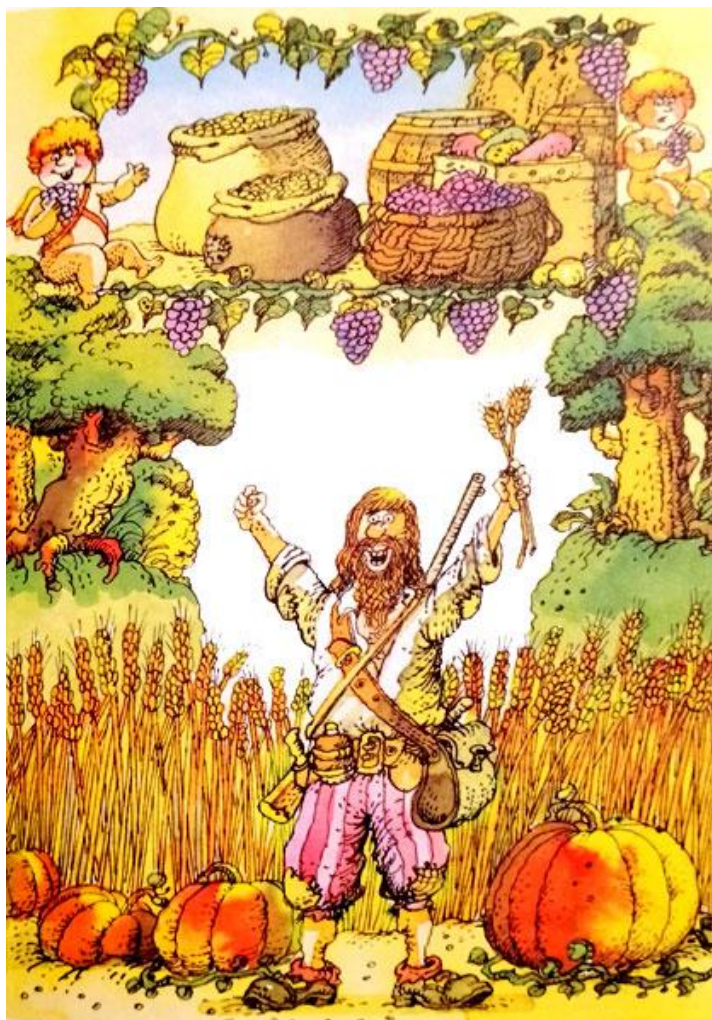
Але ж ось минуло близько місяця, і я побачив під горою біля печери кілька зелених паростків, що тільки-но пробилися із землі. Спочатку я думав, що це якась місцева трава, якої я раніше не помітив. Але минуло кілька днів, і я з подивом побачив, що зелені стеблинки (їх було штук десять – дванадцять, не більше) закололися і незабаром виявилися колоссям звичайного ячменю, що росте у нас в Англії. Неможливо передати, як схвилювало мене це відкриття. Від радості в мене запаморочилося в голові, і я в першу хвилину я подумав, що сталося диво: ячмінь виріс сам по собі, без насіння, щоб підтримати моє життя в цій жахливій пустелі!

Ця безглузда думка зворушила мене, і я заплакав від розчулення. І «диво» на цьому не скінчилося: незабаром між колоссям ячменю з'явилися стеблинки іншої рослини, а саме рису; я їх легко розпізнав, бо живучи в Африці, часто бачив рис на полях.

Я не тільки був упевнений, що цей рис і цей ячмінь послані мені самим богом, який піклується про мою їжу, але не сумнівався й у тому, що на острові для мене припасено ще багато таких колосків. Я обшукав усі закутки мого острова, заглядаючи під кожну купину, під кожен пагорб, але ніде не знайшов ані рису, ані ячменю.

Тільки тоді нарешті я згадав про мішок із пташиним кормом, який я витрусив на землю біля своєї печери.

У тому мішку були зерна, з яких вирости ці колоски. «Диво» пояснилося дуже просто!

Ви можете собі уявити, як ретельно я збирав колоски, коли вони дозріли (це сталося наприкінці липня). Я підібрав із землі всі зернятка до одного і сховав їх у сухому надійному місці. Увесь урожай першого року я вирішив залишити на посів: я сподівався, що згодом у мене накопичиться такий запас зерна, що його вистачатиме і на насіння, і на хліб.

Але тільки на четвертий рік я міг дозволити собі відокремити частину зерна на їжу, та й то лише трошки. Справа в тому, що в мене зник майже весь урожай від першого посіву: я неправильно розрахував час, посіяв перед самою посухою, і багато насіння не зійшло. Але про це я розповім пізніше.

Окрім ячменю, у мене, як уже було сказано, виросло двадцять чи тридцять стебел рису. Рис я прибрав так само ретельно, залишивши весь перший збір на посів. Потім, коли рису накопичилося достатньо, я готував із нього не те що хліб (мені не було в чому його пекти), а, швидше, коржі, що заміняли хліб. Втім, ще через деякий час я придумав спосіб пекти справжній хліб.

Але повертаюся до мого щоденника.

14 квітня. Огорожу було закінчено і завалено зовні землею. Я затулив вхід, бо вирішив, що заради безпеки входитиму і виходитиму по приставній драбині, щоб зовні не можна було здогадатися, що за огорожею захищене людське житло.

16 квітня. Закінчив драбину. Перелізаю через стіну і щоразу піднімаю драбину за собою. Тепер я обгороджений з усіх боків. У моїй фортеці досить простору, і проникнути до неї можна лише через стіну.

Але на другий день після того, як я остаточно загородив огорожу, сталася одна подія, яка страшенно налякала мене; уся моя праця мало не розсипалася на порошок, та й сам я ледве вцілів.

Ось як все було.

Я чимось займався в огорожі, за наметом, біля самого входу в печеру, як раптом зі стелі печери, біля краю, якраз над моєю головою, посипалася земля, і передні стовпи, поставлені мною для зміцнення склепіння, надломився з жахливим тріском. Я дуже злякався, але не зрозумів, що сталося. Мені здалося, що склепіння обвалилося через рихлість ґрунту, як це бувало й раніше.

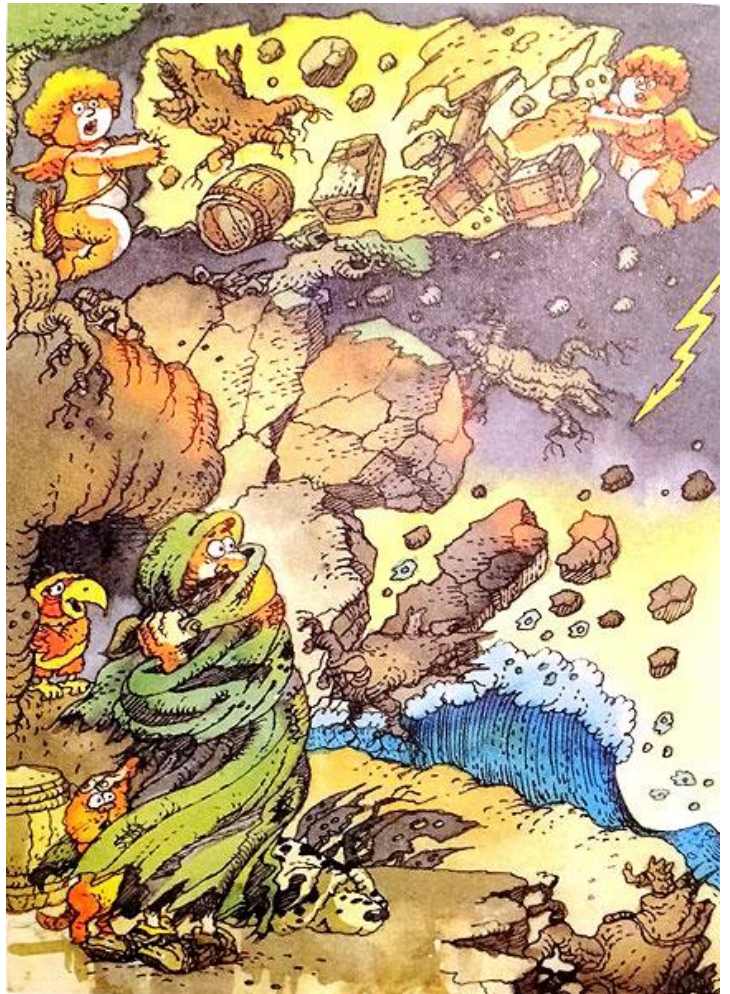
«Якщо я залишусь тут, усередині огорожі, – подумав я, – я буду засипаний цим новим обвалом. Треба тікати звідси, щоб на мене не обрушилася гора!

Я схопив драбину і переліз через стіну.

Але не встиг я зійти на землю, як зрозумів, що цього разу причиною обвалу був землетрус. Земля тремтіла у мене під ногами, і протягом кількох хвилин було три такі сильні поштовхи, що розсипалася б на порошок найміцніша будівля. Я бачив, як від скелі, що стояла біля моря, відірвалася верхівка і обвалилася з таким гуркотом, якого я в життя не чув.

Усе море страшенно вирувало й пінилося; мені здалося, що в морі підземні поштовхи були навіть сильнішими, ніж на острові.

Ні про що подібне я навіть не чув раніше і тепер був здивований і схвилюваний. Від коливань землі зі мною сталася морська хвороба, як від корабельної хитавиці. Мене почало нудити. Мені здавалося, що я вмираю. У цей час зі страшним гуркотом обвалилася скеля. Я отямився, і мені сяйнула жахлива думка: що буде зі мною, якщо на мій намет обрушиться гора і назавжди поховає мої речі, мою провізію – усе, без чого я не зможу тут прожити? І серце знову завмерло. Після третього поштовху настало затишшя. Я почав оговтуватися, відчув себе набагато бадьоріше, але все ж таки у мене не вистачило сміливості повернутися додому. Довго ще в глибокому смутку сидів я на землі, не знаючи, на що зважитися, що робити.

Тим часом небо вкрилося хмарами, потемніло, як перед дощем. Повіяв вітерець, спочатку слабкий, майже непомітний, потім сильніший і сильніший, і за півгодини налетів ураган. Море запінилося, завирувало і почало з шаленим ревом битися об береги.

Дерева виривало з корінням. Так тривало години зо три. Я ніколи не бачив такої лютої бурі. Потім буря потроху вщухла. Години через дві настала цілковита тиша, і одразу ж полив дощ.

Увесь наступний день, 18 квітня, я просидів удома, бо дощ йшов безперервно. Потроху я заспокоївся і почав тверезо обмірковувати своє становище. Я міркував так. Жити в печері я вже не можу, це дуже небезпечно: оскільки на острові трапляються землетруси, рано чи пізно гора неодмінно обвалиться, і я буду заживо похований; отже, треба перенести намет кудись на відкрите місце. А щоб убезпечити себе від нападу дикунів та звірів, доведеться знову будувати високу стіну.

Два наступні дні, 19-те та 20-те, я з ранку до вечора шукав нове місце для житла. Потроху мені стало ясно, що на переселення знадобиться дуже багато часу і що все одно доведеться миритися з небезпекою обвалу, тому що жити в неогороженому місці ще страшніше. Все ж таки я думав взятися, не гаючи часу, за будівництво огорожі на новому місці, щоб згодом, коли її буде закінчено, перенести в неї свій намет.

21 квітня я остаточно вирішив взятися за справу.

З 22 до 27 квітня. Цілий ранок 22-го я думав про те, як виконати мій план. Головне ускладнення полягало у нестачі інструментів. У мене було три великі сокири і безліч маленьких (ми везли їх для мінової торгівлі), але всі вони давно вже зазубрилися і затупилися, тому що мені постійно доводилося рубати дуже тверді сукуваті дерева. Щоправда, у мене було точило, але одній людині з цим точилом не можна було впоратися, бо комусь треба було крутити камінь.

Я думаю, жоден чиновник, ламаючи голову над важливим політичним питанням, не витрачав стільки розумових сил, скільки витратив я, розмірковуючи над великим завданням: як крутити моє точило без участі рук.

Зрештою я змайстрував таке колесо, яке за допомогою ремня приводилося в рух ногою і обертало точильний камінь, залишаючи вільними обидві руки. Над цим пристроєм я провозився цілий тиждень.

Примітка. До того часу я ніколи не бачив точила з ножним приводом, а якщо й бачив, то не роздивлявся, як воно влаштоване; але згодом я переконався, що в Англії такі точила дуже поширені,

тільки там точильний камінь зазвичай буває меншим, ніж був у мене: мій був дуже великий і важкий.

28 та 29 квітня. І сьогодні і вчора цілий день точив інструменти; пристрій для обертання точильного каменю працює чудово.

30 квітня. Сьогодні помітив, що в мене залишилося дуже мало сухарів. Треба бути більш ощадливим. Перерахував усі мішки і вирішив з'їдати не більше одного сухаря на день. Це сумно, але нічого не вдієш.

Розділ 10. Робінзон дістає речі з корабля. – Він ретельно досліджує острів. Хвороба та туга

1 травня. Сьогодні вранці під час відливу я помітив на березі якийсь великий предмет, здалеку схожий на діжку. Пішов подивитися, і виявилось, що це справді діжка.

Тут же були розкидані уламки корабля. Мабуть, усе це викинуто на берег бурею. Я глянув у той бік, де стирчав кістяк корабля, і мені здалося, що він виступає над водою більше ніж звичайно.

У діжці був порох, пошкоджений водою: він увесь промок і затвердів. Проте я викотив діжку вище, щоб її не віднесло в море, а сам по оголеній мілині попрямував до кістяка корабля – подивитися, чи не знайдеться там ще чогось придатного для мене.

Підійшовши ближче, я помітив, що положення корабля якось дивно змінилося. Вже давно його корма зовсім відкололася, але тепер її було відкинуто вбік, і хвилі розбили її на шматки. Носова частина корабля, якою раніше він майже заривався в пісок, піднялася принаймні на шість футів. Крім того, з боку палуби корму було занесено піском, і з цього ж боку, у напрямку до берега, утворилася піщана мілина, тож тепер я міг впритул підійти до корабля. Раніше за чверть милі до нього починалася вода, і, як пам'ятає читач, мені доводилося пускатися вплав. Я довго не міг зрозуміти, чому так змінилося положення корабля, але потім здогадався, що це сталося внаслідок землетрусу.

Землетрус настільки розбив і розколов корабель, що до берега стало щодня прибивати вітром і течією різні речі, які вода виносила з відкритого трюму.

Подія з кораблем поглинула всі мої думки. Я й думати забув про мій намір переселитись на нове місце. Увесь наступний день я думав, як

мені потрапити у внутрішні приміщення корабля. Завдання було нелегким, тому що всі вони були забиті піском. Але це мене не лякало: я вже навчився ніколи не відступати перед труднощами і ні в чому не зневірятися. Я почав розтягувати корабель по частинах, бо добре розумів, що в моєму становищі будь-який мотлох може виявитися корисним.

3 травня. Захопив із собою пилку і спробував перепиляти вцілілі частини корми, але довелося припинити роботу, оскільки почався приплив.

4 травня. Спіймав рибину, але невдало; все траплялася така, що не годиться в їжу. Це мені набридло, і я хотів було йти, але, закинувши вудку востаннє, упіймав невеличкого дельфіна. Вудка у мене саморобна: волосінь я змайстрував з пеньки від старої мотузки, а гачки зробив із дроту, бо справжніх рибальських гачків у мене немає. І все ж таки на мою вудку ловилося іноді стільки риби, що я міг їсти її досхочу. Їв я рибу в сушеному вигляді, в'ялячи її на сонці.

5 травня. Працював на кораблі. Підпилив бімс [поперечна балка], віддер від палуби три великі соснові дошки, зв'язав їх разом і, дочекавшись припливу, поплив на плоту до берега.

24 травня. Досі працюю на кораблі. Багато речей у трюмі були зсунуті дуже тісно, тепер я розсунув їх ломом, і з першим же припливом вони спливли нагору: кілька діжок і дві матроські скрині. На жаль, їх винесло в море, бо вітер дув з берега. Але сьогодні вітер змінився, і хвилі викинули на берег велику діжку із залишками бразильської свинини, яка, втім, була неїстівною, бо в діжку потрапило багато солоної води та піску.

16 червня. Знайшов на березі велику черепаху. Раніше я ніколи не бачив черепах.

17 червня. Спик черепаху на вугіллі. Знайшов у ній до шістдесяти яєць. Ніколи в житті я, здається, не їв такого смачного м'яса! Не дивно: до сьогодні моя м'ясна їжа на острові складалася тільки з козятини та птиці.

18 червня. З ранку до вечора ллє дощ, я не виходжу з дому. Увесь день мене сильно знобить, хоч, наскільки мені відомо, у тутешніх місцях не буває холодних дощів.

19 червня. Усе ще нездужаю: тремчу від холоду, наче взимку.

20 червня. Всю ніч не склепів очей: головний біль і лихоманка.

21 червня. Дуже зле! Боюся розхворітись і втратити сили. Що ж тоді буде зі мною?

22 червня. Сьогодні мені стало наче краще, але не знаю, чи це надовго.

24 червня. Набагато краще.

25 червня. Сильна лихоманка. Сім годин поспіль мене кидало то в холод, то в жар. Скінчилося випотиною і напівнепритомним станом.

26 червня. Мені легше. Оскільки у мене скінчилися всі запаси м'яса, я мав піти на полювання, хоч і відчував страшенну слабкість. Убив козу, з великими труднощами дотяг її до дому, спік шматочок на вугіллі і з'їв. Дуже хотілося зварити супу, але я не маю ні каструлі, ні горщика.

27 червня. Знову лихоманка, така сильна, що я весь день пролежав без їжі та пиття. Я вмирав від спраги, але не міг підвестися і піти по воду.

28 червня. Вночі страждав від спраги, але ні в наметі, ні в печері не було ні краплі води, і мені довелося мучитися до ранку. Лише під ранок вдалося заснути. Приготував собі ліки: тютюнову настоянку та ром. Випив його, і мене почало нудити. Але все ж таки трохи полегшало.

30 червня. Почувався здоровим цілий день. Не лихоманило. Виходив із рушницею, але ненадовго: побоявся заходити далеко. Пообідав черепашачими яйцями, які з'їв з апетитом.

Увечері повторив прийом тих самих ліків, які допомогли мені вчора.

І все ж таки на другий день, 1 липня, мені знову стало зле: мене знову знобило, хоча цього разу менше, ніж раніше.

3 3 липня моя лихоманка не повторювалася. Але остаточно я оговтався лише за два-три тижні...

Так я прожив десять місяців на цьому сумному острові. Мені було ясно, що ніяких можливостей врятуватися у мене немає. Я був твердо впевнений, що ніколи до мене тут не ступала людська нога.

Тепер, коли моє житло було обнесене міцною огорожею, я вирішив ретельно дослідити острів, щоб з'ясувати, чи немає на ньому якихось нових тварин і рослин, які могли б виявитися корисними.

3 15 липня я розпочав огляд. Насамперед я попрямував до тієї маленької бухти, де причалював з моїми плотами. У бухту впадала річечка. Пройшовши милі дві вгору за її течією, я переконався, що приплив туди не доходить, тому що з цього місця і вище вода в річці виявилася прісною, прозорою та чистою. Місцями річка пересохла, бо о цій порі року тут немає дощів.

Береги річки були низькі: вона протікала густими луками. Навколо зеленіли пишні, високі трави, а далі, на схилі пагорба, густо ріс тютюн. Розлив не досягав цього високого місця, і тому тютюн розрісся тут пишними сходами. Там були й інші рослини, яких я раніше ніколи не бачив; можливо, якби мені були відомі їхні властивості, я міг би отримати з них чималу користь.

Я шукав касаву, з кореня якої індіанці, що живуть у спекотному кліматі, роблять хліб, але не знайшов. Зате я бачив чудові екземпляри алое та цукрової тростини. Але я не знав, чи можна приготувати якусь їжу з алое, а цукрова тростина не годилася для вироблення цукру, бо росла в дикому стані.

На другий день, 16-го, я знову побував у тих місцях і пройшов трохи далі – туди, де закінчувалися луки. Там я знайшов багато плодів. Найбільше було динь. А по стовбурах дерев вилися виноградні лози, і над головою висіли розкішні стиглі грона. Це відкриття і здивувало й втішило мене. Виноград виявився дуже солодким. Я вирішив заготувати його про запас – висушити на сонці і, коли він перетвориться на родзинки, зберігати його у себе в коморі: родзинки такі приємні на смак і корисні для здоров'я! Для цього я зібрав якомога більше виноградних грон і розвісив їх на деревах.

Цього дня я не повернувся додому ночувати – мені захотілося залишитись у лісі. Остерігаючись, що вночі на мене нападе якийсь хижак, я, як і першого дня мого перебування на острові, видерся на дерево і провів там усю ніч.

Спав я добре, а вранці вирушив далі. Я пройшов ще милі чотири в тому ж напрямку, на північ. Наприкінці шляху я відкрив нову гарну долину. На вершині одного з пагорбів брав свій початок прохолодний і швидкий струмок. Він пробивався на схід.

Я пішов долиною. Праворуч і ліворуч височіли пагорби. Усе навколо зеленіло, цвіло і пахло. Мені здавалося, що я в саду, зробленому людськими руками. Кожен кущ, кожне деревце, кожна квітка були одягнені в чудове вбрання. Кокосові пальми, апельсинові та лимонні дерева росли тут у великій кількості, але вони були дикі, і лише на

деяких були плоди. Я нарвав зелених лимонів і потім пив воду з лимонним соком. Цей напій мене дуже освіжав і був корисний для здоров'я.

Лише через три дні я повернувся додому (так я тепер називатиму мій намет і печеру) і з захопленням згадував чудову долину, відкриту мною, уявляв її мальовниче місцезнаходження, її гаї, багаті плодовими деревами, думав про те, як добре вона захищена від вітрів, скільки в ній благодатної джерельної води, і дійшов висновку, що те місце, де я збудував собі будинок, було обрано мною невдало: це одне з найгірших місць на всьому острові. А дійшовши такого висновку, я, природно, почав мріяти, як би мені переселитися туди, у квітучу зелену долину, де така велика кількість плодів. Треба було знайти в цій долині відповідне місце і захистити його від нападу хижаків.

Ця думка довго хвилювала мене: свіжа зелень прекрасної долини так і манила до себе. Мрії про переселення приносили мені велику радість. Але, коли я ретельно обміркував цей план, коли зрозумів, що тепер зі свого намету я завжди бачу море і, отже, маю хоч маленьку надію на сприятливу зміну в моїй долі, я сказав собі, що мені ні в якому разі не слід переселятися в долину, з усіх боків закриту пагорбами. Адже може так статися, що хвилі занесуть на цей острів іншого бідолаху, що зазнав катастрофи в морі, і, хто б не був цей нещасний, я буду радий йому, як найкращому другові. Звичайно, мало було надії на таку випадковість, але сховатися серед гір і лісів, у глибині острова, далеко від моря, означало навіки ув'язнити себе в цій тюрмі і до самої смерті забути всякі мрії про свободу.

І все ж таки я так полюбив мою долину, що провів там майже безвихідно весь кінець липня і влаштував собі там інше житло. Я поставив у долині курінь, обгородив його наглухо міцним подвійним частоколом вищим за людський зріст, а проміжки між кілками заклав хмизом; входив же у двір і виходив із двору по приставній драбині, як і в моїй старій оселі. Таким чином, я й тут міг не боятися нападу хижих звірів. Мені так подобалося в цих нових місцях, що я проводив там часом кілька діб; дві-три ночі поспіль я спав у курені, і мені дихалося набагато вільніше.

«Тепер у мене на березі моря є дім, а в лісі дача», – говорив я собі. Роботи зі спорудження цієї «дачі» зайняли у мене весь час до початку серпня.

3 серпня я побачив, що розвішані мною грона винограду зовсім висохли і перетворилися на чудові родзинки. Я одразу почав знімати їх. Треба було поспішати, інакше їх зіпсувало б дощем і я втратив би майже всі свої зимові запаси, а запаси в мене були багаті: ніяк не менше двохсот дуже великих грон. Щойно я зняв з дерева і відніс до печери останнє грона, як насунулися чорні хмари і полив сильний дощ. Він йшов безперервно два місяці: з 14 серпня до половини жовтня. Часом це був справжній потоп, і тоді я не міг виходити з печери кілька днів.

За цей час, на превелике моє задоволення, у мене відбулося поповнення сімейства. Одна з моїх кішок давно вже пішла з дому і десь пропадала; я думав, що вона сконала, і мені було шкода її, як раптом наприкінці серпня вона повернулася додому і привела трьох кошенят.

З 14 по 26 серпня дощі не припинялися, і я майже не виходив з дому, тому що з часу хвороби остерігався потрапляти під дощ, побоюючись застуди. Але поки я сидів у печері, чекаючи гарної погоди, мої запаси провізії почали закінчуватися, тож двічі я навіть ризикнув вийти на полювання. Першого разу я підстрелив козу, а другого, 26-го, спіймав величезну черепаху, з якої і влаштував собі цілий обід. Взагалі в той час моя їжа розподілялася так: на сніданок гілка родзинок, на обід шматок козлятини або черепащачого м'яса (спеченого на вугіллі, бо, на жаль, мені не було в чому смажити і варити), на вечерю два або три черепащачі яйця. Усі ці дванадцять днів, поки я ховався в печері від дощу, я щодня по дві, по три години займався земляними роботами, бо давно вже вирішив збільшити мій льох. Я копав і копав його в один бік і нарешті вивів хід назовні.

Тепер я мав додатковий вхід; я приладнав тут потайні двері, через які міг вільно виходити і входити, не користуючись приставною драбиною. Це було, звичайно, зручно, зате не так спокійно, як раніше: колись моє житло було з усіх боків загороджене, і я міг спати, не побоюючись ворогів; тепер нічого не варто було пробратися до печери: доступ до мене був відкритий! Не розумію, втім, як я тоді не зрозумів, що мені нема кого боятися, адже за весь час я не зустрів на острові жодної тварини більшої за козу.

30 вересня. Сьогодні сумна річниця мого прибуття на острів. Я полічив зарубки на стовпі, і виявилось, що я живу тут рівно триста шістдесят п'ять днів!

Чи пощастить мені колись вирватися з цієї в'язниці на волю?

Нещодавно я виявив, що в мене залишилося дуже мало чорнила. Треба буде витрачати його економніше: досі я вів мої записи щодня і заносив туди всякі дрібниці, тепер записуватиму лише видатні події мого життя.

До цього часу я встиг помітити, що періоди дощів тут цілком правильно чергуються з періодами без дощів, і таким чином міг заздалегідь підготуватися до дощів і посухи.

Але свого досвіду я набув дорогою ціною. Про це свідчить хоча б така подія, що трапилася зі мною в той час. Одразу після дощів, коли сонце перейшло на Південну півкулю, я вирішив, що настав найкращий час для того, щоб посіяти ті мізерні запаси рису та ячменю, про які було сказано вище. Я посіяв їх і з нетерпінням почав чекати на врожай. Але настали сухі місяці, у землі не залишилося ні краплі вологи, і жодне зерно не зійшло. Добре, що я відклав про запас по жменьці рису та ячменю. Я так і сказав собі: «Краще не висівати всього насіння; адже тутешній клімат ще не вивчений, і я не знаю напевно, коли слід сіяти і коли збирати врожай». Я дуже хвалив себе за цю обережність, бо був певен, що весь мій посів загинув від посухи. Який же великий був мій подив, коли через кілька місяців, тільки-но почалися дощі, майже усе моє зерно зійшло, ніби я щойно посіяв його!

Поки ріс і дозрівав мій хліб, я зробив одне відкриття, яке згодом принесло мені чималу користь.

Як тільки припинилися дощі та погода встановилася, тобто приблизно у листопаді, я подався на свою лісову дачу. Я не був там кілька місяців і з радістю переконався, що все залишилося по-старому, в тому самому вигляді, як було при мені. Змінилася тільки огорожа, що оточувала мій курінь. Вона складалася, як відомо, із подвійного частоколу. Огорожа була ціла, але її кілки, для яких я брав молоді деревця невідомої мені породи, що росли поблизу, пустили довгі пагони, так само, як пускає їх верба, якщо в неї зрізати верхівку. Я дуже здивувався, побачивши ці свіжі гілки, і мені було надзвичайно приємно, що моя огорожа вся в зелені. Я підстриг кожне деревце, щоб надати їм усім однакового вигляду, і вони на диво розрослися.

Хоча кругла площа моєї дачі мала до двадцяти п'яти ярдів у діаметрі, дерева (так я міг тепер називати мої кілки) згодом вкрили її своїм гіллям і давали таку густу тінь, що в ній можна було сховатися від сонця у будь-який час дня. Тому я вирішив нарубати ще кілька десятків таких самих кілків і вбити їх півколом уздовж

усієї огорожі мого старого будинку. Так я й зробив. Я вбив їх у землю у два ряди, відступивши від стіни ярдів на вісім. Вони прийнялися, і незабаром у мене утворився живопліт, який спочатку захищав мене від спеки, а згодом послужив мені й іншу, більш важливу службу.

До цього часу я остаточно переконався в тому, що на моєму острові пори року слід розділяти не на літній та зимовий періоди, а на сухий та дощовий, причому ці періоди розподіляються приблизно так:

Половина лютого.	
Березень.	Дощі. Сонце стоїть у зеніті.
Половина квітня.	
Половина квітня.	
Травень.	
Червень.	Сухо. Сонце рухається на північ.
Липень.	
Половина серпня.	
Половина серпня.	
Вересень.	Дощі. Сонце знову в зеніті.
Половина жовтня.	
Половина жовтня.	
Листопад.	
Грудень.	Сухо. Сонце рухається на південь.
Січень.	
Половина лютого.	

Дощові періоди можуть бути довшими та коротшими – це залежить від вітру, але загалом я відзначив їх правильно. Поступово я переконався на досвіді, що в дощовий період мені дуже небезпечно перебувати просто неба: це шкідливо для здоров'я. Тому перед початком дощів я щоразу запасався провізією, щоб якомога рідше виходити за поріг і всі дощові місяці намагався просиджувати вдома.

Розділ 11. Робінзон продовжує досліджувати острів

Багато разів я намагався сплести собі кошик, але ті пруті, які мені вдавалося дістати, виявлялися такими ламкими, що в мене нічого не виходило.

Дитиною я дуже любив ходити до одного кошикаря, що проживав у нашому місті, і дивитися, як він працює. І тепер це мені пригодилося. Усі діти спостережливі та люблять допомагати дорослим. Придивившись до роботи кошикаря, я незабаром помітив, як плетуться корзини, і як міг допомагав моєму приятелю

працювати. Потроху я навчився плести кошики не гірше за нього. Тож тепер мені не вистачало лише матеріалу. Нарешті мені спало на думку: чи не підійдуть для цієї справи гілки тих дерев, з яких я зробив живопліт? Адже у них мають бути пружні, гнучкі гілки, як у нашої верби. І я вирішив спробувати.

На другий же день я вирушив на дачу, зрізав кілька гілок, вибираючи найтонші, і переконався, що вони якнайкраще годяться для плетіння кошиків. Наступного разу я прийшов із сокирою, щоб одразу нарубати багато гілок. Мені не довелося довго шукати їх, бо дерева цієї породи тут росли у великій кількості. Нарубані прутки я перетяг за огорожу мого куреня і сховав.

Щойно почався період дощів, я сів за роботу і сплів дуже багато кошиків. Вони служили мені для різних потреб: я носив у них землю, складав всякі речі і тому подібне. Щоправда, кошики виходили в мене незграбні, я не міг надати їм витонченості, але, принаймні, вони добре виконували своє призначення, а мені тільки цього було й треба.

З того часу мені часто доводилося займатися плетінням кошиків: старі ламалися чи зношувалися і потрібні були нові. Я робив різноманітні кошики – і великі, і маленькі, але переважно запасався глибокими і міцними кошиками для зберігання зерна: я хотів, щоб вони служили мені замість мішків. Правда, зараз зерна в мене було мало, але я мав намір накопичувати його протягом кількох років.

Я вже казав, що мені дуже хотілося обійти весь острів і що я кілька разів доходив до річки і ще вище – до того місця, де побудував курінь.

Звідти можна було вільно пройти до протилежного берега, якого я ще ніколи не бачив. Я взяв рушницю, маленьку сокиру, великий запас пороху, дробу і куль, прихопив про всяк випадок два сухарі і велике гроно родзинок і рушив у дорогу. За мною, як завжди, побіг собака.

Коли я дійшов до свого куреня, я, не зупиняючись, рушив далі, на захід. Як раптом, пройшовши з півгодини, я побачив перед собою море, а в морі, на мій подив, смугу землі.

Був яскравий сонячний день, я добре розрізняв землю, але не міг визначити, материк це чи острів. Високе плоскогір'я тяглося із заходу на південь і знаходилося від мого острова дуже далеко, – на мою думку, миль за сорок, якщо не більше.

Я не мав уявлення, що то за земля. Одне я знав твердо: це, безперечно, частина Південної Америки, що, ймовірно, лежить неподалік від іспанських володінь. Цілком можливо, що там живуть дикуни-людожери і що, якби я потрапив туди, моє становище було б ще гіршим, ніж тепер.

Ця думка втішила мене.

Отже, дарма я проклинав свою гірку долю. Життя моє могло б виявитися набагато сумнішим. Отже, я дарма мучив себе безплідним жалем через те, що буря викинула мене саме сюди, а не в якесь інше місце. Отже, я маю радіти, що живу тут, на моєму безлюдному острові.

Розмірковуючи таким чином, я неквапливо рухався вперед, причому мені доводилося переконуватися на кожному кроці, що ця частина острова, де я тепер знаходився, набагато привабливіша за ту, де я влаштував своє перше житло. Скрізь тут зелені галявини, прикрашені дивовижними квітами, чарівні гаї, птахи, що дзвінко співають.

Я помітив, що тут багато папуг, і мені захотілося зловити одного: я сподівався приручити його і навчити говорити. Після кількох невдалих спроб мені вдалося спіймати молодого папугу: я підбив йому палицею крило. Оглушений моїм ударом, він впав на землю. Я підібрав його і приніс додому. Згодом мені вдалося добитися того, що він почав називати мене на ім'я.

Дійшовши до морського берега, я ще раз переконався, що доля закинула мене у найгіршу частину острова.

Тут увесь берег був усіяний черепахами, а там, де я жив, я за півтора року знайшов лише трьох. Тут було безліч птахів всіляких порід. Були й такі, яких я ніколи не бачив. М'ясо деяких виявилось дуже смачним, хоч я навіть не знав, як вони називаються. Серед відомих мені птахів найкращими були пінгвіни.

Отже, повторюю ще раз: цей берег був у всіх відношеннях привабливіший за мій. І все ж таки я не мав жодного бажання переселятися сюди. Проживши у своєму наметі близько двох років, я встиг звикнути до тих місць, тут же я почував себе мандрівником, гостем, мені було якось не по собі і тягло додому.

Вийшовши на берег, я повернув на схід і пройшов узбережжям близько дванадцяти миль. Тут я встромив у землю високу жердину,

щоб помітити місце, бо вирішив, що наступного разу прийду сюди з іншого боку, і подався назад.

Я хотів повернутися іншим шляхом.

«Острів такий невеликий, – думав я, – що на ньому не можна заблукати. У крайньому випадку, я виберусь на гірку, роззирнуся і побачу, де знаходиться моє старе житло».

Однак я зробив велику помилку. Відійшовши від берега не більше двох-трьох миль, я непомітно спустився в широку долину, яку так тісно обступали пагорби, порослі густими лісами, що не було жодної можливості зрозуміти, де я знаходжусь. Я міг би тримати шлях по сонцю, але для цього треба було точно знати, де знаходиться сонце в цей час. Найгірше було те, що протягом трьох чи чотирьох днів, поки я блукав у долині, погода стояла похмура, сонця зовсім не було видно. Зрештою довелося знову вийти на берег моря, на те саме місце, де стояла моя жердина.

Звідти я повернувся додому старою дорогою. Я йшов не кваплячись і часто сідав відпочити, бо погода була дуже спекотна, а мені доводилося нести багато важких речей – рушницю, заряди, сокиру.

Розділ 12. Робінзон повертається до печери. – Його польові роботи

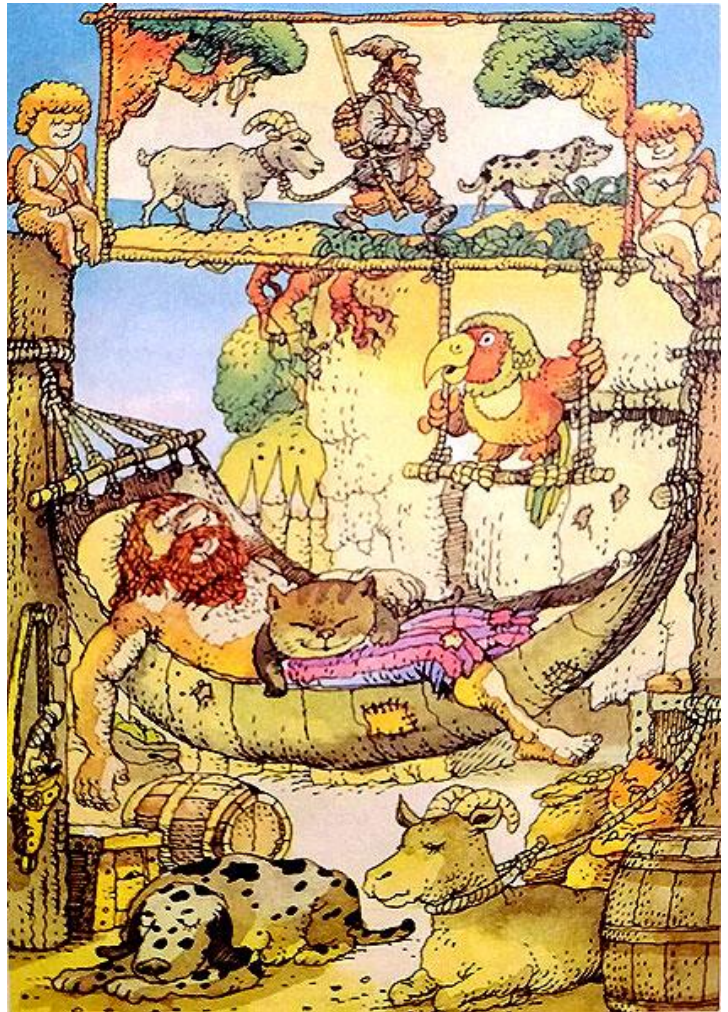
Під час цієї подорожі мій собака переполохав козеня і схопив його, але загризти не встиг: я підбіг і відібрав його. Мені дуже хотілося взяти його з собою: я пристрасно мріяв роздобути десь пару козенят, щоб розвести стадо і забезпечити себе м'ясною їжею на той час, коли в мене закінчиться весь порох.

Я змайстрував для козеня нашійник і повів його на мотузці; мотузку я давно вже звив із пеньки від старих канатів і завжди носив її в кишені. Козеня упиралося, але все-таки йшло. Діставшись до своєї дачі, я залишив його в огорожі, сам же пішов далі: мені хотілося якнайшвидше опинитися вдома, бо я мандрував більше місяця.

Не можу висловити, з яким задоволенням я повернувся під дах свого старого будинку і знову розлігся в гамаку. Ці блукання островом, коли мені не було де прихилити голову, так стомили мене, що мій власний дім (як я називав тепер моє житло) здався мені надзвичайно затишним. З тиждень я відпочивав і насолоджувався домашньою їжею. Більшість цього часу я був зайнятий

найважливішою справою: майстрував клітку для Пола, який одразу ж став домашнім птахом і дуже прив'язався до мене.

Потім я згадав про бідолашне козеня, що сиділо в полоні на дачі. «Напевно, – гадав я, – воно вже з'їло всю траву і випило всю воду, яку я залишив, і тепер голодує». Треба було сходити по нього. Прийшовши на дачу, я застав його там, де лишив. Втім, воно й не могло втекти. Воно помирало з голоду. Я нарізав гілок із найближчих дерев і перекинув йому за огорожу. Коли козеня поїло, я прив'язав до його нашийника мотузку і хотів вести його, як раніше, але від голоду воно стало таким ручним, що мотузка стала не потрібна: воно побігло за мною, як собачка.

Дорогою я часто годував його, і завдяки цьому воно стало таким же слухняним і лагідним, як й інші мешканці мого дому, і так прив'язалося до мене, що не відходило від мене ні на крок.

Настав грудень, коли мали зійти ячмінь і рис. Оброблена мною ділянка була невеличка, тому що, як я вже казав, посуха занапастила майже весь посів першого року і в мене залишалося не більше восьмушки бушеля кожного сорту зерна.

Цього разу можна було очікувати чудового врожаю, але раптом виявилось, що я знову ризикую втратити увесь посів, бо моє поле спустошується цілими полчищами різноманітних ворогів, від яких навряд чи можна вберегтися. Цими ворогами були, по-перше, кози, по-друге, ті дикі звірята, яких я назвав зайцями. Солодкі стебла рису та ячменю припали їм до смаку: вони проводили на полі дні й ночі і з'їдали молоді пагони, перш ніж ті встигали заколоситися.

Проти нашествия цих ворогів був лише один засіб: обгородити все поле тином. Я так і зробив. Але ця робота була дуже важкою,

головним чином тому, що треба було поспішати, бо вороги нещадно знищували колоски. Втім, поле було таке невеличке, що за три тижні огорожа була готова.

Огорожа виявилася досить гарною. Поки вона не була закінчена, я відлякував ворогів пострілами, а на ніч прив'язував до огорожі собаку, який гавкав до ранку. Завдяки всім цим запобіжним заходам вороги дали мені спокій, і моє колосся стало наливатися зерном.

Але тільки-но хліб заколосився, як з'явилися нові вороги: налетіли зграї ненажерливих птахів і почали кружляти над полем, вичікуючи, коли я піду і можна буде накинутися на хліб. Я одразу ж випустив у них заряд дробу (бо ніколи не виходив без рушниці), і не встиг я вистрілити, як з поля піднялася друга зграя, якої я спочатку не помітив.

Я був не на жарт стривожений.

«Ще кілька днів такого пограбування – і прощайте усі мої надії, – казав я собі, – у мене немає більше насіння, і я залишуся без хліба».

Що робити? Як позбутися цієї нової напасти? Нічого придумати я не міг, але твердо вирішив за будь-що відстояти свій хліб, хоча б мені довелося чатувати біля нього цілодобово.

Перш за все я обійшов усе поле, щоб встановити, чи багато шкоди завдали мені птахи. Виявилось, що хліб добряче зіпсований. Але з цією втратою можна було ще примиритися, якби вдалося зберегти решту. Птахи причаїлися на найближчих деревах: вони чекали, коли я піду. Я зарядив рушницю і удав, що йду. Злодюжки зраділи і почали один за одним опускатися на ріллю. Це страшенно розсердило мене. Спочатку я хотів був почекати, щоб опустилася вся зграя, але в мене не вистачило терпіння. «Адже через кожне зерно, яке вони з'їдять тепер, я, можливо, втрачаю в майбутньому цілу хлібину», – сказав я собі.

Я підбіг до огорожі і почав стріляти; три птахи залишилися на місці.

Я підняв їх і повісив на високому стовпі, щоб залякати решту. Важко собі уявити, як подіяв цей захід: жоден птах не сів більше на ріллю. Усі полетіли з цієї частини острова; принаймні я не бачив жодного за весь час, поки мої опудала висіли на стовпі. Можете бути впевнені, що мені ця перемога над птахами принесла велике задоволення.

До кінця грудня хліб достиг, і я зібрав урожай, другий за цей рік.

У мене, на жаль, не було ні коси, ні серпа, і після довгих роздумів я вирішив скористатися для польових робіт широкою шаблею, яку я взяв з корабля разом з іншою зброєю. Втім, хліба в мене було так мало, що зібрати його не становило великої праці. Та й прибирав я його власним способом: зрізав тільки колосся і ніс з поля у великому кошику. Коли все було зібрано, я перетер колосся руками, щоб відокремити лушпиння від зерна, і в результаті з однієї осьмушки бушеля насіння кожного сорту отримав близько двох бушелів рису і два з половиною бушелі ячменю (звичайно, за приблизним розрахунком, оскільки у мене не було мірки).

Урожай був дуже добрий, і така удача підбадьорила мене. Тепер я міг сподіватися, що за кілька років у мене буде постійний запас хліба. Але разом із тим переді мною виникли нові труднощі. Як без млина, без жорен перетворити зерно на борошно? Як просіяти борошно? Як вимісити з борошна тісто? Як нарешті спекти хліб? Я нічого не вмів. Тому я вирішив не чіпати врожаю і залишити все зерно на насіння, а тим часом, до наступного посіву, докласти всіх зусиль до того, щоб вирішити головне завдання, тобто знайти спосіб перетворювати зерно на спечений хліб.

Розділ 13. Робінзон виготовляє посуд

Коли йшов дощ і не можна було вийти з дому, я навчив свого папугу говорити. Це дуже розважало мене.

Після кількох уроків він уже знав своє ім'я, а потім, хоч і не швидко, навчився досить голосно і чітко вимовляти його.

«Пол» було першим словом, яке я почув на острові з чужих вуст.

Але розмови з Полом були для мене не роботою, а підмогою у роботі. На той час я мав дуже важливу справу. Давно вже я ламав голову над тим, як виготовити глиняний посуд, якого дуже потребував, але нічого не міг придумати: не було підходящої глини.

«Тільки б знайти глину, – думав я, – і мені буде дуже неважко виліпити щось на зразок горщика чи миски. Правда, і горщик і миску треба буде обпекти, але ж я живу в жаркому кліматі, де сонце гарячіше за будь-яку піч. В усякому разі, мій посуд, просохнувши на сонці, стане досить міцним. Його можна буде брати в руки, можна буде тримати в ньому зерно, муку і взагалі всі сухі припаси щоб вберегти їх від вологи.

І я вирішив, що як тільки знайду підходящу глину, виліплю кілька великих глечиків для зерна. Про такий глиняний посуд, в якому можна було б куховарити, я поки що й не думав.

Читач, безперечно, пожалів би мене, а може, й посміявся б з мене, якби я розповів йому, як невміло я приступав до цієї роботи, які безглузді, незграбні, потворні речі виходили в мене спочатку, скільки моїх виробів розвалювалося, тому, що глина була недостатньо круто замішана і не витримувала своєї ваги. Одні горщики в мене потріскалися, тому що я поквапився виставити їх на сонце, коли воно палило надто сильно; інші розсипалися на дрібні частини ще до сушіння, при першому дотику до них.

Два місяці я працював не розгинаючи спину. Багато праці пішло в мене на те, щоб знайти гарну гончарну глину, накопати її, принести додому, обробити, і все ж таки після такої довготривалої мороки у мене вийшли лише дві потворні глиняні посудини, тому що назвати їх глечиками було неможливо.

Але це були дуже корисні речі. Я сплів із прутів два великі кошики і, коли мої горщики добре просохли і затверділи на сонці, я обережно підняв їх один за одним і кожен поставив у кошик. Увесь порожній простір між посудиною та кошиком я для більшої безпеки заповнив рисовою та ячмінною соломою. Ці перші горщики призначалися поки що для зберігання сухого зерна. Я боявся, що вони відсиріють, якщо я триматиму в них вологі продукти. Згодом я думав зберігати в них борошно, коли знайду спосіб молоти моє зерно.

Великі вироби з глини вийшли у мене невдалими. Набагато краще вдавалося мені виробництво дрібного посуду: маленьких круглих горщиків, тарілок, кухлів, чашок тощо. Дрібні речі легше ліпити; крім того, вони більш рівномірно обпікалися на сонці і тому були міцнішими.

Але все ж таки моє головне завдання залишалося невиконаним. Мені потрібний був такий посуд, у якому можна було б куховарити: він повинен був витримувати вогонь і не пропускати воду, а для цього зроблені мною горщики не годилися.

Але одного разу я розвів велике багаття, щоб спекти на вугіллі м'ясо. Коли воно спеклося, я хотів загасити жар і знайшов серед нього черепок від розбитого глиняного глечика, що випадково потрапив у вогонь. Черепок розжарився, став червоним, як черепиця, і затвердів, як камінь. Я був приємно вражений цим відкриттям.

«Якщо глиняний черепок так затвердів від вогню, то, значить, з таким же успіхом можна обпекати на вогні і глиняний посуд», – вирішив я.

Я думаю, жодна людина в світі не відчувала такої радості з такого нікчемного приводу, яку я відчув, коли переконався, що мені вдалося виготовити горщики, що не бояться ні води, ні вогню.

Я ледве міг дочекатися, коли мої горщики охолонуть, щоб можна було налити в один із них води, знову поставити на вогонь і зварити в ньому м'ясо. Горщик виявився чудовим. Я зварив собі з козлятини дуже гарний бульйон, хоча, звичайно, якби покласти в нього капусти та цибулі та заправити вівсяним борошном, він вийшов би ще кращим.

Тепер я почав думати про те, як зробити кам'яну ступку, щоб розмелювати чи, точніше, товкти в ній зерно; адже про такий чудовий витвір мистецтва, як млин, не могло бути й мови: одній парі людських рук було не під силу виконати подібну роботу.

Але зробити ступку було не так вже й просто: у ремеслі каменяра я був таким же невігласом, як і у всіх інших, і, крім того, у мене не було інструментів. Не один день витратив я на пошуки підходящого каменю, але нічого не знайшов. Тут був потрібен дуже твердий камінь і до того ж досить великий, щоб у ньому можна було видовбати заглиблення.

На моєму острові були скелі, але від жодної з них я при всіх зусиллях не міг відколоти й уламка підходящого розміру. До того ж для ступки цей тендітний, пористий камінь із породи піщаників все одно не годився: під важким товкачем він став би кришитися, і в борошно потрапляв би пісок.

Таким чином, витративши багато часу на безплідні пошуки, я відмовився від думки про кам'яну ступку і вирішив змайструвати дерев'яну, знайти матеріал для якої було набагато легше.

Дійсно, незабаром я знайшов у лісі дуже тверду колоду, таку велику, що я ледве міг зрушити її з місця. Я обтесав її сокирою, щоб надати їй по можливості потрібної форми, а потім висік вогонь і почав випалювати в ній заглиблення. Так роблять бразильські індіанці, коли роблять човни. Годі й казати, що ця робота коштувала мені великої праці.

Покінчивши зі ступкою, я витесав важкий великий товкач із так званого залізного дерева. І ступку, і товкач я сховав до наступного врожаю. Тоді, за моїми розрахунками, я отримаю достатню кількість зерна, з якого можна буде відокремити частину на борошно.

Тепер треба було подумати про те, як я міситиму свій хліб, коли приготую муку.

Насамперед, у мене не було закваски; втім, взяти її не було звідки, і тому про закваску я не думав. Але як обійтися без печі? Це було справді головоломне питання. Проте, я таки придумав, чим її замінити.

Я виліпив з глини кілька посудин подібних до тарілок, дуже широких, але невисоких, і добре обпік їх у вогні. Я приготував їх задовго до початку збору врожаю і склав у коморі. Ще раніше на землі у мене було влаштовано вогнище – рівний майданчик із квадратних (тобто, чесно кажучи, далеко не квадратних) цеглин, теж власного виробу і теж добре обпечених. Коли настав час пекти хліб, я розвів у вогнищі великий вогонь. Ледве дрова прогоріли, я розгріб вугілля по всьому вогнищу і дав їм полежати з півгодини, щоб вогнище розжарилося до червоного жару. Тоді я відгріб увесь жар убік і поклав на вогнище хліби. Потім я накрив їх однією із заготовлених мною глиняних тарілок, перекинувши її догори дном, а зверху завалив гарячим вугіллям.

І що ж? Мої хліби спеклися, як у найкращій пічці.

Як приємно було скуштувати свіжоспеченого хліба! Мені здавалося, що я ніколи в житті не їв нічого більш смачного.

Взагалі я за короткий час став дуже добрим пекарем; не кажучи вже про простий хліб, я навчився пекти пудинги та коржі з рису. Тільки пирогів я не робив, та й здебільшого через те, що, крім козлятини і пташиного м'яса, у мене не було ніякої іншої начинки.

На ці господарські справи пішов третій рік мого перебування на острові.

Розділ 14. Робінзон будує човен і шиє собі новий одяг

Ви можете не сумніватися, що весь цей час мене не покидала думка про землю, яку було видно з іншого берега. В глибині душі я все ще шкодував, що оселився не на тому березі: мені все здавалося, що, якби я бачив перед собою ту землю, я якось знайшов би можливість

дістатися до неї. А коли б я дістався до неї, мені, можливо, вдалося б вибратися з цих місць на волю.

От коли я не раз згадував мого маленького приятеля Ксурі і мій довгий човен з бічним вітрилом, на якому я пройшов уздовж африканських берегів понад тисячу миль. Але яка користь від цих спогадів?

Я вирішив подивитися на наш корабельний бот, який ще за тієї бурі, в якій ми зазнали краху, викинуло на острів за кілька миль від мого житла. Цей човен лежав неподалік від того місця, куди його викинуло. Прибоєм його перекинуло догори дном і віднесло трохи вище, на піщану міліну; він лежав на сухому місці, і води навколо нього не було.

Якби мені вдалося полагодити і спустити на воду цю шлюпку, я міг би досить легко дістатися Бразилії. Але для такої роботи було замало однієї пари рук. Я розумів, що мені так само неможливо зрушити з місця цю шлюпку, як зрушити з місця мій острів. І все ж таки я вирішив спробувати. Пішов до лісу, нарубав товстих жердин, які мали б служити мені за важелі, вистругав із дерева полоззя і все це перетяг до шлюпки.

«Аби мені вдалося перевернути її на дно, – казав я собі, – а полагодити її – то вже справа неважка. Вийде такий гарний човен, що в ньому сміливо можна буде вийти в море».

І я не пошкодував сил на цю дурну роботу.

Я витратив на неї три чи чотири тижні. Мало того: коли я зрозумів, що не з моїми слабкими силами зрушити таке важке судно, я придумав новий план. Я почав відкидати пісок від одного борту човна, розраховуючи, що, втративши точку опори, він сам перевернеться і стане на дно; одночасно я підкладав під нього обрубки дерева, щоб він, перевернувшись, став саме туди, куди мені треба.

Човен справді став на дно, але це нітрохи не приблизило мене до моєї мети: я все одно не міг спустити його на воду. Я навіть не міг підвести під нього важелі і нарешті був змушений відмовитися від свого задуму. Але ця невдача не відбила в мене бажання і далі намагатися дістатися материка. Навпаки, коли я побачив, що я не маю жодної можливості відплисти від набридлого берега, моє бажання пуститися в океан не тільки не послабшало, а й зросло ще більше.

Нарешті мені спало на думку: чи не спробувати мені самому зробити човен чи, ще краще, пірогу, на зразок тих, які роблять у тутешніх широтах тубільці?

«Щоб зробити пірогу, – міркував я, – не треба майже ніяких інструментів, оскільки вона видовбується із суцільного стовбура дерева; з такою роботою може впоратись і одна людина».

Словом, зробити пірогу здавалося мені не тільки можливою, але й більш легкою справою, і думка про цю роботу була мені дуже приємною. З великим задоволенням я думав про те, що мені буде легше виконати це завдання, ніж дикунам.

Я не ставив собі питання, як я спущу свою пірогу на воду, коли вона буде готова, а тим часом ця перешкода була набагато серйознішою, ніж брак інструментів.

Я з такою пристрастю віддавався мріям про свою майбутню подорож, що ні на мить не зупинився на цьому питанні, хоча було цілком очевидно, що незрівнянно легше провести човен сорок п'ять миль по морю, ніж протягнути його по землі сорок п'ять ярдів, що відокремлювали його від води.

Одним словом, в історії з пірогою я був таким дурнем, яким тільки може показати себе людина при здоровому глузді.

Я тішився своїм задумом, навіть не намагаючись розрахувати, чи вистачить у мене сил, щоб здійснити його.

І не те щоб думка про спуск на воду зовсім не спадала мені на думку – ні, вона приходила, але я не давав їй ходу, пригнічуючи її щоразу дурним доказом: «Спочатку зробимо човен, а там вже подумаємо, як його спустити. Неможливо, щоб я нічого не придумав!»

Звичайно, все це було божевіллям! Але моя мрія виявилася сильнішою за будь-які міркування, і я, недовго думаючи, взявся за сокиру. Я зрубав чудовий кедр, що мав п'ять футів і десять дюймів у поперечнику внизу, біля стовбура, а вгорі, на висоті двадцяти двох футів, – чотири фути і одинадцять дюймів; потім стовбур поступово ставав тоншим і нарешті розгалужувався.

Можна собі уявити, чого мені було варто звалити це величезне дерево!

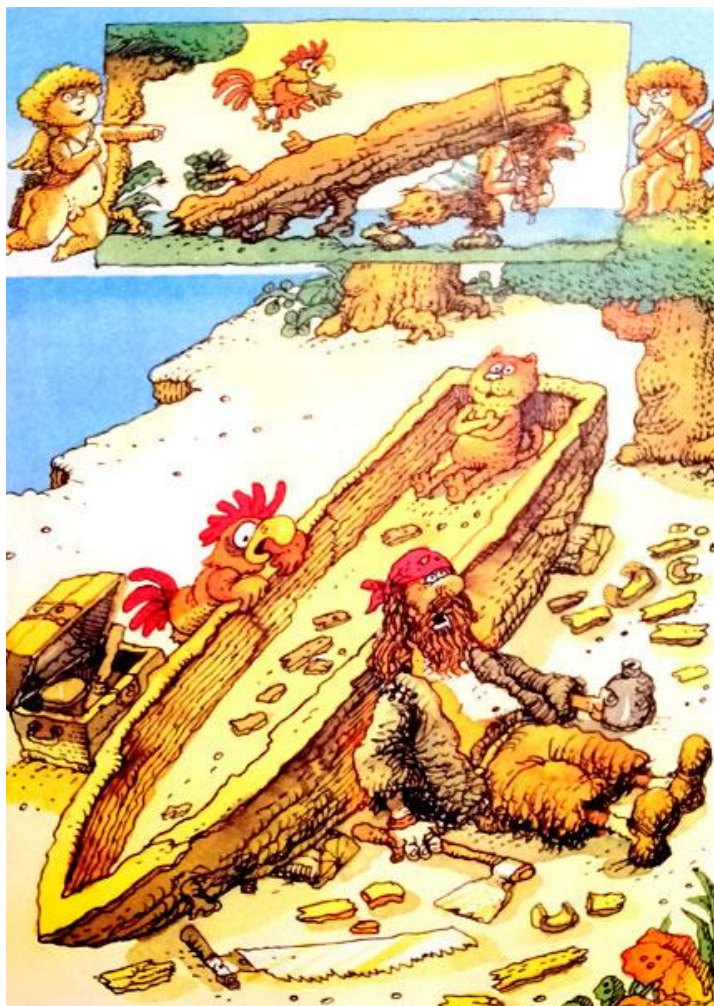
Двадцять днів я рубав сам стовбур, заходячи то з одного, то з іншого боку, та ще чотирнадцять днів мені знадобилося, щоб обрубати бічні сучки і відокремити величезну розлогу вершину. Цілий місяць я обробляв мою колоду зовні, намагаючись витесати хоч якусь подобу кіля, бо без кіля пірога не могла б триматися на воді прямо. А три місяці пішло ще на те, щоб видовбати її всередині. Цього разу я обійшовся без вогню: цю величезну роботу я зробив молотком і долотом. Нарешті в мене вийшла чудова пірога, така велика, що сміливо могла підняти двадцять п'ять чоловік, а отже, і мене з усім моїм вантажем.

Я був у захваті від свого витвору: ніколи в житті я не бачив такого великого човна з суцільного дерева. Зате як же дорого він мені обійшовся. Скільки разів довелося мені, знемагаючи від втоми, вдаряти по цьому дереву сокирою!

Як би там не було, половину справи було зроблено. Залишалось тільки спустити човен на воду, і я не сумніваюся, що, якби мені це вдалося, я зробив би найшаленішу і найвідчайдушнішу з усіх морських подорожей, що коли-небудь відбувалися на земній кулі.

Але всі мої старання спустити її на воду не призвели до чого: моя пірога залишилася там, де була!

Від лісу, де я її побудував, до води було не більше ста ярдів, але ліс стояв в улоговині, а берег був високий, стрімкий. Це було першою перешкодою. Втім, я хоробро вирішив усунути її: треба було зняти всю зайву землю таким чином, щоб від лісу до берега утворився пологий спуск. Страшно згадати, скільки часу й сил я витратив на цю роботу, але хто не віддасть своїх останніх сил, коли йдеться про те, щоб здобути свободу!

Отже, першу перешкоду було усунено: дорога для човна готова. Але це ні до чого не призвело: скільки я не бився, я не міг зрушити з місця мою пірогу, як раніше не міг зрушити корабельну шлюпку.

Тоді я виміряв відстань, що відокремлювала пірогу від моря, і вирішив викопати для неї канал: якщо не можна було провести човен до води, залишалося провести воду до човна. І я вже почав було копати, але коли прикинув у в голові необхідну глибину і ширину майбутнього каналу, коли підрахував, за скільки приблизно часу може зробити таку роботу одна людина, то виявилось, що мені знадобиться не менше десяти-дванадцяти років, щоб довести її до кінця...

Що поробиш, довелося хоч-не-хоч, а облишити і цей задум.

Я був засмучений до глибини душі і тільки тоді зрозумів, як безглуздо братися за роботу, не розрахувавши спочатку, скільки вона займе часу і праці і чи вистачить сил довести її до кінця.

За цією безглуздою роботою застала мене четверта річниця мого перебування на острові.

До цього часу багато чого з узятих мною на кораблі речей або зовсім зносилося, або ледве трималися, а корабельні запаси провізії вже добігали кінця.

Після чорнила у мене закінчився увесь запас хліба, тобто не хліба, а корабельних сухарів. Я заощаджував їх як тільки міг. В останні півтора роки я дозволяв собі з'їдати не більше одного сухаря на день. І все ж таки до того, як я зібрав зі свого поля таку кількість зерна, що можна було почати споживати його, я майже рік просидів без крихти хліба.

Одяг мій до цього часу почав ставати непридатним. У мене були тільки картаті сорочки (близько трьох дюжин), які я знайшов у скринях матросів. До них я ставився з особливою ощадливістю; на моєму острові бувало часто так жарко, що доводилося ходити в одній сорочці, і не знаю, що я робив би без цього запасу сорочок.

Звичайно, я міг би ходити у цьому кліматі голим. Але я легше переносив сонячну спеку, якщо на мені був одяг. Пекучі промені тропічного сонця обпалювали мою шкіру до пухирів, сорочка ж захищала її від сонця, і, крім того, мене охолоджував рух повітря між сорочкою та тілом. Не міг я також звикнути ходити під сонцем із

непокритою головою; Щоразу, коли я виходив без капелюха, у мене починала боліти голова.

Треба було обережніше використовувати запаси одягу, які в мене ще залишалися.

Насамперед мені потрібна була куртка: усі, які в мене були, я зносив. Тому я вирішив спробувати переробити на куртки матроські бушлати, які все одно лежали без діла. У таких бушлатах матроси стоять зимовими ночами на вахті.

І ось я почав кравцювати! Говорячи щиро, я був досить жалюгідним кравцем, але, як би там не було, цур надвоє, я спартачив дві чи три куртки, яких, на мою думку, мені мало вистачити надовго.

Про першу мою спробу пошити штани краще й не згадувати, оскільки вона закінчилася ганебною невдачею.

Але незабаром я винайшов новий спосіб одягатися і з того часу не відчував нестачі одягу.

Справа в тому, що у мене зберігалися шкури всіх убитих мною тварин. Кожну шкуру я просушував на сонці, розтягнувши її на жердинах. Тільки спочатку я через недосвідченість надто довго тримав їх на сонці, тому перші шкури були такі жорсткі, що навряд чи могли на щось згодитися. Зате інші були дуже гарні. З них я й пошив першим ділом велику шапку хутром назовні, щоб вона не боялася дощу. Хутряна шапка вийшла в мене така гарна, що я вирішив зробити собі з такого ж матеріалу повний костюм, тобто куртку і штани. Штани я пошив короткі, до колін, і дуже просторі; куртку теж зробив широкою, бо й те й інше мені було потрібно не стільки для тепла, скільки для захисту від сонця.

Крій і робота, треба визнати, були неякісні. Тесляр я був такий собі, а кравець ще гірший. Як би там не було, зшитий мною одяг чудово мені служив, особливо, коли мені траплялося виходити з дому під час дощу: уся вода стікала по довгому хутру, і я залишався зовсім сухим.

Після куртки та штанів я вирішив змайструвати собі парасольку.

Я бачив, як роблять парасольки у Бразилії. Там така сильна спека, що важко обійтися без парасольки, а на моєму острові було нітрохи не прохолодніше, навіть, мабуть, спекотніше, бо він ближчий до екватора. Сховатися від спеки я не міг, бо більшу частину часу я проводив просто неба. Потреба змушувала мене виходити з дому за

будь-якої погоди, а іноді довго ходити під сонцем і дощем. Отже, парасолька була мені вкрай необхідна.

Багато в мене було клопоту з цією роботою і багато часу минуло, перш ніж мені вдалося зробити щось схоже на парасольку. Рази два чи три, коли я думав, що вже досяг своєї мети, у мене виходили такі негодящі речі, що доводилося все починати знову. Але зрештою я досяг свого і зробив цілком пристойну парасольку. Справа в тому, що я хотів, щоб вона розкривався і закривався, – у цьому й полягала головна складність. Звичайно, зробити її нерухомою було дуже легко, але тоді довелося б носити її розкритою, що було незручно.

Як уже сказано, я розв'язав цю задачу, і моя парасолька могла відкриватися і закриватися. Я обтягнув її козячими шкурами хутром назовні: дощова вода стікала по хутру, як по похилому даху, і найспекотніші сонячні промені не могли проникнути крізь нього.

З цією парасолькою я не боявся ніякого дощу і не страждав від сонця навіть у спекотну погоду, а коли вона не була мені потрібна, я закривав її та ніс під пахвою.

Так я жив на моєму острові, спокійний і задоволений.

Розділ 15. Робінзон будує інший човен, менших розмірів, і намагається об'їхати навколо острова

Минуло ще п'ять років, і за цей час, наскільки я можу пригадати, не було жодних надзвичайних подій.

Моє життя тривало як завжди – тихо і мирно; жив я на старому місці і, як і раніше, віддавав увесь свій час праці та полюванню.

Тепер у мене було вже стільки зерна, що мені вистачало мого посіву на цілий рік; винограду теж було вдосталь. Але через це мені довелося працювати і в лісі, і в полі, ще більше, ніж раніше.

Однак головною моєю роботою було будівництво нового човна. Цього разу я не тільки зробив човен, а й спустив його на воду: я вивів його в бухточку вузьким каналом, який мені довелося прорити протягом півмилі. Перший мій човен, як уже знає читач, я зробив таких величезних розмірів, що змушений був залишити його на місці спорудження як пам'ятник моїй дурості. Він постійно нагадував мені про те, що треба бути розумнішим.

Тепер я був набагато досвідченішим. Щоправда, цього разу я побудував човен майже за півмилі від води, бо ближче не знайшов підходящого дерева, але я був упевнений, що мені вдасться спустити його на воду. Я бачив, що ця робота не перевищує моїх сил, і твердо вирішив довести її до кінця. Майже два роки зайняло в мене будівництво човна. Мені так кортіло отримати нарешті можливість плавати морем, що я не шкодував ніякої праці.

Треба, однак, зауважити, що я будував цю нову пірогу зовсім не для того, щоб покинути мій острів. З цією мрією мені довелося давно розпрощатися. Човен був такий маленький, що не варто було й думати переплисти на ньому сорок чи більше миль, які відділяли мій острів від материка. Тепер у мене була більш скромна мета: всього лише об'їхати навколо острова. Я вже був колись на протилежному березі, і відкриття, які я там зробив, так зацікавили мене, що мені ще тоді захотілося оглянути все узбережжя, яке оточує мене.

І ось тепер, коли в мене з'явився човен, я вирішив за будь-що об'їхати свій острів морем. Перш ніж вирушити в дорогу, я ретельно підготувався до майбутнього плавання. Я змайстрував для свого човника крихітну щоглу і пошив таке саме крихітне вітрило зі шматків парусини, якої у мене був чималий запас.

Коли човен був оснащений, я випробував його хід і переконався, що під вітрилом він іде цілком задовільно. Тоді я прилаштував на кормі та на носі невеличкі скриньки, щоб уберегти від дощу та від хвиль провізію, заряди та інші потрібні речі, які я братиму з собою в дорогу. Для рушниці я видовбав у дні човна вузький жолоб.

Потім я зміцнив розкриту парасольку, надавши їй такого положення, щоб вона була розташована над моєю головою і захищала мене від сонця, як навіс.

Досі час від часу я робив невеличкі прогулянки морем, але ніколи не відходив далеко від моєї бухти. Тепер же, коли я мав намір оглянути межі моєї маленької держави і спорядив своє судно для далекого плавання, я зніс туди випечені мною пшеничні хлібці, глиняний горщик підсмаженого рису та половину козячої туші.

6 листопада я вирушив у дорогу.

Проплавав я набагато довше, ніж сподівався. Справа в тому, що хоч мій острів сам по собі був невеликий, але, коли я завернув до його східного узбережжя, переді мною виросла непередбачена перешкода. У цьому місці від берега відокремлюється вузька гряда скель; деякі з них стирчать над водою, інші сховані у воді. Гряда йде миль на шість у відкрите море, а далі, за скелями, ще милі на півтори тягнуться піщана мілина. Таким чином, щоб обійти цю косу, довелося досить далеко від'їхати від берега. Це було дуже небезпечно.

Я хотів навіть повернути назад, бо не міг визначити з точністю, як далеко мені доведеться пройти відкритим морем, доки я обігну гряду підводних скель, і боявся ризикувати. Та ще, крім того, я не знав, чи пощастить мені повернути назад. Тому я кинув якір (перед мандрівкою я змайстрував собі якусь подобу якоря з уламка залізного гака, знайденого мною на кораблі), взяв рушницю і зійшов на берег. Вгледівши неподалік досить високу гірку, я піднявся на неї, зміряв на око довжину скелястої гряди, яку звідси було добре видно, і вирішив ризикнути.

Але не встиг я дістатися цієї гряди, як опинився на страшній глибині і потім потрапив у могутній струмінь морської течії. Мене закрутило, як у млиновому шлюзі, підхопило і понесло. Про те, щоб повернути до берега чи звернути вбік, не варто було й думати. Все, що я зміг

зробити, це триматися біля краю течії і намагатися не потрапити до середини.

Тим часом мене відносило все далі й далі. Якби був хоч маленький вітерець, я міг би підняти вітрило, але на морі стояв повний штиль. Я щосили працював веслами, проте впоратися з течією не міг і вже прощався з життям. Я знав, що за кілька миль та течія, у яку я потрапив, зіллється з іншою течією, що оминає острів, і якщо до того часу мені не вдасться звернути вбік, мені кінець. А тим часом я не бачив жодної можливості завернути.

Порятунку не було: на мене чекала вірна смерть – і не в морських хвилях, бо море було спокійне, а з голоду. Правда, на березі я знайшов черепаху, таку велику, що ледве зміг підняти її, і взяв із собою в човен. Був у мене також чималий запас прісної води – я захопив найбільший із моїх глиняних глечиків. Але що це означало для жалюгідної істоти, яка загубилася в безмежному океані, де можна пропливти тисячу миль, не побачивши ознак землі!

Про свій пустельний, покинутий острів я згадував тепер як про земний рай, і єдиним моїм бажанням було повернутися до цього раю. Я відчайдушно простягав до нього руки.

– О пустеля, що подарувала мені щастя! – вигукнув я. – Мені вже ніколи тебе не побачити. О, що зі мною буде? Куди мене несуть нещадні хвилі? Яким невдячним я був, коли нарікав на свою самотність і проклинав цей чудовий острів!

Так, тепер мій острів був для мене дорогий і милий, і мені було гірко думати, що я мушу навіки попрощатися з надією знову побачити його.

Мене несло і несло у безмежну водну далечінь. Але, хоча я відчував смертельний переляк і розпач, я все ж таки не піддавався цим почуттям і продовжував безперестанку гребти, намагаючись направити човен на північ, щоб перетнути течію і обігнути рифи.

Раптом опівдні потягнув вітерець. Це мене підбадьорило. Але уявіть мою радість, коли вітерець почав дужчати і через півгодини перетворився на добрячий вітер!

На той час мене віднесло далеко від мого острова. Якби в ту пору опустився туман, мені настав би кінець!

Зі мною не було компаса, і, якби я втратив з очей мій острів, я не знав би, куди плисти. Але, на моє щастя, був сонячний день і ніщо не віщувало туману.

Я поставив щоглу, підняв вітрило і почав правити на північ, намагаючись вибитися з течії.

Як тільки мій човен повернув за вітром і пішов напереріз течії, я помітив у ній зміну: вода стала набагато світлішою. Я зрозумів, що течія з якоїсь причини починає слабшати, тому що раніше, коли вона була швидшою, вода була весь час каламутною. І дійсно, незабаром я побачив праворуч від себе, на сході, скелі (їх можна було розрізнити здалеку по білій піні хвиль, що вирували навколо кожної з них). Ці скелі й уповільнювали течію, перегороджуючи її шлях.

Незабаром я переконався, що вони не тільки уповільнюють течію, а ще й розбивають її на два потоки, з яких головний лише трохи відхиляється на південь, залишаючи скелі ліворуч, а другий круто повертає назад і прямує на північний захід.

Тільки той, хто знає з досвіду, що таке отримати помилування, стоячи на ешафоті, або врятуватися від розбійників у ту останню хвилину, коли ніж уже приставлений до горла, зрозуміє мої почуття при цьому відкритті.

З серцем, що мало не вистрибує з грудей від радості, направив я свій човен у зворотний потік, підставивши вітрило попутному вітру, який ще подужчав, і весело помчав назад.

Близько п'ятої вечора я підійшов до берега і, вибравши зручне місце, причалив.

Не можна описати моєї радості, коли я відчув під собою тверду землю!

Яким милим здалося мені кожне деревце мого благословенного острова!

З гарячою ніжністю дивився я на ці пагорби та долини, які тільки вчора викликали тугу в серці. Як я радів, що знову побачу свої поля, свої гаї, свою печеру, свого вірного пса, своїх кіз! Якою гарною здалася мені дорога від берега до мого куреня!

Був уже вечір, коли я дістався до лісової дачі. Я переліз через огорожу, ліг у тіні і, відчуваючи страшенну втому, незабаром заснув.

Але який був мій подив, коли мене розбудив чийсь голос. Так, то був голос людини! Тут, на острові, була людина, і вона голосно кричала серед ночі:

– Робін, Робін, Робін Крузо! Нещасний Робін Крузо! Куди ти потрапив, Робін Крузо? Куди ти потрапив? Де ти був?

Змучений тривалим веслуванням, я спав таким міцним сном, що не одразу зміг прокинутися, і мені довго здавалося, що я чую цей голос уві сні.

Але крик настирливо повторювався:

– Робін Крузо, Робін Крузо!

Нарешті я прийшов до тями і зрозумів, де я. Першим моїм почуттям був страшний переляк. Я схопився, дико озираючись, та раптом, підвівши голову, побачив на огорожі свого папугу.

Звичайно, я одразу ж здогадався, що він і вигукував ці слова: саме таким жалібним голосом я часто говорив при ньому ці самі фрази, і він чудово їх запам'ятав. Сяде, бувало, мені на палець, наблизить дзьоба до мого обличчя та й журиться: «Бідолашний Робін Крузо! Де ти був і куди ти потрапив?»

Але, навіть переконавшись, що це був папуга, і розуміючи, що, крім папуги, тут не може бути нікого, я ще довго не міг заспокоїтися.

Я зовсім не розумів, по-перше, як він потрапив на мою дачу, по-друге, чому він прилетів саме сюди, а не в інше місце.

Але оскільки у мене не було жодного сумніву, що це він, мій вірний Пол, то, не ламаючи голови над питаннями, я погукав його і простягнув йому руку. Компанійський птах одразу ж сів мені на палець і повторив знову:

– Нещасний Робін Крузо! Куди ти потрапив?

Пол радів, що знову бачить мене. Залишаючи курінь, я посадив його на плече і забрав із собою.

Неприємні пригоди моєї морської експедиції надовго відбили у мене бажання плавати морем, і багато днів я думав про небезпеки, на які наражався, коли мене несло в океан.

Звичайно, було б добре мати човен на цьому боці острова, ближче до мого дому, але як привести його звідти, де я залишив його? Обігнути мій острів зі сходу – від однієї думки про це у мене стискалося серце й холонула кров. Що там робиться на іншому боці острова, я не мав жодного поняття. А що, як течія з того боку така ж швидка, як і з цього? Хіба не може вона викинути мене на прибережні скелі з такою ж силою, з якою інша течія несла мене у відкрите море? Словом, хоча будівництво цього човна і спуск його на воду коштували мені багато сил, я вирішив, що все ж таки краще залишитися без човна, ніж ризикувати через нього головою.

Треба сказати, що тепер я став набагато вправнішим в усіх ручних роботах, яких вимагали умови мого життя. Коли я опинився на острові, я зовсім не вмів поводитися з сокирою, а тепер я міг би при нагоді зійти за гарного тесляра, особливо якщо взяти до уваги, як мало було в мене інструментів.

Я і в гончарній справі (зовсім несподівано!) зробив великий крок вперед: влаштував собі гончарське коло, через що моя робота стала і швидшою і кращою; тепер замість незграбних виробів, на які було гидко дивитися, у мене виходив дуже непоганий посуд досить правильної форми.

Але ніколи я, здається, так не радів і не пишався своєю винахідливістю, як того дня, коли мені вдалося зробити люльку. Звичайно, моя люлька була первісного вигляду – із простої обпеченої глини, як і всі мої гончарні вироби, і вийшла вона не дуже гарною. Але вона була досить міцною і добре пропускала дим, а головне – це була все ж таки люлька, про яку я стільки мріяв, бо звук палити з давніх-давен. На нашому кораблі були люльки, але коли я перевозив звідти речі, я не знав, що на острові росте тютюн, і вирішив, що їх не варто брати.

До того часу я виявив, що мої запаси пороху починають помітно зменшуватися. Це надзвичайно стривожило і засмутило мене, бо нового пороху дістати не було звідки. Що ж я робитиму, коли в мене вийде весь порох? Як я тоді полюватиму на кіз і птахів? Невже я до кінця днів залишуся без м'ясної їжі?

Розділ 16. Робінзон приручає диких кіз

На одинадцятому році мого перебування на острові, коли порох почав закінчуватися, я почав серйозно думати, як знайти спосіб ловити диких кіз живцем. Найбільше мені хотілося зловити матку з козенятами. Спочатку я ставив пастки, і кози нерідко потрапляли в

них. Але від цього мені було мало користі: кози з'їдали приманку, а потім розривали пастки і спокійнісінько тікали на волю. На жаль, у мене не було дроту, і доводилося робити пастки з мотузок.

Тоді я вирішив спробувати вовчі ями. Знаючи місця, де кози паслися найчастіше, я викопав там три глибокі ями, накрив їх плетінками власного виготовлення і поклав на кожну плетінку оберемок колосків рису та ячменю. Невдовзі я переконався, що кози відвідують мої ями: колосся було з'їдене і навколо виднілися сліди козячих копит. Тоді я влаштував справжні пастки і наступного ж дня знайшов в одній ямі великого старого цапа, а в другій – трьох козенят: одного самця і двох самок.

Старого цапа я випустив на волю, бо не знав, що з ним робити. Він був такий дикий і злий, що взяти його живим було неможливо (я боявся увійти до нього в яму), а вбивати його не було чим. Тільки-но я підняв плетінку, він вискочив із ями і кинувся щодуху тікати. Згодом мені довелося переконатися, що голод приборкує навіть левів.

Але тоді я цього не знав. Якби я примусив козла поголодувати дні три-чотири, а потім приніс би йому води і трохи колосків, він став би смирним не гірше від моїх козенят.

Кози взагалі дуже розумні та слухняні. Якщо з ними добре поводитись, їх дуже легко приручити.

Але, повторюю, тоді я цього не знав. Випустивши цапа, я підійшов до тієї ями, де сиділи козенята, витяг усіх трьох по одному, зв'язав разом мотузкою і ледве притягнув їх додому.

Досить довго я не міг примусити їх їсти. Окрім молока матері, вони ще не знали іншої їжі. Але, коли вони зголодніли, я кинув їм кілька соковитих колосків, і вони помалу взялися за їжу. Незабаром вони звикли до мене і стали зовсім ручними.

Відтоді я почав розводити кіз. Мені хотілося, щоб у мене було ціле стадо, бо це був єдиний спосіб забезпечити себе м'ясом на той час, коли в мене закінчаться порох і дріб.

Років через півтора в мене було вже не менше дванадцяти кіз, рахуючи з козенятами, а ще через два роки моя череда виросла до сорока трьох голів. Згодом я влаштував п'ять обгороджених загонів; усі вони з'єднувалися між собою хвіртками, щоб можна було переганяти кіз з однієї луки на іншу.

У мене був тепер невичерпний запас козячого м'яса та молока. Зізнатися, коли я брався за розведення кіз, я й не думав про молоко. Тільки пізніше я почав їх доїти.

Я думаю, що найпохмуріша і найсуворіша людина не втрималася б від усмішки, якби побачила мене з моїм сімейством за обіднім столом. На чолі столу сидів я, король і володар острова, який повновладно розпоряджався життям усіх своїх підданих: я міг карати і милувати, дарувати і забирати свободу, і серед моїх підданих не було жодного бунтаря.

Треба було бачити, з якою королівською пишністю я обідав, оточений моїми придворними. Тільки Полу, як улюбленцю, дозволялося розмовляти зі мною. Собака, який давно вже постарів, сидав завжди праворуч від свого володаря, а ліворуч сідали кішки, чекаючи подачки з моїх власних рук. Така подачка вважалася знаком особливої королівської ласки.

Це були не ті кішки, яких я привіз із корабля. Ті давно померли, і я власноруч поховав їх поблизу від мого житла. Одна з них вже на острові окотилася; я залишив пару кошенят, і вони вирости ручними, а решта втекли в ліс і здичавіли. Зрештою на острові розплодилося так багато кішок, що від них не було спасу: вони забиралися до мене в комору, тягали провізію і дали мені спокій лише тоді, коли я пристрелив двох чи трьох.

Повторюю, я жив як справжній король, ні в чому не знаючи потреби; біля мене завжди був цілий штат відданих мені придворних – не було лише людей. Втім, як побачить читач, незабаром настав час, коли в моїх володіннях з'явилося дуже багато людей.

Я твердо вирішив ніколи більше не здійснювати небезпечних морських подорожей, і все ж таки мені дуже хотілося мати під руками човен – хоч би для того, щоб плавати вздовж самого берега! Я часто думав про те, як мені перевести його на той бік острова, де була моя печера. Але, розуміючи, що виконати цей план важко, щоразу заспокоював себе тим, що мені добре і без човна.

Однак, сам не знаю чому, мене сильно тягнуло до тієї гірки, куди я піднімався під час моєї останньої подорожі. Мені хотілося ще раз подивитися звідти, який контур мають береги і куди прямує течія. Зрештою, я не витримав і вирушив у дорогу – цього разу пішки, вздовж берега.

Якби у нас в Англії з'явилася людина в такому одязі, який був на мені в ту пору, всі перехожі, я впевнений, розбіглися б з переляку або розреготалися; та часто я й сам, дивлячись на себе, мимоволі всміхався, уявляючи, як я йду по рідному Йоркширу з такою свитою і в такому вбранні.

На голові в мене височіла гостра безформна шапка з козячого хутра, з довгим, спадаючим на спину потиличником, що прикривав мою шию від сонця, а під час дощу не давав воді потрапляти за комір. У спекотному кліматі немає нічого більш шкідливого від дощу, що потрапив за одяг, на голе тіло.

Потім на мені був довгий камзол із того ж матеріалу, майже до колін. Штани були зі шкіри дуже старого цапа з такою довгою вовною, що вони закривали мені ноги до половини литок. Панчох в мене зовсім не було, а замість черевиків я спорудив собі – не знаю, як і назвати, – просто чоботи з довгими шнурками, що зав'язуються збоку. Взуття це мало найхімерніший вигляд, як, втім, і все інше моє вбрання.

Камзол я стягував широким ремнем із козячої шкіри, очищеної від вовни; пряжку я замінив двома ремінцями, а з боків пришив по петлі – не для шпаги та кинджала, а для пили та сокири.

Крім того, я одягав шкіряну перев'язь через плече, з такими ж застібками, як і на поясі, тільки трохи вужчими. До цієї перев'язі я приладнав дві сумки так, щоб вони були під лівою рукою: в одній був порох, в іншій дріб. За спиною в мене висів кошик, на плечі у мене була рушниця, а над головою – величезна парасолька. Парасолька була потворна, але вона була, мабуть, найнеобхіднішою частиною мого дорожнього спорядження. Більш необхідною, ніж парасолька, була для мене тільки рушниця.

Кольором обличчя я був менше схожий на негра, ніж можна було очікувати, беручи до уваги, що я жив неподалік від екватора і анітрохи не боявся засмаги. Спершу я відпустив собі бороду. Борода виросла непомірної довжини. Потім я поголив її, залишивши лише вуса; зате вуса відростив чудові, справжні турецькі. Вони були такими жахливо довгими, що в Англії лякали б перехожих.

Але про все це я згадую лише мимохідь: не надто багато було на острові глядачів, які могли б милуватися моїм обличчям і поставою, – то чи не байдуже, яка в мене була зовнішність! Я заговорив про неї просто тому, що згадалося, і більше вже не казатиму про неї нічого.

Розділ 17. Несподівана тривога. Робінзон укріплює своє житло

Незабаром сталася подія, яка зовсім порушила моє спокійне життя.

Було близько полудня. Я йшов берегом моря, прямуючи до свого човна, та раптом, на превеликий свій подив і жах, побачив слід голої людської ноги, що ясно відбився на піску!

Я зупинився і не міг рушити з місця, наче мене вразив грім, наче я побачив привида.

Я почав прислухатися, я озирався навколо, але не чув і не бачив нічого підозрілого.

Я побіг вгору береговим схилом, щоб краще оглянути всю околицю; знову спустився до моря, пройшов трохи вздовж берега – і ніде нічого не знайшов: жодних ознак недавньої присутності людей, крім цього єдиного відбитка ноги.

Я повернувся ще раз на те саме місце. Мені хотілося дізнатися, чи немає там ще відбитків. Але інших відбитків не було. Може, мені привиділося? Можливо, цей слід не належить людині? Ні, я не помилюся! Це був, безперечно, слід ноги людини: я виразно розрізняв п'ятку, пальці, підошву. Звідки тут взятися людині? Як вона потрапила сюди? Я не знав, що й думати, і не міг знайти жодного пояснення.

У страшній тривозі, не відчуваючи землі під ногами, поспішив я додому до своєї фортеці. Думки плуталися у мене в голові.

Через кожні два-три кроки я озирався. Я боявся кожного куща, кожного дерева. Кожен пень я здалеку приймав за людину.

Неможливо описати, які страшні й несподівані форми набували всі предмети у моїй схвильованій уяві, які дикі, химерні думки на той час бентежили мене і які безглузді рішення приймав я по дорозі.

Діставшись до моєї фортеці (як я з того дня почав називати своє житло), я миттєво опинився за огорожею, ніби за мною мчала погоня. Я навіть не міг пригадати, чи переліз я через огорожу приставною драбиною, як завжди, чи зайшов через двері, тобто через зовнішній вхід, викопаний мною в горі. Я й другого дня не міг цього пригадати.

Жоден заєць, жодна лисиця, рятуючись в жаху від зграї собак, не поспішали так у свою нору, як я.

Всю ніч я не міг заснути і тисячу разів ставив собі одне й те саме запитання: яким чином могла потрапити сюди людина?

Мабуть, це відбиток ноги якогось дикуна, що потрапив на острів випадково. А може, дикунів було багато? Можливо, вони вийшли в море на своїй пірозі і їх пригнало сюди течією або вітром? Цілком можливо, що вони побували на березі, а потім знову вийшли в море, бо в них, очевидно, було так само мало бажання залишатися в цій пустелі, як у мене – жити по сусідству з ними.

Звичайно, вони не помітили мого човна, інакше здогадалися б, що на острові живуть люди, стали б їх розшукувати і, безперечно, знайшли б мене.

Але тут мене обпекла страшна думка: «А що, як вони бачили мій човен?» Ця думка не давала мені спокою.

«Правда, – казав я собі, – вони знову пішли в море, але це ще нічого не доводить; вони повернуться, вони неодмінно повернуться з цілим полчищем інших дикунів і тоді знайдуть мене і з'їдять. А якщо їм і не вдасться знайти мене, все одно вони побачать мої поля, мої огорожі, вони знищать увесь мій хліб, викрадуть мою череду, і мені доведеться помирати з голоду».

Перші три доби після зробленого мною жахливого відкриття я ні на мить не покидав моєї фортеці, тож почав навіть голодувати. Я не тримав удома великих запасів провізії, і на третю добу залишалися тільки ячмінні коржі та вода.

Мене мучило також і те, що мої кози, яких я зазвичай доїв щовечора (це було щоденною моєю розвагою), тепер залишаються недоєними. Я знав, що нещасні тварини змушені від цього дуже страждати; крім того, я боявся, що в них може пропасти молоко. І мої побоювання виправдалися: багато кіз захворіли і майже перестали давати молоко.

На четверту добу я набрався хоробрості та вийшов. А тут ще в мене з'явилася одна думка, яка остаточно повернула мені мою колишню бадьорість. У самісінький розпал моїх страхів, коли я кидався від здогадки до здогадки і ні на чому не міг зупинитися, мені раптом спало на думку, чи не вигадав я всю цю історію з відбитком людської ноги і чи не мій це власний слід. Адже він міг залишитися

на піску, коли я востаннє ходив дивитися на свій човен. Щоправда, я повертався звичайно іншим шляхом, але це було давно і чи міг я з упевненістю стверджувати, що йшов тоді саме тією, а не цією дорогою?

Я постарався запевнити себе, що так воно й було, що це мій власний слід і що я був схожий на дурника, який вигадав небилицю про покійника, що постав з труни, і сам же злякався своєї казки.

Так, безперечно, то був мій власний слід!

Переконавши себе в цьому, я почав виходити з дому у різних господарських справах. Я став знову щодня бувати у себе на дачі. Там я доїв кіз, збирав виноград. Але якби ви бачили, як боягузливо я йшов туди, як часто я озирався навсібіч, готовий будь-якої миті кинути свого кошика та дременути навтьоки, ви неодмінно подумали б, що я якийсь жахливий злочинець, переслідуваний докорами сумління. Однак минуло ще два дні, і я став набагато сміливішим. Я остаточно переконав себе, що всі мої страхи нав'язані мені безглуздою помилкою, але, щоб не залишалося жодних сумнівів, я вирішив ще раз сходити на той берег і порівняти таємничий слід з відбитком моєї ноги. Якщо обидва сліди виявляться однакових розмірів, я можу бути впевнений, що слід, який налякав мене, був мій власний і що я злякався себе самого.

З цим рішенням я вирушив у дорогу. Але, коли я прийшов на те місце, де був таємничий слід, мені, по-перше, стало очевидним, що, вийшовши того разу з човна і повертаючись додому, я аж ніяк не міг опинитися в цьому місці, а по-друге, коли я для порівняння поставив ногу на слід, моя нога виявилася значно меншою!

Серце моє сповнилося новими страхами, я тремтів, як у лихоманці; вихор нових здогадів завирував у мене в голові. Я пішов додому, переконаний, що там, на березі, побувала людина – і, можливо, не одна, а п'ять чи шість.

Я навіть був готовий припустити, що ці люди аж ніяк не приїжджі, що вони мешканці острова. Щоправда, досі я не помічав тут жодної людини, але, можливо, вони давно вже ховаються тут і, отже, щохвилини можуть захопити мене зненацька.

Я довго ламав собі голову, як захистити себе від цієї небезпеки, і все ж таки не міг нічого придумати.

«Якщо дикуни, – казав я собі, – знайдуть моїх кіз і побачать мої поля з хлібом, вони постійно повертатимуться на острів по нову здобич; а якщо вони помітять мій дім, вони неодмінно шукатимуть його мешканців і врешті-решт спіймають мене».

Тому я вирішив спрожого зламати огорожі всіх моїх загонів і випустити всю мою худобу, потім, перекопавши обидва поля, знищити сходи рису і ячменю та знести свій курінь, щоб ворог не міг знайти ніяких ознак присутності людини.

Таке рішення виникло відразу після того, як я побачив цей жахливий відбиток ноги. Очікування небезпеки завжди страшніше за саму небезпеку, і очікування зла у десять тисяч разів гірше від самого зла.

Цілу ніч я не міг заснути. Зате під ранок, коли я ослаб від безсоння, я заснув міцним сном і прокинувся таким свіжим і бадьорим, яким давно вже не почував себе.

Тепер я почав міркувати спокійніше і ось до яких дійшов висновків. Мій острів – одне з найпрекрасніших місць на землі. Тут чудовий клімат, багато дичини, багато розкішної рослинності. І оскільки він знаходиться поблизу материка, немає нічого дивного, що дикуни, що живуть там, під'їжджають у своїх пірогах до його берегів. Втім, можливо й те, що їх приганяє сюди течією або вітром. Звичайно, постійних мешканців тут немає, але заїжджі дикуни тут, безперечно, бувають. Проте за ті п'ятнадцять років, що я прожив на острові, я досі не бачив людських слідів; отже, якщо дикуни і приїжджають сюди, вони ніколи не залишаються тут надовго. А якщо вони досі не знаходили вигідним чи зручним розташовуватися тут на більш-менш тривалий термін, слід вважати, що так воно буде і надалі.

Отже, мені могла загрожувати єдина небезпека – натрапити на них у той час, коли вони гостюють на моєму острові. Але, якщо вони й приїдуть, навряд чи ми зустрінемося з ними, бо, по-перше, дикунам тут нема чого робити і, наїжджаючи сюди, вони щоразу, мабуть, поспішають повернутись додому; по-друге, можна з упевненістю сказати, що вони завжди пристають до того боку острова, який найбільш віддалений від мого помешкання.

А оскільки я дуже рідко ходжу туди, у мене немає причин особливо боятися дикунів, хоча, звичайно, слід все ж таки подумати про безпечний притулок, де я міг би сховатися, якщо вони знову з'являться на острові. Тепер мені довелося гірко каятись у тому, що, розширюючи свою печеру, я вивів із неї хід назовні. Треба було так

чи інакше виправляти цю помилку. Після довгих роздумів я вирішив побудувати навколо мого житла ще одну огорожу на такій відстані від колишньої стіни, щоб вихід із печери був усередині укріплення.

Втім, мені навіть не знадобилося ставити нову стіну: подвійний ряд дерев, які я років дванадцять тому посадив півколом уздовж старої огорожі, був і сам по собі надійним захистом – так густо були насаджені ці дерева і так сильно вони розрослися. Залишалося тільки вбити кілки у проміжки між деревами, щоб перетворити все це півколо на суцільну міцну стіну. Так я й зробив.

Тепер моя фортеця була оточена двома стінами. Але на цьому моя праця не скінчилася. Всю площу за зовнішньою стіною я засадив тими деревами, що були схожі на вербу. Вони так добре приймалися і росли з надзвичайною швидкістю. Я думаю, що посадив їх щонайменше двадцять тисяч штук. Але між цим гаєм і стіною я залишив досить великий простір, щоб можна було здалеку помітити ворогів, інакше вони могли підкрастися до стіни під прикриттям дерев.

Через два роки довкола мого будинку зазеленів молодий гай, а ще через п'ять-шість років мене з усіх боків обступив дрімучий ліс, зовсім непрохідний – з такою жахливою, неймовірною швидкістю розросталися ці дерева. Жодна людина, дикун чи біла, не могла б

тепер здогадатися, що за цим лісом ховається будинок. Щоб заходити до моєї фортеці і виходити з неї (оскільки я не залишив просіки в лісі), я користувався драбиною, приставляючи її до гори. Коли драбину було прибрано, жодна людина не могла проникнути до мене, не зламавши собі шию.

Ось скільки важкої роботи я звалив собі на плечі лише тому, що мені привиділося, ніби мені загрожує небезпека! Живучи стільки років самотником, далеко від людського суспільства, я потроху відвик від людей, і люди стали здаватися мені страшнішими за звірів.

Розділ 18. Робінзон переконується, що на його острові бувають людожери

Минуло два роки з того дня, коли я побачив на піску слід людської ноги, але колишній душевний спокій так і не повернувся до мене. Скінчилося моє безтурботне життя. Кожен, кому доводилося протягом довгих років відчувати болісний страх, зрозуміє, яким сумним і похмурим стало з того часу моє життя.

Одного разу під час моїх блукань островом я дістався до західного його краю, де ще ніколи не бував. Не доходячи до берега, я піднявся на пагорб. Та раптом мені здалося, що вдалині, у відкритому морі, видніється човен.

«Мабуть, зір обманює мене, – подумав я. – Адже за всі ці довгі роки, коли я щодня вдивлявся у морські простори, я жодного разу не бачив тут човна».

Шкода, що я не захопив з собою підзорної труби. У мене було кілька труб; я знайшов їх в одній зі скринь, перевезених мною з нашого корабля. Але, на жаль, вони залишилися вдома. Я не міг розрізнити, чи це справді був човен, хоча так довго вдивлявся у морську далечінь, що в мене заболіли очі. Спускаючись до берега з пагорба, я вже нічого не бачив; тож і досі не знаю, що це було. Довелося відмовитися від будь-яких подальших спостережень. Але з того часу я дав собі слово ніколи не виходити з дому без підзорної труби.

Діставшись до берега – а на цьому березі я, як уже сказано, ніколи не бував, – я переконався, що сліди людських ніг зовсім не така вже рідкість на моєму острові, як мені здавалося всі ці роки. І я переконався, що, якби я жив не на східному узбережжі, куди не приставали піроги дикунів, я вже давно знав би, що на моєму острові вони бувають часто і що західні його береги служать їм не тільки постійною гаванню, а й тим місцем, де під час своїх

жорстоких бенкетів вони вбивають і поїдають людей! Те, що я побачив, коли спустився з пагорба і вийшов на берег, вразило і приголомшило мене. Весь берег був усяяний людськими скелетами, черепами, кістками рук та ніг.

Не можу висловити, який жах охопив мене!

Я знав, що дикі племена постійно воюють між собою. У них часто бувають морські битви: один човен нападає на інший.

«Мабуть, – думав я, – після кожного бою переможці привозять своїх військовополонених сюди і тут, за своїм нелюдським звичаєм, вбивають і з'їдають їх, бо вони всі людожери».

Тут же неподалік я помітив круглий майданчик, всередині якого виднілися рештки багаття: тут, мабуть, і сиділи ці дикі люди, коли пожирали тіла своїх бранців.

Жахливе видовище так вразило мене, що я в першу хвилину забув про небезпеку, на яку наражався, залишаючись на цьому березі. Обурення цим звірством витіснило з моєї душі будь-який страх.

Я нерідко чув про те, що є племена дикунів-людожерів, але ще ніколи мені не траплялося самому бачити їх. З огидою відвернувся я від залишків цього жахливого бенкету. Мене знудило. Я мало не зомлів. Мені здавалося, що я впаду. А коли я прийшов до тями, то відчув, що ні на одну хвилину не можу тут залишитися. Я вибіг на пагорб і помчав назад додому.

Західний берег залишився далеко позаду, а я все ще не міг остаточно прийти до тями. Нарешті я зупинився, трохи схаменувся і почав збиратися з думками. Дикуни, як я переконався, ніколи не приїжджали на острів по здобич. Мабуть, вони нічого не

потребували, а може, були впевнені, що нічого цінного тут неможливо знайти.

Не могло бути жодного сумніву в тому, що вони неодноразово побували в лісистій частині мого острова, але, мабуть, не знайшли там нічого такого, що могло б стати їм у нагоді.

Отже, треба лише бути обережним. Якщо, проживши на острові майже вісімнадцять років, я до останнього часу жодного разу не знаходив людських слідів, то, мабуть, я проживу тут ще вісімнадцять років і не потраплю на очі дикунам, хіба що натраплю на них випадково. Але такої випадковості не слід боятися, тому що відтепер моя єдина турбота має полягати в тому, щоб якнайкраще приховати всі ознаки мого перебування на острові.

Я міг би побачити дикунів звідкись із засідки, але я не хотів навіть дивитися на них – такі огидні були мені кровожерливі хижаки, що пожирали один одного, як звірі. Сама лише думка про те, що люди можуть бути такими жорстокими, наводила на мене гнітючий сум.

Близько двох років я прожив безвихідно в тій частині острова, де були всі мої володіння – фортеця під горою, курінь у лісі та та лісова галявина, де я влаштував обгороджену загороду для кіз. За ці два роки я жодного разу не сходив подивитися на мій човен.

«Краще вже, – думалося мені, – побудую собі нове судно, а колишній човен нехай залишається там, де й тепер. Виїхати на ньому в море було б небезпечно. Там на мене можуть напасти дикуни-людожери, і, без сумніву, вони розтерзають мене, як і інших своїх бранців».

Але минуло ще близько року, і зрештою я все ж таки зважився вивести звідти свій човен: адже дуже важко було робити новий! Та й готовий цей новий човен був би тільки через два-три роки, а до того часу у мене, як і раніше, не було б можливості пересуватися морем.

Мені вдалося спокійно перевести свій човен на східний бік острова, де для нього знайшлася дуже зручна бухта, захищена з усіх боків крутими скелями. Уздовж східних берегів острова проходила морська течія, і я знав, що дикуни нізащо не посміють висадитися там.

Читачеві навряд чи здасться дивним, що під впливом цих непокоєнь і жахів у мене зовсім зникло бажання турбуватися про свій добробут

і майбутні домашні зручності. Мій розум втратив усю свою винахідливість. Не до того мені було, щоб дбати про покращення їжі, коли я тільки й думав, як би врятувати своє життя. Я не смів ані вбити цвяха, ані розколоти колоди, бо мені завжди здавалося, що дикуни можуть почути цей стукіт. Тим більше я не наважувався стріляти.

Але головне – мене охоплював болісний страх щоразу, коли мені доводилося розводити вогонь, тому що дим, який при світлі дня було видно на великій відстані, завжди міг виказати мене. З цієї причини всі роботи, для яких був потрібен вогонь (наприклад, випал горщиків), я переніс до лісу, до моєї нової садиби. А для того щоб у себе вдома варити їжу і пекти хліб, я вирішив обзавестися деревним вугіллям. Це вугілля при горінні майже не дає диму. Ще хлопчиком, у себе на батьківщині, я бачив, як його роблять. Треба нарубати товстих гілок, скласти їх в одну купу, прикрити шаром дерну і спалити. Коли гілки перетворювалися на вугілля, я перетягував це вугілля додому і користувався ним замість дров.

Але одного разу, коли я, приступаючи до виготовлення вугілля, зрубав біля підніжжя високої гори кілька великих кущів, я помітив під ними нору.

Мене зацікавило, куди вона може вести. З великими труднощами я протиснувся до неї і опинився в печері. Печера була дуже просторою і такою високою, що я тут же, біля входу, міг стати на весь зріст. Але зізнаюся, що виліз я звідти набагато швидше, ніж заліз.

Вдивляючись у темряву, я побачив два величезні палаючі ока, що дивилися прямо на мене; вони виблискували, як зірки, відбиваючи слабке денне світло, що проникало в печеру зовні і падало прямо на них. Я не знав, кому належать ці очі – дияволові чи людині, але, перш ніж встигнути щось збагнути, я кинувся геть із печери.

Через деякий час я, однак, схаменувся і обізвав себе тисячу разів дурнем.

«Хто прожив двадцять років на самоті на безлюдному острові, тому не личить боятися чортів, – сказав я собі. – Справді, у цій печері немає нікого страшнішого за мене».

І, набравшись хоробрості, я прихопив палаючу головешку і знову поліз у печеру. Не встиг я ступити й трьох кроків, висвітлюючи собі шлях своїм смолоскипом, як знову злякався, ще більше, ніж колись:

я почув гучне зітхання. Так зітхають люди від болю. Потім пролунали якісь уривчасті звуки на кшталт неясного бурмотіння і знову тяжке зітхання.

Я відступив назад і скам'янів від жаху; холодний піт виступив у мене на всьому тілі, і волосся стало дибки. Якби в мене на голові була шапка, вони, мабуть, скинули б її на землю. Але, зібравши всю свою мужність, я знову рушив уперед і при світлі головешки, яку тримав над головою, побачив на землі величезного, жахливо страшного старого цапа!

Цап лежав нерухомо і важко дихав у передсмертній агонії; він помирав, очевидно, від старості. Я трохи штовхнув його ногою, щоб дізнатися, чи може він піднятися. Він спробував підвестися, але не зміг. «Хай собі лежить, – подумав я. – Якщо він налякав мене, то як же злякається всякий дикун, який надумає сунутися сюди!»

Утім, я впевнений, що жоден дикун і ніхто інший не наважився б проникнути до печери. Та й взагалі тільки людині, яка, подібно до мене, потребувала безпечного притулку, могло спати на думку полізти в цю розколину.

На другий день я взяв із собою шість великих свічок власного виготовлення (на той час я навчився робити дуже гарні свічки з козиного жиру) і повернувся до печери.

Біля входу печера була широкою, але потроху ставала дедалі вузкою, тож в її глибині мені довелося стати на карачки і близько десяти ярдів повзти вперед, що було, до речі, досить сміливим подвигом, тому що я зовсім не знав, куди веде цей хід і що чекає на мене попереду. Але ось я відчув, що з кожним кроком прохід стає ширшим і ширшим. Трохи згодом я спробував стати на ноги, і виявилось, що я можу стояти на весь зріст. Склепіння печери піднялося футів на двадцять. Я запалив дві свічки і побачив таку чудову картину, яку ніколи в житті не бачив. Я опинився у просторому гроті. Полум'я моїх двох свічок відбивалося в його блискучих стінах. Вони відсвічували сотнями тисяч різнокольорових вогнів. Чи це були вкраплені в камінь печери алмази чи інше дорогоцінне каміння? Цього я не знав. Найвірогідніше, це було золото.

Я ніяк не очікував, що земля може приховувати у своїх надрах такі дива. Це був чудовий грот. Дно в нього було сухе і рівне, вкрите дрібним піском. Ніде не було видно огидних мокриць чи черв'яків, ніде – ні на стінах, ні на склепіннях – жодних ознак вогкості. Єдина

незручність – вузький вхід, але для мене ця незручність була найціннішою, оскільки я стільки часу шукав безпечного притулку, а безпечнішого за це важко було знайти.

Я був такий радий своїй знахідці, що вирішив одразу ж перенести у мій грот велику частину тих речей, якими я особливо дорожив, – перш за все порох і всю запасну зброя, тобто дві мисливські рушниці і три мушкети. Перетягуючи речі в мою нову комору, я вперше відкоркував діжку з підмоченим порохом. Я був упевнений, що весь цей порох нікуди не годиться, але виявилось, що вода проникла в діжку тільки на три-чотири дюйми по краях; підмоклий порох затвердів, і утворилася міцна кірка; у цій кірці решта пороху збереглася цілою та неушкодженою, як ядро горіха в шкаралупі. Таким чином, я несподівано став володарем нових запасів чудового пороху.

Як же я зрадив такій несподіванці! Увесь цей порох – а його виявилось не менше шістдесяти фунтів – я переніс до мого грота для більшої безпеки, залишивши у себе під рукою три чи чотири фунти на випадок нападу дикунів. До грота я перетягнув і весь запас свинцю, з якого робив кулі.

Тепер мені здавалося, що я схожий на одного з тих стародавніх гігантів, які, за легендами, жили у скелях і печерах, куди було неможливо дістатися жодній людині. «Нехай, – казав я собі, – хоч п'ятсот дикунів нищпорять по всьому острові, шукаючи на мене; вони ніколи не відкриють моєї схованки, а якщо і відкриють, ні за що не посміють зробити на неї напад!

Старий цап, якого я знайшов тоді у моїй новій печері, сконав наступного дня, і я закопав його в землю там, де він лежав: це було набагато легше, ніж витягувати його з печери.

Йшов уже 23-й рік мого перебування на острові. Я встиг настільки освоїтися з його природою та кліматом, що, якби не боявся дикунів, які могли щохвилини нагрянути сюди, я охоче погодився б провести тут в ув'язненні весь залишок моїх днів до останньої години, коли я ляжу і помру, як цей старий цап.

Останніми роками, поки я ще не знав, що мені загрожує напад дикунів, я придумав собі деякі забавки, які в моїй самоті дуже розважали мене. Завдяки їм я проводив час набагато веселіше, ніж раніше.

По-перше, як уже сказано, я навчив свого Пола говорити, і він так приязно розмовляв зі мною, вимовляючи слова так окремо і чітко, що я слухав його із великим задоволенням.

Не думаю, щоб якийсь інший папуга умів розмовляти краще за нього. Він прожив у мене щонайменше двадцять шість років. Чи довго йому лишалося жити, я не знаю; мешканці Бразилії стверджують, що папуги живуть до ста років.

Було в мене ще два папуги, вони теж вміли говорити і обидва вигокували: "Робін Крузо!", але не так добре, як Пол. Щоправда, на його навчання я витратив набагато більше часу та праці.

Мій собака був для мене приємним супутником і вірним товаришем протягом шістнадцяти років. Потім він мирно помер від старості, але я ніколи не забуду, як самовіддано він любив мене.

Ті кішки, яких я залишив у своєму домі, теж давно вже стали повноправними членами моєї великої родини.

Крім того, я завжди тримав при собі двох чи трьох козенят, яких привчав їсти з моїх рук. І завжди в мене була велика кількість птахів; я ловив їх на березі, підрізав їм крила, щоб вони не могли втекти, і незабаром вони робилися ручними і з веселим криком збігалися до мене, щойно я з'являвся на порозі.

Молоді деревця, які я насадив перед фортецею, давно розрослися в густий гай, і в цьому гаю теж оселилося безліч птахів. Вони вили гнізда на невисоких деревах і виводили пташенят, і все це вируюче навколо мене життя веселило й тішило мене на самоті.

Таким чином, повторюю, мені жилося б добре та затишно і я був би цілком задоволений долею, якби не боявся, що на мене нападуть дикуни.

Розділ 19. Дикуни знову відвідують острів Робінзона. Загибель корабля

Настав грудень, і треба було збирати врожай. Я працював на полі з ранку до вечора. І от якось, вийшовши з дому, коли ще не зовсім розвиднилося, я, на свій жах, побачив на березі, милі за дві від моєї печери, полум'я великого багаття.

Я остовпів від подиву.

Виходить, на моєму острові знову з'явилися дикуни! І з'явилися вони не на тому боці, де я майже ніколи не бував, а тут, неподалік від мене. Я причаївся в гаю, що оточував мій будинок, не сміючи ступити й кроку, щоб не натрапити на дикунів.

Але й залишаючись у гаю, я відчував велике занепокоєння: я боявся, що, коли дикуни почнуть вештатися островом і побачать мої оброблені поля, моє стадо, моє житло, вони одразу ж здогадаються, що в цих місцях живуть люди, і не заспокояться, поки не знайдуть мене. Зволікати було не можна. Я жваво повернувся до себе за огорожу, підняв за собою драбину, щоб замістити свої сліди, і почав готуватися до оборони.

Я зарядив усю свою артилерію (так я називав мушкети, що стояли на лафетах уздовж зовнішньої стіни), оглянув і зарядив обидва пістолети і вирішив захищатися до останнього подиху.

Я пробув у своїй фортеці близько двох годин, гадаючи, що б таке зробити для захисту мого укріплення.

«Шкода, що все моє військо складається з однієї людини! – думав я. – У мене немає навіть шпигунів, яких я міг би послати на розвідку».

Що робиться в таборі ворога, я не знав. Ця невідомість мучила мене. Я схопив підзорну трубу, приставив драбину до похилого схилу гори і видерся на вершину. Там я ліг ниць і спрямував трубу на те місце, де я бачив вогонь. Дикуни, їх було дев'ять душ, сиділи навколо невеликого багаття, зовсім голі.

Звичайно, багаття вони розвели не для того, щоб погрітися, – в цьому не було потреби, бо стояла спека. Ні, я був певен, що на вогнищі вони смажили свій страшний обід з м'яса! «Дичина», безперечно, була вже заготовлена, але жива чи вбита – я не знав.

Людожери прибули на острів на двох пірогах, які тепер стояли на піску: був час відливу, і мої жахливі гості, мабуть, чекали на приплив, щоб вирушити назад.

Так і сталося: тільки-но почався приплив, дикуни кинулися до човнів і відчалили. Я забув сказати, що за годину чи півтори до від'їзду вони танцювали на березі: за допомогою підзорної труби я добре розрізняв їхні дикі рухи та стрибки.

Як тільки я переконався, що дикуни залишили острів і зникли, я спустився з гори, закинув на плечі обидві рушниці, заткнув за пояс два пістолети, а також велику шаблю без піхов і, не гаючи часу,

подався до того пагорба, звідки робив свої перші спостереження після того, як знайшов на березі людський слід.

Діставшись цього місця (що зайняло не менше двох годин, бо я був навантажений важкою зброєю), я подивився у бік моря і побачив ще три піроги з дикунами, що прямували від острова до материка.

Це налякало мене. Я побіг до берега і ледве не скрикнув від жаху й гніву, коли побачив залишки того лютого бенкету: кров, кістки і шматки людського м'яса, яке ці лиходії щойно пожирали, веселячись і танцюючи.

Мене охопило таке обурення, я відчув таку ненависть до цих убивць, що мені захотілося жорстоко помститися їм за їхню кровожерливість. Я присягнувся, що наступного разу, коли знову побачу на березі їхній огидний бенкет, я нападну на них і знищу всіх, хоч би скільки їх не було.

«Нехай я загину в нерівному бою, хай вони роздеруть мене, – казав я собі, – але не можу ж я допустити, щоб у мене на очах люди безкарно їли людей!»

Проте минуло п'ятнадцять місяців, а дикуни не з'являлися. Увесь цей час в мені не згасав войовничий запал: я тільки й думав про те, як би знищити людоджерів.

Я вирішив напасти на них зненацька, особливо якщо вони знову поділяться на дві групи, як це було в останній їхній приїзд.

Я не зрозумів тоді, що якщо я навіть переб'ю всіх дикунів, що приїхали до мене (припустимо, що їх буде десять чи дванадцять чоловік), то на другий день, або через тиждень, або, можливо, через місяць мені доведеться мати справу з новими дикунами. А там знову з новими, і так без кінця, поки я сам не перетворюся на такого ж жахливого вбивцю, як і ці нещасні, що пожирають своїх побратимів.

П'ятнадцять чи шістнадцять місяців я провів у безперервній тривозі.

Я погано спав, щоночі бачив страшні сни і часто схоплювався з ліжка весь тремтячи.

Іноді мені снилося, що я вбиваю дикунів, і мені швидко малювались уві сні всі подробиці наших битв.

Вдень я теж не знав жодної хвилини спокою. Цілком можливо, що така бурхлива тривога зрештою довела б мене до божевілля, якби раптом не сталася подія, яка відразу відвернула мої думки в інший бік.

Це сталося на двадцять четвертому році мого перебування на острові, у середині травня, якщо вірити моєму убогому дерев'яному календарю.

Увесь цей день, 16 травня, гримів грім, блимали блискавки, гроза не вщухала ні на мить. Пізно ввечері я читав книгу, намагаючись забути про свої тривоги. Раптом я почув гарматний постріл. Мені здалося, що він долинув до мене з моря.

Я зірвався з місця, миттю приставив драбину до уступу гори і швидко-швидко, боячись втратити хоча б секунду дорогоцінного часу, став підніматися драбиною вгору. Якраз тієї хвилини, коли я опинився на вершині, переді мною далеко в морі блиснув вогник, і за півхвилини пролунав другий гарматний постріл.

«У морі гине корабель, – сказав я собі. – Він подає сигнали, сподівається, що буде врятований. Мабуть, неподалік знаходиться якийсь інший корабель, від якого він чекає допомоги».

Я був дуже схвилюваний, але нітрохи не розгубився і встиг збагнути, що хоча я не можу допомогти цим людям, зате, можливо, вони допоможуть мені.

В одну хвилину я зібрав увесь хмиз, який знайшов поблизу, склав його в купу й запалив. Деревина була суха, і, незважаючи на сильний вітер, полум'я вогнища здійнялося так високо, що з корабля, якщо це справді був корабель, не могли не помітити мого сигналу. І вогонь був, безперечно, помічений, бо, як тільки спалахнуло полум'я багаття, пролунав новий гарматний постріл, потім ще й ще, з того ж боку.

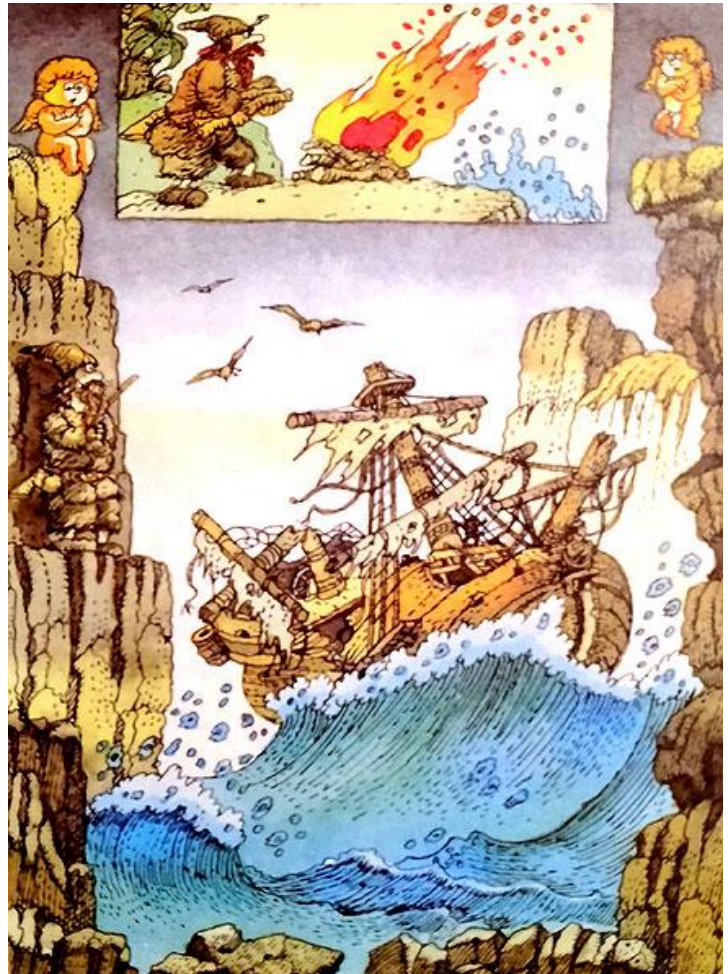
Я підтримував вогонь усю ніч – до ранку, а коли зовсім розвиднилося і ранковий туман трохи розвіявся, я побачив у морі, просто на сході, якусь темну річ. Але чи це був корпус корабля, чи вітрило, я не міг роздивитися навіть у підзорну трубу, бо це було дуже далеко, а море все ще було в темряві.

Весь ранок я спостерігав за предметом, що виднівся в морі, і незабаром переконався, що він нерухомий. Залишалося припустити, що це корабель, який стоїть на якорі.

Я не витримав, схопив рушницю, підзорну трубу і побіг на південно-східний берег, до того місця, де починалася кам'яна гряда, що виходить у море.

Туман уже розвіявся, і, піднявшись на найближчу скелю, я міг ясно розрізнити корпус розбитого корабля. Моє серце стислося від горя. Очевидно, нещасний корабель наскочив уночі на невидимі підводні скелі і застряг у тому місці, де вони перегороджували шлях лютій морській течії. Це були ті самі скелі, які колись загрожували загибеллю й мені. Якби потерпілі аварію помітили острів, ймовірно, вони спустили б шлюпки і спробували б дістатися берега.

Але чому вони палили з гармат відразу після того, як я розпалив своє багаття?

Може, побачивши багаття, вони спустили на воду рятувальну шлюпку і почали гребти до берега, але не могли впоратися з шаленою бурею, їх віднесло вбік і вони потонули? А може, ще до аварії вони залишилися без човнів? Адже під час бурі буває й так: коли судно починає тонути, людям часто доводиться, щоб полегшити його вагу, викидати свої шлюпки за борт. Може, цей корабель був не один? Можливо, разом із ним в морі було ще два чи три кораблі, і вони, почувши сигнали, підпливли до нещасного побратима і підібрали його екіпаж? Утім, це навряд чи сталося: іншого корабля я не бачив.

Але яка б доля не спіткала нещасних, я не міг їм допомогти, і мені залишалося тільки оплакувати їхню загибель.

Мені було шкода і їх, і себе.

Ще болючіше, ніж раніше, я відчув у цей день увесь жах своєї самотності. Тільки-но я побачив корабель, я зрозумів, як сильно

сумував за людьми, як пристрасно мені хочеться бачити їхні обличчя, чути їхні голоси, тиснути їм руки, розмовляти з ними! З моїх губ, проти власної волі, безперестанку злітали слова: «Ах, якби хоч дві чи три людини... ні, хоч би одна з них врятувалася і припливла до мене! Вона була б мені товаришем, другом, і я міг би ділити з нею і горе, і радість».

Жодного разу за всі роки моєї самотності я не відчував такого пристрасного бажання спілкуватися з людьми.

«Хоч би хтось один! Ах, якби хоч один! – повторював я тисячу разів.

І ці слова розпалювали в мені таку тугу, що, вимовляючи їх, я гарячково стискав кулаки і так сильно зціплював зуби, що потім довгий час не міг їх розтиснути.

Розділ 20. Робінзон намагається покинути свій острів

До останнього року мого перебування на острові я так і не дізнався, чи врятувався хтось із загиблого корабля.

Через кілька днів після того випадку я знайшов на березі, проти того місця, де розбився корабель, тіло потонулого юнга. Я дивився на нього із щирим сумом. У нього було таке миле, простодушне молоде обличчя! Можливо, якби він був живий, я полюбив би його і життя моє стало б набагато щасливішим.

Але не слід журитися за тим, чого все одно не повернути. Я довго блукав узбережжям, потім знову підійшов до утопленика. На ньому були короткі полотняні штани, синя полотняна сорочка та матроська куртка. За жодними ознаками не можна було визначити, яка його національність: у кишенях у нього я не знайшов нічого, крім двох золотих монет та люльки. Буря вщухла, і мені дуже хотілося взяти човен і дістатися на ньому до корабля. Я не сумнівався, що знайду там чимало корисних речей, які можуть мені стати в нагоді. Але не тільки це спокушало мене: найбільше мене хвилювала надія, що, можливо, на кораблі залишився хтось живий, кого я можу врятувати від смерті.

«І якщо я врятую його, – казав я собі, – моє життя стане набагато світлішим і радіснішим».

Ця думка оволоділа всім моїм серцем: я відчував, що ні вдень, ні вночі не знатиму спокою, поки не побуваю на розбитому кораблі. І я сказав собі:

«Хай що буде, а я спробую дістатися туди. Чого б це мені не коштувало, я мушу вирушити в море, якщо не хочу, щоб мене замучила совість».

З цим рішенням я поспішив повернутися до себе у фортецю і почав готуватися до важкої та небезпечної поїздки.

Я взяв хліба, великий глечик прісної води, пляшку рому, кошик із родзинками та компас. Завдавши на плечі всю цю дорогоцінну поклажу, я подався до того берега, де стояв мій човен. Вичерпавши з нього воду, я склав у човен речі і повернувся по новий вантаж. Цього разу я взяв із собою великий мішок рису, другий глечик прісної води, десятків два невеликих ячмінних коржиків, пляшку козячого молока, шматок сиру і парасольку. Все це я насилу перетягнув до човна і вирушив. Спершу я пішов на веслах і тримався якомога ближче до берега. Коли я досяг північно-східного краю острова і треба було підняти вітрило, щоб пуститися у відкрите море, я нерішуче зупинився.

«Йти чи ні?.. Ризикувати чи ні?» – запитував я себе.

Я подивився на швидкий потік морської течії, що огинала острів, згадав, на яку страшну небезпеку я наражався під час своєї першої поїздки, і потроху рішучість моя ослабла. Тут стикалися обидві течії, і я бачив, що, хоч би в яку течію я не потрапив, будь-яка з них віднесе мене далеко у відкрите море.

«Мій човен такий маленький, – казав я собі, – що, варто здійнятися вітру, як його одразу ж накриє хвилею, і тоді загибель моя неминуча».

Під впливом цих думок я зовсім зніяковів і вже був готовий відмовитися від цієї справи. Я зайшов у невелику бухточку, причалив до берега, сів на пагорб і глибоко замислився, не знаючи, що робити.

Але незабаром почався приплив, і я побачив, що справи зовсім не такі погані: виявилось, що течія відливу йде від південного боку острова, а течія припливу – від північної, тож, якщо я, повертаючись з розбитого судна, триматиму курс до північного берега острова, то залишуся цілим і неушкодженим.

Отже, боятися не було чого. Я знову підбадьорився і вирішив завтра вранці вийти в море.

Настала ніч. Я переночував у човні, укритись матроським бушлатом, а вранці вирушив у дорогу.

Спочатку я взяв курс у відкрите море, прямо на північ, поки не потрапив у потік течії, що прямувала на схід. Мене понесло дуже швидко, і менш ніж за дві години я дістався корабля.

Сумне видовище постало перед моїми очима: корабель (очевидно, іспанський) застряг носом між двома стрімчаками. Корму було знесено; вціліла лише носова частина. І грот-щогла і фок-щогла були зрубані.

Коли я підійшов до борту, на палубі показався собака. Побачивши мене, він почав вити й верещати, а коли я покликав його, зістрибнув у воду і підплив до мене. Я взяв його в човен. Він вмирав від голоду та спраги. Я дав собаці шматок хліба, і він накинулася на нього, як голодний вовк у снігову зиму. Коли собака наївся, я дав йому трохи води, і він став так жадібно хлебтати, що, напевно, луснув би, якби дати йому волю.

Потім я зійшов на корабель. Перше, що я побачив, були два трупи; вони лежали в рубці, міцно зчепившись руками. Ймовірно, коли корабель наскочив на скелю, його весь час обдавало величезними хвилями, бо була сильна буря, і ці два чоловіка, боячись, щоб їх не змило за борт, ухопилися один за одного, і так захлинулися. Хвилі були такі високі і так часто перехльостували через палубу, що корабель, по суті, увесь час був під водою, і ті, кого не змило хвилею, захлинулися в каютах і кубриці.

Крім собаки, на кораблі не залишилося жодної живої істоти.

Більшість речей, очевидно, теж винесло в море, а ті, що залишилися, підмокли. Щоправда, стояли в трюмі якісь діжки з вином чи горілкою, але вони були такі великі, що я навіть не намагався їх зрушити.

Було там ще кілька скринь, які, мабуть, належали матросам; дві скрині я відніс до човна, навіть не спробувавши їх відкрити. Якби замість носової частини вціліла корма, мені, напевно, дісталось б більше добра, бо навіть у цих двох скринях я згодом виявив деякі цінні речі. Корабель, мабуть, був дуже багатий.

Окрім скринь, я знайшов на кораблі діжку з якимось спиртним напоєм. У діжці було не менше двадцяти галонів, і мені було важко перетягнути її в човен. У каюті я знайшов кілька рушниць і велику

порохівницю, а в ній фунта чотири пороху. Рушниці я залишив, бо вони були мені не потрібні, а порох узяв. Узяв я також лопатку та щипці для вугілля, яких надзвичайно потребував. Узяв два мідні казанки та мідний кавник.

З усім цим вантажем і собакою я відчалив від корабля, бо вже починався приплив. Того ж дня, до першої години ночі, я повернувся на острів, змучений і втомлений.

Я вирішив перенести свою здобич не в печеру, а в новий грот, бо туди було ближче. Ніч я знову провів у човні, а вранці, підкріпившись їжею, вивантажив на берег привезені речі і зробив докладний огляд. У діжці виявився ром, але, зізнатися, досить поганий, набагато гірший за той, який ми пили в Бразилії.

Натомість, коли я відкрив скрині, я знайшов у них багато корисних і цінних речей.

В одній з них був, наприклад, погребець [дорожня скриня] дуже витонченої та химерної форми. У погребці було багато пляшок із гарними срібними зашрубками; у кожній пляшці – не менше трьох пінт чудового, запашного лікеру. Там же я знайшов чотири банки з чудовими зацукрованими фруктами; на жаль, дві з них були зіпсовані солоною морською водою, але дві виявилися настільки щільно закупореними, що в них не проникло жодної краплі води. У скрині я знайшов кілька зовсім ще міцних сорочок, і ця знахідка мене дуже втішила; потім півтори дюжини кольорових шийних хусток і стільки ж білих полотняних носовичків, які принесли мені велику радість, оскільки дуже приємно в спекотні дні втирати спітніле обличчя тонкою тканиною.

На дні скрині я знайшов три мішечки з грошима і кілька невеличких злитків золота, вагою, я гадаю, близько фунта.

В іншій скрині були куртки, штани та камзоли, досить поношені, з дешевої тканини.

Чесно кажучи, коли я збирався на цей корабель, я думав, що знайду в ньому набагато більше корисних та цінних речей. Щоправда, я розбагатів на досить велику суму, але ж гроші були для мене непотрібним сміттям! Я охоче віддав би всі гроші за три-чотири пари звичайнісіньких черевиків і панчіх, яких не носив уже кілька років.

Склавши здобич у надійному місці і залишивши там мій човен, я пішов у зворотний шлях пішки. Була вже ніч, коли я повернувся

додому. Вдома все було в повному порядку: спокійно, затишно та тихо. Папуга привітав мене лагідним словом, і козенята з такою радістю підбігли до мене, що я не міг не погладити їх і не дати їм свіжих колосків.

Колишні мої страхи з того часу ніби розвіялися, і я зажив по-старому, без жодних тривог, обробляючи поля і доглядаючи своїх тварин, до яких я прив'язався ще сильніше, ніж раніше.

Так я прожив ще майже два роки, в достатку, не знаючи ні в чому потреби. Але всі ці два роки я думав тільки про те, як мені покинути мій острів. З тієї хвилини, як я побачив корабель, який обіцяв мені свободу, моя самота стала мені ще ненависнішою. Дні та ночі проводив я в мріях про втечу з цієї в'язниці. Якби я мав у своєму розпорядженні баркас, хоч би на кшталт того, на якому я втік від маврів, я без роздумів пустився б у море, навіть не переймаючись тим, куди занесе мене вітер.

Нарешті я переконався, що мені вдасться вирватися на волю лише в тому випадку, якщо я захоплю когось із дикунів, що відвідували мій острів. Найкраще було б захопити одного з тих нещасних, яких ці людожери привозили сюди, щоб роздерти та з'їсти. Я врятую йому життя, і він допоможе мені вирватися на волю. Але план цей дуже небезпечний і важкий: адже для того, щоб захопити потрібного мені дикуна, я повинен напасти на натовп людожерів і перебити всіх до одного, а це мені навряд чи вдасться. Крім того, моя душа здригалася від думки, що мені доведеться пролити стільки людської крові хоча б і заради власного порятунку.

Довго в мені йшла боротьба, але нарешті пекуча жага свободи одержала перемогу над усіма доводами розуму й совісті. Я вирішив, чого б це мені не коштувало, захопити одного з дикунів, коли вони приїдуть на мій острів.

І ось я став мало не щодня виходити зі своєї фортеці до того далекого берега, до якого найімовірніше могли пристати піроги дикунів. Я хотів напасти на цих людожерів зненацька. Але минуло півтора роки – навіть більше! – а дикуни не з'являлися. Врешті-решт, нетерпіння моє стало таке велике, що я забув про будь-яку обережність і уявив чомусь, що, доведися мені зустрітися з дикунами, я легко впорався б не те що з одним, але й з двома або навіть з трьома!

Розділ 21. Робінзон рятує дикуна і дає йому ім'я П'ятниця

Уявіть собі мій подив, коли, вийшовши одного разу з фортеці, я побачив унизу, біля самого берега (тобто не там, де я очікував їх побачити), п'ять чи шість індіанських пірог. Піроги стояли порожні. Людей не було видно. Мабуть, вони вийшли на берег і кудись зникли.

Оскільки я знав, що в кожному пірогу зазвичай сідає по шість чоловік, а то й більше, зізнаюся, я дуже розгубився. Я ніяк не очікував, що мені доведеться боротися з такою великою кількістю ворогів.

«Їх не менше як двадцяттеро, а мабуть, набереться й тридцять. Хіба мені одному здолати їх! – збентежено подумав я.

Я був у нерішучості і не знав, що мені робити, але все ж таки засів у своїй фортеці і приготувався до бою.

Навколо було тихо. Я довго прислухався, чи не пролунають з того боку крики чи пісні дикунів. Нарешті мені набридло чекати. Я залишив свої рушниці під драбиною і піднявся на вершину пагорба.

Висувати голову було небезпечно. Я сховався за цією вершиною і почав дивитись у підзорну трубу. Дикуні тепер повернулися до своїх човнів. Їх було щонайменше тридцять чоловік. Вони розвели на березі багаття і, мабуть, готували на вогні якусь їжу. Що вони готують, я не міг розгледіти, бачив тільки, що вони танцюють навколо вогнища з несамовитими стрибками та жестами, як зазвичай танцюють дикуні.

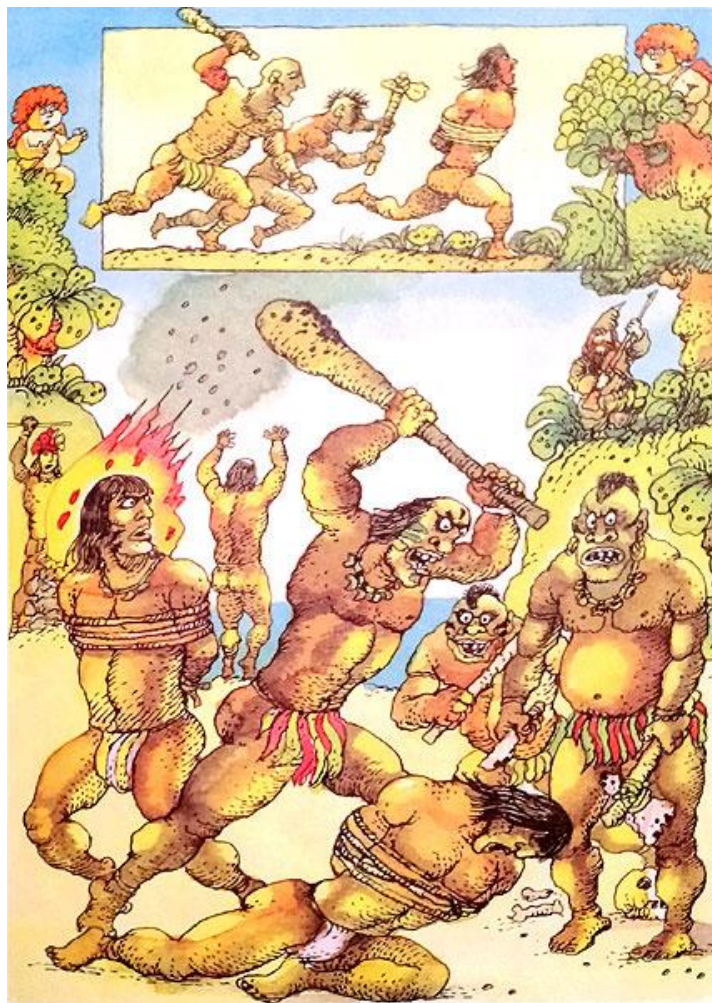
Продовжуючи дивитись на них у підзорну трубу, я побачив, що вони підбігли до човнів, витягли звідти двох людей і потягли їх до багаття. Мабуть, вони мали намір вбити їх.

До цієї хвилини нещасні, мабуть, лежали в човнах, зв'язані по руках і ногах. Одного з них миттю збили з ніг. Ймовірно, його вдарили по голові палицею чи дерев'яним мечем, цією звичайною зброєю дикунів; одразу ж на нього накинулися ще двоє чи троє і взялися до роботи: розпороли йому живіт і почали його потрошити.

Інший бранець стояв поряд, чекаючи тієї ж долі.

Зайнявшись першою жертвою, його кати забули про нього. Бранець відчув себе на волі, і в нього, мабуть, з'явилася надія на порятунок: він раптом рвонувся вперед і з неймовірною швидкістю побіг.

Він біг піщаним берегом у той бік, де було моє житло. Зізнаюся, я страшенно злякався, коли помітив, що він біжить просто до мене. Та й як було не злякатися: мені в першу хвилину здалося, що наздоганяти його кинулася вся ватага. Однак я залишився на посту і незабаром побачив, що за втікачем женуться лише двоє чи троє, а решта, пробігши трохи, помалу відстали і тепер ідуть назад до багаття. Це повернуло мені бадьорість. Але остаточно я заспокоївся, коли побачив, що втікач далеко випередив своїх ворогів: було ясно, що якщо йому вдасться пробігти з такою швидкістю ще з півгодини, вони ні в якому разі не спіймають його.

Від моєї фортеці ті, хто втік, були відокремлені вузькою бухтою, про яку я неодноразово згадував, – тією самою, куди я причалював зі своїми плотами, коли перевозив речі з нашого корабля.

«Що робитиме цей бідолаха, – подумав я, – коли добіжить до бухти? Він має переплисти її, інакше йому не втекти від погоні».

Але я дарма хвилювався за нього: втікач, не замислюючись, кинувся у воду, швидко переплив бухту, виліз на інший берег і, не зменшуючи швидкості, побіг далі.

Із трьох його переслідувачів лише двоє кинулися у воду, а третій не наважився: мабуть, він не вмів плавати; він постояв на тому березі, подивився вслід двом іншим, потім повернувся і неквапом пішов назад.

Я з радістю помітив, що два дикуни, які гналися за втікачем, пливли вдвічі повільніше за нього.

І тут я зрозумів, що настав час діяти. Серце в мені спалахнуло.

«Зараз чи ніколи! – сказав я собі і помчав уперед. – Врятувати, врятувати цього нещасного за будь-яку ціну!»

Не гаючи часу, я збіг по драбині до підніжжя гори, схопив залишені там рушниці, потім з такою ж швидкістю піднявся знову на гору, спустився з іншого боку і побіг навскоси прямо до моря, щоб зупинити дикунів.

Оскільки я біг униз схилом пагорба найкоротшою дорогою, то незабаром опинився між втікачем і його переслідувачами. Він продовжував бігти, не оглядаючись, і не помітив мене.

Я крикнув йому:

– Стій!

Він озирнувся і, здається, в першу хвилину злякався мене ще більше, ніж своїх переслідувачів.

Я зробив йому знак рукою, щоб він наблизився до мене, а сам пішов повільним кроком назустріч двом дикунам, що бігли. Коли передній порівнявся зі мною, я несподівано кинувся на нього і прикладом рушниці збив його з ніг. Стріляти я боявся, щоб не сполохати інших дикунів, хоч вони й були далеко і навряд чи могли почути мій постріл, а якби й почули, то не здогадалися б, що це таке.

Коли один із тих, хто біг, упав, другий зупинився, мабуть злякавшись.

Я продовжував спокійно наближатися. Коли, підійшовши ближче, я помітив, що в руках у нього лук і стріла і що він поціляє в мене, мені мимоволі довелося вистрілити. Я прицілився, спустив курок і вбив його на місці.

Нещасний втікач, незважаючи на те, що я вбив обох його ворогів (принаймні, так йому мало здаватися), був такий наляканий вогнем і гуркотом пострілу, що втратив здатність рухатися; він стояв, як прибитий до землі, не знаючи, на що зважитися: бігти чи залишитися зі мною, хоча, мабуть, волів би втекти, якби міг.

Я знову почав кричати йому і робити знаки, щоб він підійшов ближче. Він зрозумів: ступив кроки два і зупинився, потім зробив ще кілька кроків і знову став як укопаний.

Тут я помітив, що він увесь тремтить; нещасний, мабуть, боявся, що, коли він попадеться мені в руки, я одразу ж його вб'ю, як і тих дикунів.

Я знову зробив йому знак, щоб він наблизився до мене, і взагалі намагався всіляко підбадьорити його.

Він підходив до мене ближче й ближче. Через кожні десять-дванадцять кроків він падав навколішки. Очевидно, він хотів висловити подяку за те, що я врятував йому життя.

Я лагідно всміхався йому і з привітним виглядом продовжував манити його рукою.

Нарешті дикун підійшов зовсім близько. Він знову впав на коліна, поцілував землю, притулився до неї чолом і, піднявши мою ногу, поставив її собі на голову.

Це, очевидно, мало означати, що він присягається бути моїм рабом до останнього дня свого життя.

Я підняв його і з такою ж лагідною, дружелюбною усмішкою намагався показати, що йому нема чого боятися мене.

Але треба було діяти далі. Раптом я помітив, що того дикуна, якого я вдарив прикладом, не вбито, а лише оглушено. Він заворушився і почав приходити до тями.

Я вказав на нього втікачеві:

– Ворог твій ще живий, подивися!

У відповідь він промовив кілька слів, і хоч я нічого не зрозумів, але самі звуки його мови здалися мені приємними і солодкими: адже за всі двадцять п'ять років мого життя на острові я вперше почув людський голос!

Втім, у мене не було часу вдаватися до таких роздумів: оглушений мною людоджер оговтався настільки, що вже сидів на землі, і я помітив, що мій дикун знову починає боятися його. Треба було заспокоїти нещасного. Я прицілювся був у його ворога, але тут мій дикун почав показувати мені знаками, щоб я дав йому оголену шаблю, що висіла у мене за поясом. Я простягнув йому шаблю. Він миттєво схопив її, кинувся до свого ворога і відтяв йому голову.

Таке мистецтво дуже здивувало мене: адже ніколи в житті цей дикун не бачив іншої зброї, окрім дерев'яних мечів. Згодом я дізнався, що тутешні дикуни вибирають для своїх мечів таке міцне дерево і відточують їх так добре, що таким дерев'яним мечем можна відітнути голову не гірше, ніж сталевим.

Після цієї кривавої розправи зі своїм переслідувачем мій дикун (відтепер я називатиму його моїм дикуном) з веселим сміхом повернувся до мене, тримаючи в одній руці мою шаблю, а в другій – голову вбитого, і, виконавши переді мною кілька якихось незрозумілих рухів, урочисто поклав голову та зброю на землю біля мене.

Він бачив, як я застрелив одного з його ворогів, і це вразило його: він не міг зрозуміти, як можна вбити людину на такій великій відстані. Він показував на вбитого і знаками просив дозволу піти поглянути на нього. Я, теж за допомогою знаків, постарався дати зрозуміти, що не забороняю йому виконати це бажання, і він одразу ж побіг туди. Наблизившись до трупа, він остовпів і довго з подивом дивився на нього. Потім нахилився над ним і почав повертати його то на один бік, то на інший. Побачивши ранку, він уважно придивився до неї. Куля потрапила дикунові прямо в серце, і крові вийшло небагато. Стався внутрішній крововилив, смерть була миттєвою.

Знявши з мерця його лук і сагайдак зі стрілами, мій дикун підбіг до мене знову.

Я одразу ж повернувся і пішов геть, запрошуючи його йти за мною. Я спробував пояснити йому знаками, що залишатися тут неможливо, бо ті дикуни, що зараз перебувають на березі, можуть щохвилини пуститися за ним у погоню.

Він відповів мені теж знаками, що слід було б спочатку закопати мерців у пісок, щоб вороги не побачили їх, якщо прийдуть на це місце. Я висловив свою згоду (теж за допомогою знаків), і він одразу ж взявся до роботи. З дивовижною швидкістю він викопав

руками в піску настільки глибоку яму, що в ній легко могла поміститися людина. Потім він перетягнув до цієї ями одного з убитих і засипав його піском; з іншим він зробив так само, – словом, за якихось чверть години він поховав їх обох.

Після цього я наказав йому йти за мною, і ми вирушили в дорогу. Йшли ми довго, бо я провів його не у фортецю, а зовсім в інший бік – у найдальшу частину острова, до мого нового грота.

У гроті я дав йому хліба, гілку родзинок і трохи води. Воді він особливо зрадів, оскільки після швидкого бігу відчував сильну спрагу.

Коли він підкріпив свої сили, я вказав йому на кут печери, де у мене лежав оберемок рисової соломи, накритий ковдрою, і знаками дав йому зрозуміти, що він може тут спати.

Бідолаха ліг і миттєво заснув.

Я скористався нагодою, щоб краще розглянути його зовнішність.

То справді був вродливий юнак, високий на зріст, добре складений, руки й ноги були м'язисті, сильні і водночас надзвичайно витончені; на вигляд йому було років двадцять шість. В його обличчі я не помітив нічого похмурого чи лютого; це було мужнє і водночас ніжне і приємне обличчя, і нерідко на ньому з'являвся лагідний вираз, особливо коли він усміхався. Волосся в нього було чорне і довге; воно спадало на обличчя прямими пасмами. Лоб високий, відкритий; колір шкіри темно-коричневий, дуже приємний для очей. Обличчя кругле, щоки повні, ніс невеликий. Рот гарний, губи тонкі, зуби рівні, білі, як слонова кістка.

Спав він не більше ніж півгодини, вірніше, не спав, а дрімав, потім скочив на ноги і вийшов із печери до мене.

Я був, у загоні, доїв своїх кіз. Як тільки він побачив мене, він підбіг до мене і знову впав переді мною на землю, висловлюючи всілякими знаками вдячність і відданість. Припавши обличчям до землі, він знову поставив собі на голову мою ногу і взагалі всіма доступними йому способами намагався довести свою безмежну покірність і дати мені зрозуміти, що з цього дня він служитиме мені все життя.

Я зрозумів багато чого з того, що він хотів мені сказати, і постарався переконати його, що я ним цілком задоволений.

З того ж дня я почав навчати його необхідним словам. Перш за все я повідомив йому, що називатиму його П'ятницею (я вибрав для нього це ім'я на згадку про день, коли врятував йому життя). Потім я навчив його вимовляти моє ім'я, навчив також вимовляти «так» і «ні» і пояснив значення цих слів.

Я приніс йому молока в глиняному глечикі і показав, як вмочувати хліб. Він одразу ж навчився всього цього і став знаками показувати мені, що моя їжа припала йому до смаку.

Ми переночували в гроті, але, щойно настав ранок, я наказав П'ятниці йти за мною і повів його до своєї фортеці. Я пояснив, що хочу подарувати йому якийсь одяг. Він, мабуть, дуже зрадів, бо був голий.

Коли ми проходили повз те місце, де були поховані обидва вбиті напередодні дикуни, він показав мені на їхні могили і всіляко намагався мені пояснити, що нам слід відкопати обидва трупи, щоб одразу ж з'їсти їх.

Тут я вдавав, що страшенно розсердився, що мені гидко навіть чути про подібні речі, що в мене починається блювота при самій думці про це, що я зневажатиму і ненавидітиму його, якщо він доторкнеться до вбитих. Нарешті я зробив рукою рішучий жест, який наказав йому відійти від могил; він одразу ж відійшов з великою покірністю.

Після цього ми з ним піднялися на пагорб, бо мені хотілося подивитись, чи ще досі тут дикуни.

Я дістав підзорну трубу і навів її на те місце, де бачив їх напередодні. Але їх і слід прохолов: на березі не було жодного човна. Я не сумнівався, що дикуни поїхали, навіть не намагаючись пошукати двох своїх товаришів, що залишилися на острові.

Цьому я був, звичайно, радий, але мені хотілося зібрати більш точні відомості про моїх непроханих гостей. Адже тепер я був не один, зі мною був П'ятниця, і від цього я став набагато сміливішим, а разом із хоробрістю в мені прокинулася цікавість.

Від одного з убитих залишилися лук і сагайдак зі стрілами. Я дозволив П'ятниці взяти цю зброю і з того часу він не розлучався з нею ні вночі, ні вдень. Незабаром мені довелося переконатися, що луком та стрілами мій дикун володіє майстерно. Крім того, я озброїв

його шаблею, дав йому одну з моїх рушниць, а сам узяв дві інші, і ми вирушили в дорогу.

Коли ми прийшли на те місце, де вчора бенкетували людожери, нашим очам постало таке жахливе видовище, що в мене завмерло серце і кров застигла в жилах.

Але П'ятниця залишився зовсім спокійним: подібні видовища були йому знайомі.

Земля у багатьох місцях була залита кров'ю. Навколо валялися великі шматки смаженого м'яса. Берег був усяяний кістками людей: три черепи, п'ять рук, кістки від трьох чи чотирьох ніг та безліч інших частин скелета.

П'ятниця розповів мені за допомогою знаків, що дикуни привезли з собою чотирьох бранців: трьох вони з'їли, а він був четвертим. (Тут він тицьнув себе пальцем у груди.) Звичайно, я зрозумів далеко не все з того, що він розповідав мені, але дещо мені вдалося вловити. За його словами, кілька днів тому у дикунів, підвладних одному ворожому князьку, сталася велика битва з тим племенем, до якого належав він, П'ятниця. Чужі дикуни перемогли та взяли в полон дуже багато народу. Переможці поділили полонених між собою і повезли їх у різні місця, щоб убити і з'їсти, так само, як зробив той загін дикунів, який вибрав місцем для бенкету один з берегів мого острова.

Я наказав П'ятниці розкласти велике багаття, потім зібрати всі кістки, усі шматки м'яса, скинути їх у це багаття та спалити.

Я помітив, що йому дуже хочеться поласувати людським м'ясом (та воно й не дивно: адже він теж був людожер!). Але я знову показав йому всілякими знаками, що мені огидна й мерзенна сама думка про подібний вчинок, і тут же погрожував йому, що вб'ю його за найменшої спроби порушити мою заборону.

Після цього ми повернулися до фортеці, і я, не зволікаючи, почав обшивати мого дикуна.

Насамперед я одягнув на нього штани. В одній зі скринь, які я вивіз із загиблого корабля, знайшлася готова пара полотняних штанів; їх довелося лише трохи переробити. Потім я пошив йому куртку з козиного хутра, приклавши все своє вміння, щоб куртка вийшла якомога краще (я був на той час уже досить майстерним кравцем), і

змайстрував для нього шапку із заячих шкурок, дуже зручну і досить гарну.

Таким чином, він на перший час був одягнений з голови до ніг і залишився, мабуть, дуже задоволений тим, що його одяг не гірший за мій.

Щоправда, з незвички йому було незручно в одязі, бо він усе життя ходив голим; особливо заважали йому штани. Скаржився він і на куртку: казав, що рукави тиснуть під пахвами і натирають йому плечі. Довелося дещо переробити, але помалу він звик.

На другий день я почав думати, де б мені його помістити.

Мені хотілося влаштувати його якомога зручніше, але я ще був не зовсім впевнений у ньому і боявся поселити його в себе. Я поставив йому маленький намет на вільному просторі між двома стінами моєї фортеці, тож він опинився за огорожею того двору, де стояло моє житло.

Але ці обережності виявилися зайвими. Незабаром П'ятниця довів мені, як самовіддано він любить мене. Я не міг не визнати його другом і перестав остерігатися його.

Ніколи жодна людина не мала такого люблячого, такого вірного та відданого друга. Він не проявляв до мене ні дратівливості, ні хитрості; завжди послужливий і привітний, він був прив'язаний до мене як дитина до рідного батька. Я переконаний, що, якби знадобилося, він пожертвував би заради мене своїм життям.

Я був дуже щасливий, що в мене нарешті з'явився товариш, і дав собі слово навчити його всього, що могло принести йому користь, а найперше навчити його говорити мовою моєї батьківщини, щоб ми з ним могли розуміти один одного. П'ятниця виявився таким здібним учнем, що найкращого не можна було й бажати.

Але найцінніше було в ньому те, що він вчився так старанно, з такою радісною готовністю слухав мене, такий був щасливий, коли розумів, чого я від нього домагаюся, що для мене виявилось великим задоволенням давати йому уроки та розмовляти з ним.

З того часу, як П'ятниця був зі мною, життя моє стало приємним і легким. Якби я міг вважати себе в безпеці від інших дикунів, я, мабуть, без жалю погодився б залишитися на острові до кінця моїх днів.

Розділ 22. Робінзон розмовляє з П'ятницею та навчає його

Дні через два чи три після того, як П'ятниця оселився у моїй фортеці, мені спало на думку, що, якщо я хочу, щоб він не їв людського м'яса, я мушу привчити його до м'яса тварин.

«Нехай він спробує м'ясо кози», – сказав я собі і вирішив взяти його з собою на полювання.

Рано-вранці ми пішли з ним у ліс і, відійшовши дві-три милі від дому, побачили під деревом дику козу з двома козенятами.

Я схопив П'ятницю за руку і зробив йому знак, щоб він не ворушився. Потім на великій відстані я прицілювся, вистрілив і вбив одне з козенят.

Бідолашний дикун, не розуміючи, як можна вбити живу істоту, не наближаючись до неї (хоч він і бачив раніше, як я вбив його ворога), був приголомшений. Він затремтів, захитався, і мені навіть здалося, що він зараз впаде.

Він не помітив убите мною козеня і, уявивши, що я хотів убити його, П'ятницю, почав обмацувати себе, чи не йде кров. Потім він підняв навіть поли своєї куртки, щоб подивитися, чи не поранений він, і, переконавшись, що залишився цілим і неушкодженим, упав переді мною на коліна, обійняв мої ноги і довго говорив мені про щось своєю мовою.

Слова його були незрозумілі, але легко можна було здогадатися, що він просить мене не вбивати його.

Бажаючи довести йому, що я не маю наміру заподіяти йому шкоди, я взяв його за руку, засміявся і, вказавши на вбите козеня, велів йому бігти по нього. П'ятниця виконав мій наказ. Поки він розглядав козеня, намагаючись дізнатися, чому воно виявилось вбитим, я знову зарядив рушницю. Невдовзі я побачив на дереві, на відстані рушничного пострілу від мене, великого птаха, схожого на нашого яструба. Бажаючи пояснити П'ятниці, що таке постріл з рушниці, я покликав мого дикуна до себе, показав йому пальцем спершу на птаха, потім на рушницю, потім на землю під тим деревом, на якому сидів птах, ніби говорячи: «Ось дивись: зараз я зроблю так, що він впаде», і потім вистрілив. Птах упав і виявився не яструбом, а великим папугою. П'ятниця і на цей раз заціпенів від страху, незважаючи на всі мої пояснення.

Тут тільки я здогадався, що особливо вражало його, коли я стріляв із рушниці: він досі ще жодного разу не бачив, як я заряджаю рушницю, і, мабуть, думав, що в цій залізній палиці сидить якась зла чарівна сила, що приносить смерть на будь-якій відстані людині, звіреві, птахові, взагалі будь-якій живій істоті, де б вона не знаходилася, близько чи далеко. Згодом ще довгий час він не міг подолати в собі подив, який охоплював його після кожного мого пострілу.

Мені здається, якби я тільки дозволив йому, він став би поклонятися мені та моїй рушниці як богам.

Спочатку він не наважувався доторкнутися до рушниці, зате розмовляв із нею, як із живою істотою, коли думав, що я не чую. При цьому йому здавалося, що рушниця відповідає йому. Згодом він зізнався, що благав рушницю, щоб вона не вбивала його.

Коли П'ятниця трохи отямився, я запропонував йому принести мені вбиту дичину. Він одразу ж побіг по неї, але повернувся не відразу, бо йому довелося довго шукати птаха: виявилось, я не вбив його, а тільки поранив, і він відлетів досить далеко. Зрештою він знайшов папугу та приніс; я ж скористався його відсутністю, щоб знову зарядити рушницю. Я вважав, що до певного часу краще не відкривати йому, як це робиться.

Я сподівався, що нам трапиться ще якась дичина, але більше нічого не траплялося, і ми повернулися додому.

Того ж вечора я зняв шкуру з убитого козеня і старанно випатрав його; потім розвів багаття і, відрізавши шматок козлятини, зварив його у глиняному горщику. Вийшов дуже гарний м'ясний суп. Покуштувавши цього супу, я запропонував його П'ятниці. Варена їжа йому дуже сподобалася, тільки він здивувався, навіщо я її посолив. Він почав показувати мені знаками, що, на його думку, сіль – гидка та неприємна їжа. Взявши в рот дрібку солі, він почав плювати і зробив вигляд, ніби у нього починається блювота, а потім прополоскав рот водою.

Щоб заперечити йому, я, зі свого боку, поклав до рота шматочок м'яса без солі і почав чхати, показуючи, що мені гидко їсти без солі.

Але П'ятниця вперто стояв на своєму. Мені так і не вдалося привчити його до солі. Лише через тривалий час він почав приправляти нею свої страви, та й те зовсім трошки.

Нагодувавши мого дикуна вареною козлятиною та бульйоном, я вирішив погостувати його на другий день тією ж козлятиною у вигляді печені. Смажив я її над багаттям, як це часто робиться у нас в Англії. З двох боків багаття встромляють у землю дві жердини, зверху прикріплюють між ними поперечну жердину, вішають на неї шматок м'яса і повертають його над вогнем доти, поки він не засмажиться.

Уся ця споруда П'ятниці дуже сподобалася. Коли ж він скуштував печені, захвату його не було меж. Найпромовистими жестами він дав мені зрозуміти, як сподобалася йому ця їжа, і нарешті заявив, що він ніколи більше не їстиме людського м'яса, чому я, звісно, дуже зрадів.

Наступного дня я доручив йому молоти і віяти зерно, попередньо показавши, як це робиться. Він швидко зрозумів, у чому справа, і став дуже енергійно працювати, особливо коли дізнався, заради чого робиться така робота. А дізнався він того ж дня, бо я нагодував його хлібом, випеченим з нашого борошна.

Незабаром П'ятниця навчився працювати не гірше за мене.

Оскільки тепер я мав прогодувати двох людей, слід було подумати про майбутнє. Насамперед треба було збільшити ріллю та сіяти більше зерна. Я вибрав велику ділянку землі і почав обгороджувати її. П'ятниця не тільки старанно, але й дуже весело та з явним задоволенням допомагав мені у роботі.

Я пояснив йому, що це буде нове поле для хлібних колосків, бо нас тепер двоє і треба буде заpastися хлібом не тільки для мене, а й для нього. Його дуже зворушило, що я так дбаю про нього: він усіляко намагався мені пояснити за допомогою знаків, що він розуміє, як багато тепер мені додалося роботи, і просить, щоб я швидше навчив його будь-якій корисній справі, а він старатиметься з усіх сил.

То був найщасливіший рік мого життя на острові.

П'ятниця навчився досить добре говорити англійською: він дізнався назви майже всіх предметів, що оточували його, і тих місць, куди я міг посилати його, завдяки чому вельми розумно виконував усі мої доручення.

Він був товариський, любив поговорити, і я нарешті отримав компенсацію за довгі роки вимушеного мовчання.

Але П'ятниця подобався мені не тільки тому, що давав мені можливість розмовляти з ним. З кожним днем я все більше цінував його чесність, його сердечну простоту, його щирість. Мало-помалу я прив'язався до нього, та й він, зі свого боку, так полюбив мене, як, мабуть, не любив досі нікого.

Одного разу мені захотілося розпитати його про минуле життя; я хотів дізнатися, чи не сумує він за батьківщиною і чи не хоче повернутися додому. У той час я вже так добре навчив його говорити англійською, що він міг відповідати мало не на кожне моє запитання.

І от я запитав його про рідне плем'я:

– А що, П'ятниця, чи хоробре це плем'я? Чи траплялося колись, щоб воно перемагало ворогів?

Він усміхнувся і відповів:

– Так, ми дуже хоробрі, ми завжди перемагаємо в бою.

– Ви завжди перемагаєте у бою, кажеш ти? Як же так сталося, що тебе взяли в полон?

– А наші таки побили тих, багато побили.

– Як же ти тоді казав, що побили вас? Адже вони взяли в полон тебе та інших?

– Там, де я бився, ворогів було набагато більше. Вони схопили нас – один, два, три й мене. А наші побили їх у іншому місці, де мене не було. Там наші схопили їх – один, два, три, багато, велику тисячу.

– Чому ваші не прийшли вам на допомогу?

– Вороги схопили один, два, три й мене і повезли нас у човні, а в наших на той час не було човна.

– А скажи мені, П'ятниця, що роблять ваші з тими, хто потрапить до них у полон? Теж відвозять їх у якесь віддалене місце і там з'їдають їх, як ті людожери, яких я бачив?

– Так, наші теж їдять людину... всі їдять.

– А куди вони забирають їх, коли збираються з'їсти?

– Різні місця, куди заманеться.

- А сюди вони приїжджають?
- Так, так, і сюди приїжджають. І в інші місця.
- А ти тут був із ними?
- Так. Був. Там був...

І він вказав на північно-західний край острова, де, очевидно, завжди збиралися його одноплемінники.

Таким чином, виявилось, що мій друг і приятель П'ятниця був серед дикунів, які відвідували далекі береги острова, і не раз уже їв людей у тих же місцях, де потім хотіли з'їсти його самого.

Коли через деякий час я зібрався з духом і повів його на берег (туди, де я вперше побачив купи людських кісток), П'ятниця одразу ж впізнав ці місця. Він розповів мені, що одного разу, коли він приїжджав на мій острів зі своїми одноплемінниками, вони вбили і з'їли тут двадцять чоловіків, двох жінок та одну дитину. Він не знав, як сказати англійською «двадцять», і, щоб пояснити мені, скільки людей вони з'їли, поклав двадцять камінчиків один біля одного.

Продовжуючи розмову з П'ятницею, я запитав у нього, чи далеко від мого острова до тієї землі, де живуть дикуни, і чи часто гинуть їхні човни, перепливаючи цю відстань. Виявилось, плавання тут цілком безпечне: він, П'ятниця, не знає жодного випадку, щоб хтось тут тонув, але неподалік від нашого острова проходить морська течія: вранці вона прямує в один бік і завжди при попутному вітрі, а ввечері і вітер, і течія повертають у протилежний бік.

Спочатку мені спало на думку, що ця течія залежить від припливу і відливу, і лише значно пізніше я виявив, що вона є продовженням могутньої річки Оріноко, що впадає в море неподалік від мого острова, який, таким чином, розташований прямо проти дельти цієї річки. Смуга ж землі на заході та на північному заході, яку я приймав за материк, виявилася великим островом Тринідадом, що лежить навпроти північної частини гирла тієї ж річки.

Я ставив П'ятниці тисячу різних запитань про цю землю та про її мешканців: запитував, чи небезпечні тамтешні береги, чи бурхливе там море, чи дуже люті там люди і які народи живуть по сусідству. Він охоче відповідав мені на кожне запитання і без усякої таємниці повідомив про все, що йому було відомо.

Запитував я також, як називаються різні племена дикунів, що живуть у тих місцях, але він твердив лише одне: «Карібе, карібе». Звичайно, я легко здогадався, що він говорить про кариби, які, судячи з наших географічних карт, мешкають саме в цій частині Америки, займаючи всю берегову смугу від гирла річки Оріноко до Гвіани і до міста Санта-Марта [місто в Колумбії].

Крім того, він розповів мені, що далеко «за місяцем», тобто в тій стороні, де сідає місяць, або, іншими словами, на захід від його батьківщини, живуть такі ж, як я, білі бородаті люди (тут він показав на мої довгі вуса). За його словами, ці люди «вбили багато, багато людей».

Я зрозумів, що він говорить про іспанських завойовників, які прославилися в Америці своєю жорстокістю.

Я спитав його, чи не знає він, яка є можливість переправитися через море до білих людей.

Він відповів:

– Так, так, це можна: треба пливти двома човнами.

Я довго не розумів, що він хоче сказати, але нарешті здогадався, що його мовою це означає велику шлюпку, принаймні вдвічі більшу за звичайну пірогу.

Слова П'ятниці принесли мені велику радість: з цього дня в мене з'явилася надія, що рано чи пізно я вирвуся звідси і що своєю свободою я завдячую моєму дикунові.

Розділ 23. Робінзон та П'ятниця будують човен

Минуло ще кілька місяців.

На той час П'ятниця навчився розуміти майже все, що я йому говорив. Сам він розмовляв англійською досить жваво, хоча дуже неправильно. Мало-помалу я розповів йому про все своє життя: як я потрапив на мій острів, скільки років прожив на ньому і як провів ці роки.

Ще раніше я відкрив П'ятниці таємницю стрілянини з рушниці (бо для нього це була справді таємниця): я показав йому кулі, пояснив дію пороху і навчив його стріляти. Я віддав у повне його розпорядження одну зі своїх рушниць. Я подарував йому ножа і цим подарунком буквально ошчасливив його. Я змайстрував йому

портупею, на зразок тих, на яких у нас в Англії носять кортики; тільки замість кортика я дав йому сокиру, яка була, по суті, такою ж гарною зброєю і, крім того, могла стати в нагоді для будь-яких господарських потреб.

Я багато розповідав П'ятниці про європейські країни, особливо про мою батьківщину. Я описав йому наше життя, наші звичаї, розповів, як ми мандруємо всіма частинами світу і плаваємо на великих кораблях. Я пояснив йому будову великого вітрильного судна і розповів до речі про те, як я їздив на корабель, що зазнав аварії, і показав йому здалеку місце, де корабель наскочив на підводні скелі. Звичайно, я міг показати його дуже приблизно, тому що корабель давно розбило на тріски і всі уламки віднесло в море. Показав я йому також напівзгнилий човен, у якому ми хотіли врятуватися, коли буря пригнала нас до цього берега.

Побачивши цей човен, П'ятниця замислився і довго мовчав.

Я спитав його, про що він думає, і він через деякий час відповів:

– Я бачив один такий човен, як цей. Він плавав те місце, де живе мій народ.

Я довго не розумів, що він хоче сказати: чи те, що в їхніх місцях дикуни плавають на таких човнах, чи те, що такий човен пройшов повз їхні береги.

Нарешті, після довгих розпитувань, мені вдалося з'ясувати, що такий самий човен прибило до берегів тієї землі, де живе його плем'я.

– Його пригнала до нас лиха погода, – пояснив П'ятниця і знову надовго замовк.

«Мабуть, – подумав я, – якийсь європейський корабель зазнав аварії біля тих берегів. Бурхливі хвилі могли змити з нього човен і пригнати туди, де живуть дикуни». Але, через мою недогадливість, мені й на думку не спало, що в цьому човні могли бути люди, і, продовжуючи розпитувати П'ятницю, я думав тільки про човен.

– Розкажи мені, який він на вигляд.

П'ятниця описав мені його докладно і раптом зовсім несподівано додав з гарячим почуттям:

– Білі люди не потонули, ми їх врятували!

– А хіба в човні були білі люди? – поспішив я спитати.

– Так, – відповів він, – повен човен людей!

– Скільки їх було?

Він показав мені спочатку десять пальців, потім ще сім.

– Де вони? Що з ними сталося?

Він відповів:

– Вони живуть. Вони живуть у наших.

Тут мене осяяла раптова думка: чи не з того самого корабля, що розбився тієї бурхливої ночі неподалік від мого острова, були ці сімнадцять білих людей?

Можливо, коли корабель наскочив на скелю і вони побачили, що його не врятувати, вони пересіли в шлюпку, а потім їх прибило до землі дикунів, серед яких їм і довелося оселитися.

Я спохмурнів і став суворим голосом допитувати П'ятницю, де ж ці люди тепер. Він знову відповів так само гаряче:

– Вони живі! Їм добре!

І додав, що скоро чотири роки, як ці білі люди живуть у його земляків, і що ті не кривдять, не чіпають їх, але надають їм повну волю і дають їм усіляку їжу.

Я спитав його:

– Як могло статися, що дикуни не вбили і не з'їли білих людей?

Він відповів:

– Білі люди стали нам брати. Наші їдять лише тих, кого перемагають у бою.

Минуло ще кілька місяців. Якось, гуляючи островом, ми з П'ятницею забрели на схід і піднялися на вершину пагорба. Звідти, як уже було сказано, я багато років тому побачив смугу землі, яку вважав материком Південної Америки.

Утім, першим зійшов на вершину тільки П'ятниця, а я трохи відстав, бо пагорб був високий і досить крутий.

Як і тоді, день був надзвичайно ясным.

П'ятниця довго вдивлявся в далечінь та раптом скрикнув від несподіванки, застрибав, затанцював як божевільний і почав кричати мені, щоб я скоріше виліз на пагорб.

Я здивовано дивився на нього.

Ніколи не траплялося мені бачити його таким збудженим. Нарешті він припинив свій танець і крикнув:

– Скоріше, скоріше сюди!

Я спитав його:

– У чому справа? Чому ти такий радий?

– Так, так, – відповів він, – я щасливий! Он там, дивись... звідси видно... там моя земля, мій народ!

Незвичайний вираз щастя з'явився на його обличчі, очі виблискували; здавалося, усім своїм єством він рветься туди, у той край, де його рідні та близькі.

Побачивши, як він радіє, я був дуже засмучений.

«Дарма я поставився до цієї людини з такою безмежною довірою, – сказав я собі. – Він удає мого відданого друга, а сам тільки й думає про те, як би йому втекти».

І я недовірко глянув на нього.

«Тепер він підкорений і лагідний, – думав я, – але варто йому тільки опинитися серед інших дикунів, він, звичайно, одразу ж забуде, що я врятував йому життя, і видасть мене своїм одноплемінникам, він приведе їх сюди, на мій острів. Вони вб'ють і з'їдять мене, і він бенкетуватиме разом із ними так само весело і безтурботно, як раніше, коли вони приїжджали сюди святкувати свої перемоги над дикунами ворожих племен».

Моя підозрілість з того часу все зростала. Я став цуратися вчорашнього друга, моє поводження з ним стало сухим і холодним.

Так тривало кілька тижнів. На щастя, я незабаром виявив, що був жорстоко несправедливий до цього щиросердного юнака.

Поки я підозрював його у підступних і зрадницьких задумах, він продовжував ставитись до мене з колишньою відданістю; у кожному слові його було стільки беззлобності та дитячої довірливості, що врешті-решт мені стало соромно за свої підозри. Я знову відчув у ньому вірного друга і спробував усіляко загладити свою провину перед ним. А він навіть не помітив мого охолодження до нього, і це було для мене явним свідченням душевної простоти.

Якось, коли ми з П'ятницею знову піднімалися на пагорб (на цей раз над морем стояв туман і протилежного берега не було видно), я запитав його:

– А що, П'ятнице, чи хотілося б тобі повернутися на батьківщину до своїх?

– Так, – відповів він, – я був би ох як радий повернутись туди!

– Що б ти робив? – продовжував я. – Став би знову кровожерливим і взявся б, як колись, їсти людське м'ясо?

Мої слова, мабуть, схвилювали його. Він похитав головою і відповів:

– Ні ні! П'ятниця сказав би всім своїм: живіть як слід; їжте хліб із зерна, молоко, козяче м'ясо, не їжте людину.

– Ну, якщо ти їм це скажеш, вони тебе вб'ють.

Він подивився на мене і сказав:

– Ні, не вб'ють. Вони будуть раді вчитися добру.

Потім він додав:

– Вони багато вчилися від бородатих людей, що приїхали на човні.

– Тобі хочеться повернутись додому? – повторив я своє запитання.

Він усміхнувся і сказав:

– Я не можу плисти так далеко.

– Ну, а якби я дав тобі човен, – спитав я його, – ти поїхав би на батьківщину до своїх?

– Поїхав би! – відповів він палко. – Але й ти маєш поїхати зі мною.

– Як мені їхати? – Заперечив я. – Вони ж мене одразу з'їдять.

– Ні-ні, не з'їдять! – промовив він із запалом. – Я зроблю так, що не з'їдять! Я зроблю, що вони тебе багато любитимуть.

П'ятниця хотів цим сказати, що він розповість своїм землякам, як я вбив його ворогів та врятував йому життя. Він був упевнений, що за це вони дуже полюблять мене.

Після того він розповів мені, з якою добротою поставилися вони до сімнадцяти білих бородатих людей, яких прибило бурею до берегів його батьківщини. З того часу в мене з'явилося пристрасне бажання спробувати будь-що-будь переправитися до країни дикунів і розшукати там тих білих «бородатих людей», про яких говорив П'ятниця.

Не могло бути жодного сумніву, що це іспанці чи португальці, і я був впевнений, що, якщо мені вдасться побачитися і поговорити з ними, ми разом придумаємо спосіб вирватися звідси на волю. «В усякому разі, – думав я, – на це буде більше надії, коли нас буде вісімнадцять чоловік і ми дружно діятимемо для спільного блага. А що я можу зробити сам, один, без помічників, на моєму острові, за сорок миль від їхнього берега?

Цей план міцно засів у мене в голові, і за кілька днів я заговорив про нього знову.

Я сказав П'ятниці, що дам йому човен, щоб він міг повернутися на батьківщину, і того ж дня повів його до тієї бухти, де був мій човен. Вичерпавши з нього воду, я підвів його до берега і показав П'ятниці. Ми обидва сіли в човен, щоб випробувати його хід. П'ятниця виявився чудовим веслярем і працював веслами не гірше за мене. Човен швидко мчав по воді. Коли ми відійшли від берега, я сказав йому:

– Ну, що ж, П'ятниця, поїдемо до твоїх земляків?

Він подивився на мене сумно і похмуро: очевидно, на його думку, човен був занадто малий для такого далекого плавання. Тоді я сказав йому, що в мене є інший, більший, і наступного дня ми з ним вирушили в ліс на те місце, де я залишив свій перший човен, який я не міг спустити на воду. П'ятниці цей човен сподобався.

– Такий годиться, годиться, – твердив він. – Тут можна багато класти хліба, води та всього.

Але з дня побудови цього човна минуло двадцять три роки. Увесь цей час він провалявся без жодного догляду, просто неба, його

припікало сонце і мочили дощі, увесь він розсохся і згнів. Однак це не похитнуло мого рішення здійснити поїздку на материк.

– Нічого, не журися! – сказав я П'ятниці. – Ми побудуємо такий самий човен, і ти поїдеш додому.

Він не відповів ані слова, але став дуже сумним та похмурим. Коли я спитав, що з ним, він сказав:

– За що Робін Крузо сердиться на П'ятницю? Що я зробив?

– Звідки ти взяв, що я гніваюся на тебе? Я нітрохи не гніваюся, – сказав я.

– «Не гніваюся, не гніваюся»! – повторив він разів шість чи сім. – А навіщо відсилаєш П'ятницю додому, до його земляків та рідних?

– Та ти ж сам казав, що тобі хочеться додому, – зауважив я.

– Так, хочеться, – відповів він, – але тільки з тобою. Щоб і ти, і я. Робін не поїде – П'ятниця не поїде! П'ятниця не хоче без Робіна!

Він і чути не хотів, щоб покинути мене.

– Але, подумай сам, – сказав я, – навіщо я поїду туди? Що я там робитиму?

Він палко заперечив мені:

– Що ти там будеш робити? Багато робити, добре робити: вчити диких людей бути добрими, розумними.

– Любий П'ятнице, – сказав я зітхнувши, – ти й сам не знаєш, про що говориш. Де такому жалюгідному невігласу, як я, вчити інших!

– Неправда! – заперечив він в запалі. – Мене вчив – будеш вчити інших людей.

– Ні, П'ятнице, – сказав я, – їдь без мене, а я залишуся тут сам, без людей. Адже досі я жив один!

Ці слова, мабуть, здалися йому дуже образливими. Він рвучко кинувся до сокири, що лежала неподалік, схопив її, приніс і простягнув мені.

– Навіщо ти даєш мені сокиру? – Запитав я.

Він відповів:

– Вбий П'ятницю!

– Навіщо мені тебе вбивати? Ти нічого не зробив мені.

– А навіщо женеш П'ятницю геть? – палко вигукнув він. – Вбий П'ятницю, не жени його геть!

Він був приголомшений до глибини душі. Я помітив на його очах сльози. Словом, прихильність його до мене була такою сильною, що, якби навіть я хотів, я не міг би прогнати його. Я одразу ж сказав йому і часто повторював потім, що ніколи більше не говоритиму про його від'їзд на батьківщину, поки він хоче залишатися зі мною.

Таким чином, я остаточно переконався, що П'ятниця навіки відданий мені.

Якщо він і хотів повернутися на батьківщину, то лише тому, що від щирого серця любив своїх одноплемінників: він сподівався, що я поїду з ним і навчу їх добру.

Але я добре розумів, що це мені, звичайно, не під силу.

І все ж таки я пристрасно бажав якнайшвидше вирушити на батьківщину П'ятниці, щоб побачити «бородатих» людей, які живуть у тій країні. Нарешті я вирішив, не відкладаючи далі, розпочати будівництво великого човна, в якому можна було б вийти у відкрите море.

Насамперед треба було вибрати відповідне дерево, з досить товстим стовбуром.

За цим не могло бути затримки: на острові росло стільки гігантських дерев, що з них можна було збудувати не те що човен, а мабуть цілий флот. Але я добре пам'ятав, яку помилку зробив, коли будував свою велику пірогу в лісі, далеко від моря, і потім не міг протягнути її до берега. Щоб ця помилка не повторилася, я вирішив знайти таке дерево, яке росте ближче до моря, щоб можна було без особливих зусиль спустити човен на воду.

Але біля самого берега росли здебільшого хирляві й дрібні дерева. Я багато обійшов узбережжям і не знайшов нічого придатного. Виручив мене П'ятниця: виявилось, що в цій справі він розуміє більше за мене. Я й досі не знаю, якої породи було те дерево, з якого ми тоді збудували човен.

П'ятниця наполягав, щоб ми випалили вогнем середину дерева, як роблять при будівництві своїх пірог дикуни. Але я сказав йому, що краще видовбати її долотом та іншими теслярськими інструментами, і, коли я показав йому, як це робиться, він охоче визнав, що мій спосіб кращий. П'ятниця швидко навчився і цій роботі.

Ми із захопленням взялися до справи, і за місяць човен був готовий.

Ми витратили на нього багато праці, обтесали його зовні сокирами, і в нас вийшов справжній морський човен з високим кілем і міцними бортами; він був цілком придатний для нашої мети, тому що сміливо міг підняти двадцятіро людей.

Після того знадобилося ще близько двох тижнів, щоб спустити наше судно на воду. Ми пристосували для цієї мети дерев'яні котки, але човен був такий важкий, а робочих рук було так мало, що і на котках він рухався вперед дуже повільно, дюйм за дюймом.

Коли човен був спущений на воду, я з подивом побачив, як спритно управляється з ним П'ятниця, як швидко він змушує його повертатися праворуч і ліворуч і як добре гребе.

Я запитав його, чи безпечно, на його думку, пускатись у море в такому човні.

– О, так, – відповів він, – такий човен не страшно плисти, нехай дме великий вітер!

Але, перш ніж вирушати в море, я мав намір зробити ще одну справу, про яку П'ятниця поки не знав, а саме: поставити в човні щоглу з вітрилом, а також змайструвати якір і корабельний канат. Виготовити щоглу було неважко: на острові росло багато прямих і струнких кедрів. Я вибрав одне молоденьке деревце – воно росло неподалік від бухти, де стояв наш новий човен, – і наказав П'ятниці зрубати його. Потім він під моїм керівництвом очистив стовбур від гілок і ретельно обтесав його. Щогла була готова.

Над вітрилом мені довелося попрацювати самому. У мене в коморі зберігалися старі вітрила, або, краще сказати, шматки парусини. Але ця парусина лежала вже понад двадцять шість років. А оскільки я ніколи не сподівався, що мені доведеться шити з неї вітрила, я не надавав їй особливої цінності й анітрохи не дбав про те, щоб зберегти її цілою. Я був певен, що вся ця парусина давно згнила. Так воно й було: більша її частина виявилася гнилою. Все ж таки

дещо могло і зараз стати в пригоді. Я вибрав два найміцніші шматки і взявся за шиття.

Чимало праці я витратив на цю роботу: у мене навіть голок не було! Але зрештою я спорудив досить жалюгідну подобу великого трикутного вітрила, на зразок тих, які використовуються в Англії (там таке вітрило називається «бараняча нога») і, крім того, маленьке вітрило, так званий блінд.

Вітрилами цього роду я умів керувати найкраще, бо такі ж вітрила були на тому човні, на якому я колись утік з Африки.

Близько двох місяців прилаштовував я до човна щоглу і вітрила, але всю роботу було зроблено дуже ретельно. Окрім двох вітрил, я змайстрував ще третє. Це вітрило я встановив на носі. Воно мало б допомагати нам повертати човен при зміні галсу [курс судна відносно вітру], щоб йти проти вітру. А потім я зробив відмінне кермо і прилаштував його до корми, що мало значно полегшити керування човном.

У справі спорудження морських суден я був недосвідченим неуком, але я добре розумів користь такого пристрою, як кермо, і тому не пошкодував праці на цю роботу. Але вона далася мені нелегко: на одне це кермо у мене пішло майже стільки ж часу, скільки на будівництво та оснащення всього човна.

Коли все було готове, я почав навчати П'ятницю керувати моїм човном, бо ні про кермо, ні про вітрило він не мав ніякого поняття. Спочатку, коли він побачив, як я повертаю човен кермом і як вітрило надувається то з одного, то з іншого боку, він був такий приголомшений, наче йому показали якесь диво.

Проте під моїм керівництвом він швидко навчився керувати човном і став вправним моряком. Одна лише справа залишилася йому майже недоступною – вживання компаса. Але оскільки в тих місцях тумани бувають лише під час дощів, компас був не дуже потрібний. Вдень ми могли правити на узбережжя, що виднілося вдалині, а вночі тримати курс за зірками. Інша річ – у період дощів, але тоді все одно не можна було б подорожувати ні морем, ні по землі.

Настав двадцять сьомий рік мого ув'язнення в цій тюрмі. Втім, останні три роки можна було сміливо скинути з рахунку, оскільки з появою на острові вірного П'ятниці моє життя зовсім змінилося. Наближався період дощів, коли велику частину дня доводиться просиджувати вдома. Треба було перечекати цей час і вжити заходів

для того, щоб дощі не пошкодили наш човен. Ми перевели його в ту бухточку, куди я причалював зі своїми плотами, і, дочекавшись припливу, підтягли його до самого берега. Потім ми викопали на тому місці, де стояв човен, досить глибоку яму таких розмірів, що човен помістився в ньому, як у доці. Від моря ми відгородили його міцною греблею, залишивши для води лише вузький прохід. Коли з наступним припливом наш маленький док наповнився водою, ми наглухо заклали греблю, тож човен залишався на воді, але морські хвилі не могли дістати до нього і приплив не міг віднести його в море. Щоб захистити човен від дощів, ми накрили його товстим шаром гілок, і таким чином він опинився під дахом.

Тепер ми могли спокійно чекати на гарну погоду, щоб у листопаді чи грудні пуститися під вітрилом у море.

Розділ 24. Битва з дикунами. Робінзон звільняє іспанця. П'ятниця знаходить батька

Щойно припинилися дощі і знову засяяло сонце, як я почав з ранку до ночі готуватися до плавання. Я заздалегідь розрахував, скільки провізії нам може знадобитися і став відкладати необхідні запаси. За два тижні, а то й раніше, я збирався зламати греблю і вивести човен з дока.

Але нам не судилося вирушити в путь.

Якось вранці, коли я, як завжди, був зайнятий підготовкою до від'їзду, мені спало на думку, що добре б, крім іншої їжі, захопити з собою трохи черепащачого м'яса.

Я гукнув П'ятницю, попросив його збігати на берег і зловити черепаху. (Ми полювали на черепах щотижня, бо обоє любили їхнє м'ясо та яйця.) П'ятниця помчав виконувати моє прохання, але не минуло й чверті години, як він прибіг назад, перелетів, як на крилах, через огорожу і, перш ніж я встиг запитати його, в чому справа, закричав:

– Горе, горе! Біда! Не добре!

– Що таке? Що сталося, П'ятнице? – спитав я тривожно.

– Там, – відповів він, – біля берега, один, два, три... один, два, три човни!

З його слів я зробив висновок, що всіх човнів було шість, але, як потім виявилось, їх було лише три, а повторював він тому, що був дуже схвильований.

– Не треба боятися, П'ятнице! Треба бути хоробрим! – сказав я, намагаючись підбадьорити його.

Бідолаха був страшенно наляканий. Він чомусь вирішив, ніби дикуни з'явилися по нього, ніби вони зараз розріжуть його на шматки та з'їдять. Він дуже тремтів. Я не знав, як заспокоїти його. Я сказав, що, принаймні, я наражаюся на таку ж небезпеку: якщо з'їдять його, то з'їдять і мене разом із ним.

– Але ми боротимемося, – сказав я, – ми не дамося їм живими в руки. Ми повинні вступити з ними у бій, і ти побачиш, що ми переможемо! Адже ти вмієш битися, чи не так?

– Я вмію стріляти, – відповів він, – тільки їх прийшло багато, дуже багато.

– Не біда, – сказав я, – одних ми вб'ємо, а решта злякається наших пострілів і розбіжиться. Я обіцяю тобі, що не дам тебе скривдити. Я сміливо захищатимусь і захищатиму тебе. Але чи обіцяєш ти, що будеш так само хоробро захищати мене і виконувати всі мої накази?

– Я помру, якщо ти накажеш, Робін Крузо!

Після цього я приніс з печери великий кухоль рому і дав йому випити (я так обережно витрачав свій ром, що в мене залишався ще добрячий запас).

Потім ми зібрали всі наші мушкети та мисливські рушниці, упорядкували їх і зарядили. Крім того, я озброївся, як завжди, шаблею без піхов, а П'ятниці дав сокиру.

Приготувавшись таким чином до бою, я взяв підзорну трубу і піднявся на розвідку на гору.

Направивши трубу на берег моря, я незабаром побачив дикунів: їх було двадцять чоловік, а, крім того, на березі лежало троє зв'язаних людей. Човнів, повторюю, було лише три, а не шість. Було ясно, що весь цей натовп дикунів з'явився на острів з єдиною метою відсвяткувати свою перемогу над ворогом. Попереду був жахливий, кривавий бенкет.

Я помітив також, що цього разу вони висадилися не там, де висаджувалися три роки тому, в день нашої першої зустрічі з П'ятницею, а набагато ближче до моєї бухти. Тут берег був низький і майже до моря спускався густий ліс.

Мене страшенно схвилювало лиходійство, яке мало відбутися. Зволікати було не можна. Я збіг з гори і сказав П'ятниці, що треба якнайшвидше напасти на цих кровожерливих людей.

При цьому я ще раз запитав його, чи він мені допомагатиме. Він тепер зовсім оговтався від переляку (чому, мабуть, частково сприяв ром) і з бадьорим, навіть радісним виглядом повторив, що готовий померти за мене.

Усе ще не охолонувши від гніву, я схопив пістолети та рушниці (решту взяв П'ятниця), і ми вирушили в дорогу. Про всяк випадок я засунув у кишеню склянку рому і дав П'ятниці нести великий мішок із запасними кулями та порохом.

– Йди за мною, – сказав я, – не відставай ні на крок і мовчи. Не питай мене ні про що. І не смій стріляти без моєї команди!

Підійшовши до узлісся з того краю, що був ближче до берега, я зупинився, тихенько покликав П'ятницю і, вказавши йому на високе дерево, звелів піднятися на вершину і подивитися, чи видно звідти дикунів і що вони роблять. Він, виконавши моє доручення, одразу ж спустився з дерева і повідомив, що дикуни сидять навколо вогнища, поїдаючи одного з привезених ними бранців, а другий лежить тут же зв'язаний на піску.

– Потім вони з'їдять і цього, – додав П'ятниця спокійно.

Уся моя душа запалала люттю через ці слова.

П'ятниця сказав мені, що другий бранець не індіанець, а один із тих білих, бородатих людей, які пристали до його берега в човні. «Треба діяти», – вирішив я. Я сховався за дерево, дістав підзорну трубу і ясно побачив на березі білого чоловіка. Він лежав нерухомо, бо його руки та ноги були стягнуті гнучкими лозинами.

Безперечно, це був європеєць: на ньому був одяг.

Попереду росли кущі і серед цих кущів стояло дерево. Кущі були досить густі, тож можна було підкрастися туди непомітно.

Хоча я був такий розгніваний, що мені хотілося кинути на людоджерів тієї ж миті, навіть не думаючи про можливі наслідки, я приборкав свою лютю і прокрався до дерева. Дерево стояло на пагорбі. З цього пагорба я бачив усе, що відбувалося на березі.

Біля багаття, тісно притиснувшись один до одного, сиділи дикуни. Їх було дев'ятнадцять чоловік. Трохи далі, нахилившись над зв'язаним європейцем, стояли ще двоє. Очевидно, їх щойно послали по бранця. Вони повинні були вбити його, розрізати на частини і роздати шматки його м'яса бенкетникам.

Я повернувся до П'ятниці.

– Дивись на мене, – сказав я, – що я робитиму, те роби і ти.

З цими словами я поклав на землю один із мушкетів та мисливську рушницю, а з іншого мушкета прицілювався у дикунів. П'ятниця зробив те ж саме.

– Ти готовий? – спитав я його.

– Так, – відповів він.

– Стрілай! – сказав я, і ми вистрілили обидва водночас.

Постріл П'ятниці виявився влучнішим від мого: він убив двох людей і поранив трьох, а ж тільки двох поранив і вбив одного.

Легко собі уявити, яке страшне сум'яття викликали наші постріли в натовпі дикунів! Ті, що залишилися живими, скочили на ноги, не знаючи, куди бігти, в який бік дивитися, бо хоч вони й розуміли, що їм загрожує смерть, але не бачили, звідки вона.

П'ятниця, виконуючи мій наказ, не зводив з мене очей.

Не даючи дикунам схаменутися після перших пострілів, я кинув на землю мушкет, схопив рушницю, звів курок і знову прицілився. П'ятниця точно повторював кожен мій рух.

– Ти готовий, П'ятнице? – спитав я знову.

– Готовий! – відповів він.

– Стріляй! – скомандував я.

Два постріли гримнули майже одночасно, але оскільки цього разу ми стріляли з рушниць, заряджених дробом, то вбитих виявилось лише двоє (принаймні двоє впали), зате поранених було дуже багато.

Обливаючись кров'ю, вони бігали берегом з дикими криками як божевільні. Троє отримали, мабуть, важкі поранення, бо невдовзі впали. Втім, згодом з'ясувалося, що вони залишилися живими.

Я взяв мушкет, у якому ще були заряди, і, крикнувши: «П'ятниця, за мною!» – вибіг із лісу на відкрите місце. П'ятниця не відставав від мене ні на крок. Помітивши, що вороги мене побачили, я з гучним криком кинувся вперед.

– Кричи й ти! – наказав я П'ятниці.

Він закричав ще голосніше, ніж я. На жаль, мої обладунки були такі важкі, що заважали мені бігти. Але я ніби не відчував їх і мчав з усіх ніг, прямо до нещасного європейця, який, як уже сказано, лежав осторонь, на піщаному березі, між морем і багаттям дикунів. Біля нього не було жодної людини. Ті двоє, що хотіли зарізати його, втекли під час перших пострілів. У страшному переляку вони кинулися до моря, скочили в човен і почали відпливати. В той же човен встигли вскочити ще троє дикунів.

Я повернувся до П'ятниці і наказав розправитися з ними. Він миттю зрозумів мою думку та, пробігши кроків сорок, наблизився до човна і вистрілив у них із рушниці.

Усі п'ятеро впали на дно човна. Я думав, що всі вони вбиті, але двоє піднялися. Очевидно, вони просто впали зі страху.

Поки П'ятниця стріляв у ворога, я дістав свій кишеньковий ніж і перерізав пута, якими були стягнуті руки та ноги бранця. Я допоміг йому підвестися і запитав його португальською, хто він такий. Він відповів:

– Еспаньйол (іспанець).

Незабаром він трохи оговтався і почав висловлювати мені за допомогою жестів свою вдячність за те, що я врятував йому життя.

Намагаючись згадати все, що я знав іспанською, я сказав йому:

– Сеньйоре, розмовлятимемо ми потім, а тепер ми повинні битися. Якщо у вас залишилося трохи сил, ось вам шабля та пістолет.

Іспанець з вдячністю прийняв і те, й інше і, відчувши в руках зброю, став ніби іншою людиною. Звідки й сили взялися! Як буря, він шалено налетів на лиходіїв і в одну мить порубав двох на шматки. Втім, для такого подвигу не потрібна була особлива сила: нещасні дикуни, приголомшені гуркотом нашої стрілянини, були такі перелякані, що не могли ні бігти, ні захищатися. Багато хто падав просто зі страху, як ті двоє, що впали на дно човна від пострілу П'ятниці, хоча кулі пролетіли повз них.

Оскільки шаблю і пістолет я віддав іспанцеві, у мене залишився лише мушкет.

Він був заряджений, але я зберігав свій заряд на випадок крайньої потреби і тому не стріляв.

У чагарнику, під тим деревом, звідки ми вперше відкрили вогонь, залишилися наші мисливські рушніці. Я покликав П'ятницю і наказав йому бігти по них.

Він з великою поспішністю виконав мій наказ. Я віддав йому свій мушкет, а сам почав заряджати решту рушниць, сказавши іспанцеві та П'ятниці, щоб вони приходили до мене, коли їм знадобиться зброя. Вони висловили повну готовність підкорятися моєму наказу.

Поки я заряджав рушніці, іспанець безстрашно напав на одного з дикунів, і між ними почалася люта бійка.

В руках у дикуна був величезний дерев'яний меч. Дикуни добре володіють цією смертоносною зброєю. Одним із таких мечів вони й хотіли прикінчити іспанця, коли той лежав біля вогнища. Тепер цей меч знову був занесений над його головою. Я й не очікував, що іспанець виявиться таким сміливцем: правда, він все ще був слабкий після перенесених мук, але бився з великим завзяттям і завдав противнику шаблею два страшні удари по голові. Дикун був величезний на зріст, дуже м'язистий і сильний. Раптом він відкинув свій меч, і вони схопилися врукопашну. Дикун одразу ж збив

іспанця з ніг, навалився на нього і почав виривати у нього шаблю. Побачивши це, я схопився і кинувся йому на допомогу. Але іспанець не розгубився: він розсудливо випустив шаблю з рук, вихопив з-за пояса пістолет, вистрілив у дикуна і поклав його на місці.

Тим часом П'ятниця з героїчною сміливістю переслідував дикунів. В руці у нього була тільки сокира, іншої зброї не було. Цією сокирою він уже прикінчив трьох дикунів, поранених першими нашими пострілами, і тепер не жалів нікого, хто траплявся йому на шляху.

Іспанець, здолавши свого велетня, скочив на ноги, підбіг до мене, схопив одну з заряджених мною мисливських рушниць і кинувся в погоню за двома дикунами. Він поранив обох, але оскільки довго бігти йому було не під силу, обидва дикуни встигли зникнути в лісі.

За ними, розмахуючи сокирою, побіг П'ятниця. Незважаючи на свої рани, один із дикунів кинувся в море і пустився вплав за човном: у ньому були три дикуни, що встигли відчалити від берега.

Троє дикунів, що знаходилися в човні, щосили працювали веслами, намагаючись якнайшвидше втекти від пострілів.

П'ятниця разів два чи три вистрілив їм навздогін, але, здається, не влучив. Він почав умовляти мене взяти одну з пірог дикунів і пуститись за втікачами, поки вони не встигли надто далеко відійти від берега.

Я й сам не хотів, щоб вони втекли. Я боявся, що, коли вони розкажуть своїм землякам про наш напад на них, ті нагрянуть сюди в незліченній кількості, і тоді нам буде непереливки. Щоправда, у нас є рушниці, а в них тільки стріли та дерев'яні мечі, але якщо до нашого берега причалить ціла флотилія ворожих човнів, ми, звичайно, будемо нещадно знищені. Тому я побіг до пірог, наказавши П'ятниці йти за мною.

Але який же був мій подив, коли, заскочивши у пірогу, я побачив там людину! То був дикун, старий. Він лежав на дні човна, зв'язаний по руках та ногах. Очевидно, його теж мали з'їсти біля вогнища. Не розуміючи, що діється навкруги (він не міг навіть визирнути з-за борту піроги – так міцно його скрутили), нещасний мало не помер від страху.

Я одразу ж дістав ніж, перерізав пута, що стягували його, і хотів допомогти йому встати. Але він не тримався на ногах. Він навіть

говорити не міг, а тільки жалібно стогнав: нещасний, здається, гадав, що його розв'язали тільки для того, щоб зарізати та з'їсти.

Тут підбіг П'ятниця.

– Скажи цій людині, – звернувся я до П'ятниці, – що вона вільна, що ми не заподіємо їй ніякого зла і що її ворогів знищено.

П'ятниця заговорив зі старим, я ж влив полоненому в рот кілька крапель рому.

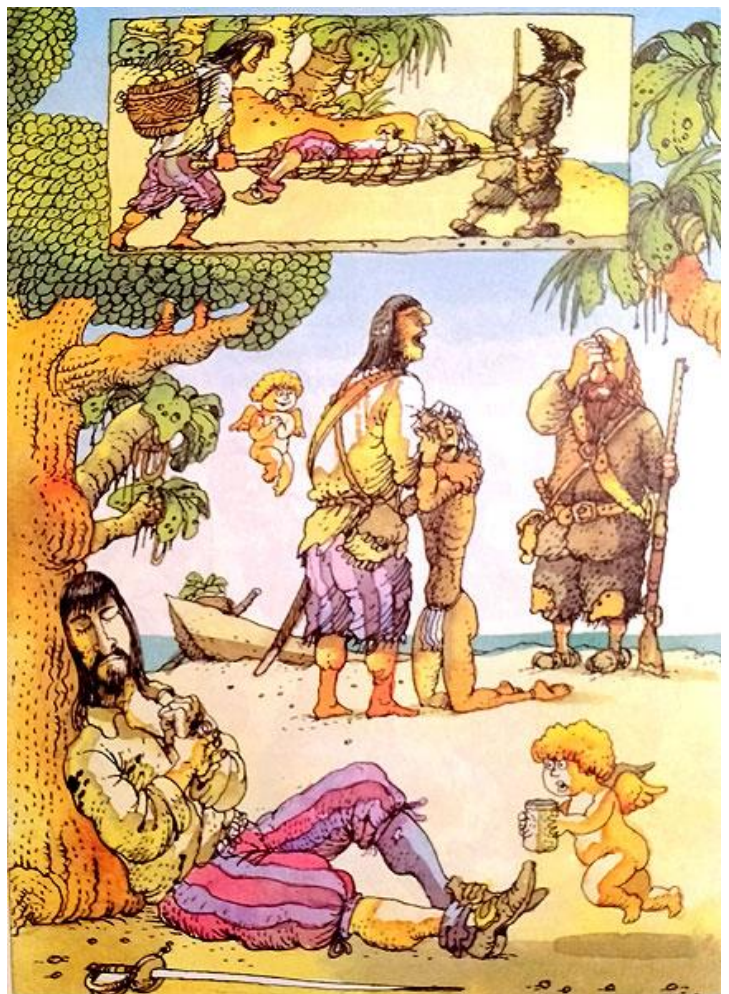
Радісна звістка про свободу оживила нещасного: він підвівся на дні човна і промовив якісь слова.

Неможливо уявити, що сталося з П'ятницею! Найжорстокіша людина, а й та була б зворушена до сліз, якби спостерігала його в цю хвилину. Ледве він почув голос старого дикуна і побачив його обличчя, він кинувся цілувати й обіймати його, заплакав, засміявся, притиснув його до грудей, закричав, потім почав стрибати навколо нього, заспівав, затанцював, потім знову заплакав, замахав руками, почав бити себе по голові і по обличчю – словом, поводився як божевільний.

Я запитав його, що трапилося, але довго не міг здобути від нього жодних пояснень. Нарешті, трохи прийшовши до тями, він сказав мені, що ця людина – його батько.

Не можу висловити, як зворушив мене такий бурхливий вияв синівської любові! Ніколи я не думав, що грубий дикун може бути такий вражений і втішений зустріччю з батьком.

Але в той же час не можна було не сміятися з божевільних стрибків і жестів, якими він висловлював свої синівські почуття. Разів десять він вискакував із човна і знову стрибав у нього; то розкриє

куртку і міцно притисне батьківську голову до своїх голих грудей, то почне розтирати його здерев'янілі руки та ноги.

Побачивши, що старий увесь задубілий, я порадив розтерти його ромом, і П'ятниця одразу ж почав розтирати його.

Про переслідування втікачів ми, звичайно, забули й думати; їхній човен за цей час відплив так далеко, що майже зник з очей.

Ми навіть не намагалися доганяти їх, і, як потім виявилось, дуже добре вчинили, бо через дві години піднявся сильний вітер, який, безперечно, перекинув би наше суденце. Він дув із північного заходу якраз назустріч утікачам. Навряд чи вони могли впоратися з цією бурею; я був певен, що вони загинули у хвилях, не побачивши рідних берегів. Несподівана радість так сильно розбурхала П'ятницю, що мені не вистачило духу відірвати його від батька. «Треба дати йому вгамуватися», – подумав я і став неподалік, чекаючи, коли охолоне його радісний запал.

Це сталося не скоро. Нарешті я погукав П'ятницю. Він підбіг до мене підстрибом, з веселим сміхом, задоволений і щасливий. Я спитав його, чи давав він батькові хліба. Він засмучено похитав головою:

– Немає хліба: бридкий пес нічого не залишив, усе з'їв сам! – І показав на себе.

Тоді я дістав зі своєї торбини всю провізію, яка в мене була – невеличкий корж і дві чи три гілки родзинок – і віддав П'ятниці. І він із турботливою ніжністю почав годувати батька, як малу дитину. Бачачи, що він тремтить від хвилювання, я порадив йому підкріпити свої сили залишками рому, але і ром він віддав старому.

За хвилину П'ятниця вже мчав кудись як шалений. Бігав він взагалі напрочуд швидко. Дарма я кричав йому, щоб він зупинився і сказав мені, куди він біжить, – він зник.

Втім, за чверть години він повернувся, і кроки його стали значно повільнішими. Коли він підійшов ближче, я побачив, що він щось несе. Це був глиняний глечик з прісною водою, яку він роздобув для батька. Для цього він збігав додому, до нашої фортеці, також він прихопив дві хлібини. Хліб він віддав мені, а воду поніс старому, дозволивши мені, втім, сьорбнути кілька ковтків, бо мені дуже хотілося пити. Вода оживила старого краще за будь-який спирт: він, виявилось, помирав від спраги.

Коли старий напився, я покликав П'ятницю і спитав, чи не залишилося води в глечики. Він відповів, що залишилося, і я наказав йому дати напитися бідолашному іспанцю, який знемагав від спраги не менше від старого дикуна. Я відіслав іспанцеві також скибку хліба.

Іспанець усе ще був дуже слабкий. Він сидів на галявині під деревом у повній знеможі. Дикуни так туго зв'язали його, що тепер у нього порозпухали руки та ноги.

Коли він угамував спрагу свіжою водою і поїв хліба, я підійшов до нього і дав йому жменю родзинок. Він підняв голову і глянув на мене з великою вдячністю, потім хотів був підвестися, але не зміг – так боліли його розпухлі ноги. Дивлячись на цю хвору людину, важко було уявити, що він при такій втомі міг щойно так доблесно боротися з найсильнішим ворогом. Я порадив йому сидіти, не рухаючись, і доручив П'ятниці розтерти йому ноги ромом.

Поки П'ятниця доглядав іспанця, він кожні дві хвилини, а може й частіше, озирався, щоб подивитися, чи не треба чогось його батькові. П'ятниці було видно тільки голову старого, бо той сидів на дні човна. Раптом озирнувшись, він побачив, що голова зникла. Тієї ж миті П'ятниця був на ногах. Він не біг, а летів: здавалося, ноги його не торкаються землі. Але, коли, добігши до човна, він побачив, що батько його ліг відпочити і спокійно лежить на дні човна, він одразу ж повернувся до нас.

Тоді я сказав іспанцеві, що мій друг допоможе йому встати і доведе його до човна, в якому ми відвеземо його до нашого дому.

Але П'ятниця, високий і дужий, узяв його, як дитину, собі на спину і поніс. Дійшовши до човна, він обережно посадив його спочатку на борт, а потім на дно біля батька. Потім вийшов на берег, зіштовхнув човен у воду, знову скочив у нього і взявся за весла. Я пішов пішки.

П'ятниця був чудовим веслярем, і, незважаючи на сильний вітер, човен так швидко мчав уздовж берега, що я не міг за ним встигнути.

П'ятниця привів човен у нашу гавань і, залишивши там батька та іспанця, побіг берегом назад.

– Куди ж ти біжиш? – спитав я його, коли він пробігав повз мене.

– Треба привести ще один човен! – відповів він мені на бігу і вихором помчав далі.

Жодна людина, жоден кінь не могли б наздогнати його – так швидко він бігав. Я тільки дійшов до бухти, а він уже прийшов туди з другим човном.

Вискочивши на берег, він став допомагати нашим новим гостям вийти з човна, але обидва вони так ослабли, що не могли триматися на ногах.

Бідолашний П'ятниця не знав, що робити.

Я теж замислився.

– Залиш наших гостей на березі, – сказав я йому, – та йди за мною.

Ми пішли у найближчий гай, зрубали два-три деревця і нашвидкуруч змайстрували носі, на яких і донесли хворих до зовнішньої стіни нашої фортеці.

Тут ми вже зовсім розгубилися, не знаючи, як нам бути далі. Перетягувати двох дорослих людей через таку високу огорожу було нам, звісно, не під силу. Довелося знову трохи поламати голову, і я знову придумав, що робити. Ми з П'ятницею взялися за роботу, і години через дві у нас був готовий дуже непоганий парусиновий намет, на який були густо навалені гілки.

У цьому наметі ми влаштували два ліжка з рисової соломи та чотирьох ковдр.

Розділ 25. Нові мешканці острова. Прибуття англійців

Після того як я влаштував житло для наших хворих гостей, щойно врятованих з полону, завів їх під дах нового будинку, де вони могли відпочити і відновити свої сили, треба було приготувати їм їжу. Я послав П'ятницю до моєї маленької череди по однорічне козеня. Заколовши його, він, за моїми вказівками, приготував із козлятини печеню та міцний бульйон. Цей бульйон ми заправили ячменем та рисом; вийшов дуже смачний суп. Куховарили ми за зовнішньою стіною, бо, як сказано вище, я ніколи не розводив вогню всередині фортеці.

Ми накрили стіл у новому наметі і вчотирьох відзначили новосілля.

Я головував за цим обідом і займав наших гостей розмовами. П'ятниця був мені перекладачем, не тільки коли я розмовляв з його батьком, але й з іспанцем, оскільки той досить добре розмовляв мовою дикунів.

Коли ми пообідали, або, вірніше, повечеряли, я попросив П'ятницю взяти одну з пірог і з'їздити по наші рушниці, які ми покинули на місці битви. На другий день я послав його закопати трупи вбитих, а також жажливі залишки кривавого бенкету.

П'ятниця точно виконав моє доручення. Він так старанно знищив усі сліди дикунів, що коли я знову побував на тому місці, я не одразу зміг його впізнати. Тільки по деревах на краю прибережного лісу я здогадався, що людожери бенкетували саме тут.

Через кілька днів, коли мої нові друзі відпочили та трохи оговталися після перенесених ними випробувань, я почав за допомогою П'ятниці розмовляти з ними.

Насамперед я запитав батька П'ятниці, чи не боїться він, що людожери, які втекли, можуть повернутися на острів з цілим полчищем інших дикунів та жорстоко розправитися з нами.

Старий відповів, що, на його думку, дикуни, що втекли, ніяк не могли дістатися до рідних берегів у таку сильну бурю, яка бушувала тієї ночі, що, напевно, їхній човен перекинуло і всі вони потонули.

– А якщо вони залишилися живими, – сказав він, – їх віднесло вбік і прибило до землі ворожого племені, де їх неодмінно з'їдять.

Помовчавши трохи, старий продовжував: – Але якщо навіть вони дісталися додому, то й тоді вони не ризикнуть повернутись. Вони були такі налякані вашим несподіваним нападом, гуркотом і вогнем пострілів, що, мабуть, розкажуть своїм одноплемінникам, ніби товариші їх загинули від грому та блискавки. Вас же двох – тебе та П'ятницю – вони прийняли за розгніваних дияволів, що зійшли на землю, щоб їх знищити. Я сам чув, як вони про це говорили один одному. Вони не можуть уявити собі, щоб простий смертний міг вивергати полум'я, говорити громом та вбивати на дальній відстані, навіть не піднімаючи руки.

Старий мав рацію. Згодом я дізнався, що навіть через багато років жоден дикун не наслідювався з'явитися на моєму острові. Очевидно, ті втікачі, яких ми вважали загиблими, все ж таки повернулися на батьківщину і своїми страшними розповідями налякали інших дикунів. Можливо навіть, що в їхньому племені склалося повір'я, ніби кожного, хто ступить на берег цього чарівного острова, боги знищать вогнем.

Не передбачаючи цього, я довгий час був у постійній тривозі, чекаючи на помсту дикунів. Втім, і я, і моя маленька армія завжди

були готові боротися: адже нас було тепер четверо, і, якби до нас прийшли хоч сотня ворогів, ми не побоялися б у будь-який час вступити з ними в бій.

Але їх могло бути і двісті, і триста, і тоді вони б перемогли нас. Проте дні минали, а човни дикунів не з'являлися. Разом із тим я все частіше й частіше повертався до давньої мрії про подорож на материк. Батько П'ятниці неодноразово запевняв мене, що я можу сміливо розраховувати на привітний прийом у його земляків, бо я врятував його сина та його самого від смерті.

Але після однієї серйозної розмови з іспанцем я почав сумніватися, чи варто виконувати мій план.

Іспанець сказав мені, що хоч дикуни дійсно прихистили у себе сімнадцять іспанців і португальців, що зазнали краху біля їхніх берегів, але всі ці європейці живуть злиденно і часом навіть голодують. Дикуни не ображають їх і дають їм повну свободу, але самі живуть так нужденно, що не завжди можуть прогодувати новоприбульців.

Я запитав іспанця про подробиці їхнього останнього плавання, і він повідомив мені, що їхній корабель йшов з Ріо-де-ла-Плати до Гавани, куди мав доставити срібло та хутро і навантажитися європейськими товарами, яких там було вдосталь.

Під час бурі п'ятеро людей з їхньої корабельної команди потонуло, а решта після багатоденних страждань та жахів, виснажені спрагою та голодом, нарешті пристали до країни людоджерів. Висадившись у цій країні, вони відчували відчайдушний страх, бо кожної хвилини очікували, що їх з'їдять дикуни. У них була з собою вогнепальна зброя, але не було ні пороху, ні куль: той порох, який вони взяли з собою в човен, майже весь був підмочений у дорозі, а те, що залишилося, вони давно витратили, бо спочатку могли здобувати собі їжу лише полюванням.

Я запитав у нього, яка, на його думку, доля чекає на його товаришів у країні дикунів і чи намагалися вони колись вибратися звідти на волю. Він відповідав, що вони мали багато нарад з цього приводу, але все кінчалося сльозами і наріканнями.

– Адже в нас не було, – пояснив він, – ні судна, на якому можна вирушити у відкрите море, ні інструментів для побудови такого судна, ні харчів.

Тоді я сказав йому:

– Я говоритиму з вами прямо. Як ви вважаєте, чи погодяться ваші товариші переїхати на мій острів? Я б охоче запросив їх сюди. Мені здається, що гуртом ми б знайшли спосіб дістатися до якоїсь прибережної країни, а звідти – до батьківщини. Одне тільки лякає мене: запрошуючи їх сюди, я віддаю себе в їхні руки. Що, як вони виявляться підступними, злими людьми? Що, як за мою гостинність вони відплатять мені зрадою? Почуття подяки, взагалі кажучи, деяким людям зовсім не властиве. Серед них можуть бути зрадники. А це було б, погодьтеся, надто прикро: виручити людей з біди тільки для того, щоб стати їхнім бранцем у Новій Іспанії. Краще бути з'їденим дикунами, ніж потрапити в нещадні пазури попів або бути спаленим інквізиторами. Якби ваші товариші, – продовжував я, – приїхали сюди, я переконаний, що за такої кількості робітників нам нічого не варто було б побудувати велике судно, на якому ми могли б вирушити на південь і дійти до Бразилії або попрямувати на північ – до іспанських володінь. Але, зрозуміло, якщо я вкладу їм до рук зброю, а вони в подяку за мою доброту повернуть цю зброю проти мене ж, якщо, користуючись тим, що вони сильніші за мене, вони відберуть у мене мою свободу, – тоді я буду змушений пошкодувати, що зробив їм стільки добра.

Іспанець відповідав із цілковитою щирістю:

– Товариші мої зазнають таких тяжких страждань і так добре усвідомлюють всю безвихідь свого становища, що я не припускаю навіть думки, щоб вони могли погано вчинити з людиною, яка допоможе їм урятуватися з неволі. Якщо хочете, – продовжував він, – я разом із цим старим з'їжджу до них, передам їм вашу пропозицію і привезу вам відповідь. Якщо вони погодяться на ваші умови, я візьму з них урочисту клятву, що вони підуть за вами в ту землю, яку ви їм самі вкажете, і до повернення додому беззаперечно підкоряться вам як своєму командирі. Ви наказуватимете, а ми – підкорятимемося. Якщо хочете, ми складемо письмовий договір, кожен із нас підпише його, і я привезу його вам.

Потім він сказав, що готовий, не відкладаючи, одразу ж присягти мені у вірності.

– Клянуся, що я служитиму вам до смерті! – так закінчив він свою палку промову. – Ви врятували мені життя, і я віддаю його вам. Я пильно стежитиму, щоб мої співвітчизники не порушили даної вам клятви, і завжди битимуся за вас до останньої краплі крові. Втім, я

ручаюся за своїх земляків: усі вони люди чесні, дуже надійні, і серед них немає жодного зрадника.

Після таких щирих слів усі мої сумніви зникли, і я вирішив спробувати врятувати цих людей. Я сказав іспанцеві, що відправляю до них його і старого дикуна.

Але коли все було готове до їхнього відплиття, іспанець раптом заговорив про те, що краще б відкласти наш задум на кілька місяців або, можливо, на рік.

– Перш ніж запрошувати гостей, – сказав він, – нам слід подбати про їхнє харчування.

Він мав рацію. Провізії ми мали мало. Її ледве вистачало на чотирьох, а якщо приїдуть гості, вони знищать усі наші запаси за тиждень, і ми будемо приречені на голодну смерть.

– Тому, – сказав іспанець, – я прошу у вас дозволу зорати нову ділянку землі. Доручить це нам трьом, ми одразу ж візьмемося за роботу і висіємо все зерно, яке ви можете виділити для посіву. Потім дочекаємося врожаю, зберемо хліб, і, якщо його буде достатньо для прогодування нових людей, тоді я та батько П'ятниці вирушимо по них. Якщо вони приїдуть на цей острів зараз, їм загрожує лютий голод, а це може викликати в них розбрат і взаємну ненависть.

Розсудлива передбачливість цієї людини припала мені до смаку. Я побачив, що він справді дбає про моє благо і відданий мені всім серцем. Треба було негайно виконати його пораду. Негайно ми вчотирьох взялися за орання нового поля. Ми старанно розпушували ґрунт (наскільки це можливо з дерев'яним знаряддям), і через місяць, коли настав час посіву, у нас була велика ділянка ретельно розораної землі, на якій ми висіяли двадцять два бушелі ячменю та шістнадцять бушелів рису, тобто все зерно, яке я міг виділити на посів.

Тепер, коли нас четверо, дикуни могли бути нам страшні лише в тому випадку, якби вони нагрянули у дуже великій кількості. Ми не боялися дикунів і вільно ходили по всьому острову. А оскільки всі ми мріяли тільки про те, як би нам швидше виїхати звідси, кожен із нас охоче працював для здійснення цієї мрії. Під час своїх блукань островом я відзначав дерева, придатні для будівництва корабля. Іспанець і П'ятниця з батьком почали рубати ці дерева.

Я показав їм, з якими неймовірними труднощами я витісував кожну дошку з цільного стовбура, і ми почали разом заготовляти новий запас дощок. Ми натесали їх близько дюжини. То були міцні дубові дошки тридцяти п'яти футів довжини, двох футів ширини та від двох до чотирьох дюймів товщини. Кожному зрозуміло, скільки важкої праці було вкладено у цю роботу.

У той же час я намагався по можливості збільшити свою маленьку череду. Для цього двоє з нас щодня ходили ловити диких козенят, тож незабаром у нас додалося до двадцяти голів.

Потім ми мали ще одну важливу справу: треба було подбати про приготування родзинок, оскільки виноград уже почав дозрівати. Ми зібрали та насушили його у величезній кількості. Разом із хлібом родзинки були нашім основним харчування. Ми всі дуже любили родзинки. Справді, я не знаю більш смачної та поживної їжі.

Настали жнива. Урожай рису та ячменю був непоганий. Правда, ми чекали, що він буде кращим, але все ж таки він виявився настільки великим, що тепер ми могли прогодувати хоч п'ятдесят душ. Ми дістали врожай сам-десять. Цієї кількості мало з надлишком вистачити не тільки на прогодування всієї нашої громади до наступного врожаю – з таким запасом провіанту ми могли сміливо пуститись у плавання та дістатися до будь-якого берега Південної Америки.

Куди ж зсипати весь рис та ячмінь? Для цього потрібні були великі кошики, і ми одразу почали їх плести, причому іспанець виявився великим майстром цієї справи.

Тепер, коли я мав достатньо м'яса та хліба для прогодування очікуваних гостей, я дозволив іспанцеві взяти човен та їхати по них. Я суворо наказав йому не привозити жодної людини, не взявши з неї клятвеної обіцянки, що вона не тільки не зробить мені ніякого зла, не нападе на мене зі зброєю в руках, але, навпаки, захищатиме мене від усіх неприємностей. Цю клятву вони мали викласти на папері, і кожен мав підписатися під нею.

Тієї хвилини я якось забув, що іспанці, чий корабель потонув, не мали ані пір'я, ані чорнила.

З цими настановами іспанець і старий дикун вирушили в дорогу на тій самій пірозі, в якій їх привезли на мій острів.

Як весело мені було споряджати їх для цього плавання! Адже за двадцять сім років мого ув'язнення на острові я вперше міг сподіватися на те, що вирвусь звідси на волю. Я дав цим людям багаті запаси родзинок та хліба, щоб вистачило для них та для наших майбутніх гостей.

Нарешті я посадив їх у човен і побажав їм доброї дороги. Прощаючись, я домовився з ними, що коли вони везтимуть у своїй пірозі іспанців, вони піднімуть прапор у відкритому морі, щоб я міг здалеку впізнати їхню пірогу.

Відчалили вони при потужному вітрі в день повного місяця, у жовтні. На жаль, я не можу вказати точнішу дату, оскільки, втративши одного разу вірний рахунок днів і тижнів, я вже не міг відновити його.

Минуло чимало часу після від'їзду моїх мандрівників. Я чекав їх з дня на день. Мені здавалося, що вони запізнюються, що вже днів вісім тому вони мали б повернутися на острів. Раптом стався один непередбачений випадок, якого ще ніколи не було за всі роки мого перебування на острові.

Якось на світанку, коли я ще спав міцним сном, до мене прибіг П'ятниця і голосно закричав:

– Їдуть! Їдуть!

Я схопився, миттю одягнувся, переліз через огорожу і вибіг у гай (який, до речі, так розрісся, що на той час його можна було назвати лісом).

Я настільки забув про небезпеку, що, проти звичаю, не захопив з собою ніякої зброї. Я був упевнений, що це повертається іспанець зі своїми друзями.

Який же був мій подив, коли я побачив у морі, миль за п'ять від берега, незнайомий човен з трикутним вітрилом! Човен тримав курс прямо на острів та швидко наближався при потужному вітрі. Йшов він не з боку материка, а від південного краю острова.

Словом, це був зовсім не той човен, на який ми стільки днів чекали.

Про всяк випадок треба було підготуватися до оборони.

Я запропонував П'ятниці сховатися в гаю і уважно простежити за людьми, що перебувають у човні, бо нам невідомо, вороги вони чи

друзі. Потім я повернувся додому, узяв підзорну трубу і по драбині піднявся на вершину гори, щоб, не будши поміченим, оглянути всю околицю; так чинив я завжди, коли остерігався нападу ворогів.

Не встиг я піднятися на гору, як одразу побачив корабель.

Він стояв на якорі біля південно-східного краю острова, миль за вісім від мого житла. Від берега до нього було не більше п'яти миль.

Корабель був, безперечно, англійський, та й човен, як я тепер міг переконатися, виявився англійським баркасом.

Не можу висловити, які різноманітні почуття викликало у мене це відкриття!

Моя радість, коли я побачив корабель, до того ж англійський, радість очікування близької зустрічі з моїми співвітчизниками (тобто з друзями) була вищою за будь-який опис.

Разом із тим, якась таємна тривога, яку я не міг пояснити, змушувала мене бути насторожі.

Насамперед я поставив собі запитання: заради чого англійський купецький корабель зайшов у ці місця, що лежали, як мені було відомо, осторонь від усіх торговельних шляхів англійців? Я знав, що його не могло пригнати бурею, бо останнім часом не було бур. Якщо навіть на кораблі справді перебували англійці, мені все ж таки не слід до певного часу потрапляти їм на очі, бо було цілком ймовірно, що вони з'явилися сюди не з добром. Краще мені й надалі залишатися на острові, ніж довіритися підозрілим людям і опинитися в руках якихось розбійників чи вбивць!

Стоячи на горі, я продовжував спостерігати за човном, що наближався до острова. Раптом він зробив крутий поворот і пішов вздовж берега до бухти, де я колись приставав із плотами. Очевидно, ті, хто сидів у човні, виглядали, де б краще пристати. Вони не помітили бухти, а причалили в іншому місці, за півмилі від неї.

Я був щасливий, що вони висадилися саме там, бо, якби вони увійшли до бухти, вони опинилися б, так би мовити, на порозі мого житла і – хто знає! – може, вигнали б мене з моєї фортеці і пограбували б усе, що там було.

Люди вийшли на берег, і я міг переконаватися, що це справді англійці, принаймні більшість із них. Одного чи двох я, правда, вважав

голландцями, але я помилився, як виявилося потім. Разом їх було одинадцять чоловік.

Троє з них були, очевидно, привезені сюди як бранці, бо я не помітив при них ніякої зброї і мені здалося, що у них зв'язані ноги. Я бачив, як п'ятеро людей, що вискочили на берег першими, витягали їх з човна.

Один із бранців, мабуть, про щось просив: рухи його рук виражали і страждання, і благання, і розпач. Вочевидь він зовсім втратив розум. Двоє інших теж благали про щось і теж простягали руки до неба, але, загалом, були ніби спокійнішими і не так бурхливо проявляли своє горе.

Я дивився на них і нічого не розумів. Раптом П'ятниця крикнув мені:

– О Робін Крузо! Дивись: білі люди теж їдять людей, як дикі!

– Ти з глузду з'їхав, П'ятнице! – сказав я йому. – Невже ти думаєш, що вони з'їдять їх?

– Звісно, з'їдять, – відповів він.

– Ні, ні, П'ятнице, ти помиляєшся, – заперечив я. – Боюся, що вони їх вб'ють, але можеш бути впевнений, що вони їх не їстимуть.

Я все ще не розумів, що відбувається перед моїми очима, але весь тремтів з жаху від думки про те, що зараз відбудеться кривава справа. Мені навіть здалося, що один із розбійників заніс над головою своєї жертви якусь зброю, на кшталт тесака чи шпаги.

Кров застигла у мене в жилах: я був певен, що нещасний впаде мертвим. Як я шкодував тієї хвилини, що зі мною немає іспанця і старого дикуна!

Я помітив, що ніхто з

розбійників не мав із собою рушниці.

«Добре було б, – подумав я, – підкрастися до них тепер, вистрілити впритул і звільнити цих бранців».

Але обставини склалися інакше.

Розбійники, очевидно, не мали наміру вбивати своїх бранців. Налякавши і познущавшись з них, лиходії розбіглися островом, бажаючи, мабуть, оглянути місцевість, де вони опинилися.

Бранців вони залишили під наглядом двох своїх товаришів. Але ті, мабуть, були п'яні: тільки-но решта пішла, обидва вони залізли в човен і миттєво заснули.

Таким чином, полонені залишилися самі. Але замість того, щоб скористатися наданою ним свободою, вони сиділи на піску, озираючись на всі боки в безвихідному розпачі.

Це нагадало мені перший день мого перебування на острові. Так само і я сидів тоді на березі, дико озираючись навколо, і теж вважав себе загиблим. Я був упевнений тоді, що мене роздеруть хижі звірі, видерся на дерево і провів там усю ніч. Взагалі немає таких жахів, які б я не уявляв собі спочатку. А тим часом, як безтурботно прожив я всі ці роки! Але нічого цього я тоді не передбачав.

Так само й ці троє нещасних були в розпачі, не знаючи, що порятунок близько.

Розділ 26. Робінзон зустрічається з капітаном англійського судна

Розбійники прибули на острів під час припливу. Поки вони знущалися з полонених, яких вони привезли, а потім блукали незнайомим островом, пройшло чимало часу: почався відлив, і човен опинився на міліні.

У ньому, як уже сказано, залишалося двоє чоловіків, які незабаром заснули.

За годину один із них прокинувся і, побачивши, що човен стоїть на землі, спробував протягти його до води по піску, але не зміг. Тоді він почав гукати інших. Ті прибігли і почали допомагати йому, але човен був такий важкий, а пісок був такий мокрий і рихлий, що їм не вистачило сили спустити його на воду.

Тоді вони, як справжні моряки, а моряки, як відомо, найбезтурботніший народ в усьому світі, який ніколи не піклується про майбутнє, кинули човен і знову пішли гуляти. Перед тим як піти, один із них голосно сказав іншому:

– Та кинь його, Джеку! Охоче тобі руки мозолити! Ото буде приплив, він і спливе.

Це було сказано англійською. Отже, вони справді були моїми земляками.

Поки вони не пішли, я то сидів, причаївшись, за огорожею фортеці, то спостерігав за ними з вершини пагорба.

До початку припливу залишалося щонайменше десять годин.

Отже, увесь цей час їхній човен лежатиме на піску.

Увечері, коли стане темно, я вийду зі своєї схованки, підкрадусь до цих матросів ближче, простежу за кожним їхнім кроком, за кожним рухом, і, можливо, мені навіть вдасться підслухати, про що вони говоритимуть.

А поки не стемніло, треба було готуватися до бою. Тепер у мене був сильніший і більш небезпечний супротивник, ніж раніше, і готуватися слід було ретельніше.

Я довго морочився з рушницями, чистив і заряджав їх, а потім наказав П'ятниці, який на той час став під моїм керівництвом дуже влучним стрільцем, озброїтися з ніг до голови. Я взяв собі дві мисливські рушниці, а йому дав три мушкети. Решту зброї ми теж розподілили між собою.

Слід сказати, що в цих обладунках у мене був дуже войовничий вигляд.

На мені була моя груба куртка з козиного хутра і величезна волохата шапка, біля стегна стирчала оголена шабля, за поясом були два пістолети, на кожному плечі по рушниці.

Як уже сказано, я вирішив не робити нічого, поки не стемніє.

Але о другій годині, коли сонце стало припікати особливо сильно, я помітив, що матроси пішли в ліс і не повернулися. Мабуть, їх зморила спека, і вони заснули в тіні.

Їхнім бранцям було не до сну. Нещасні похмуро сиділи під якимось величезним деревом, пригнічені своєю гіркою долею. Відстань між ними та мною була не більше чверті милі.

Їх ніхто не охороняв, і я вирішив, не чекаючи вечора, пробратися до них і поговорити з ними. Мені не терпілося дізнатися, що вони за люди і чому вони тут. Я вирушив до них у тому дивовижному вбранні, яке я щойно описав. За мною по п'ятах крокував П'ятниця. Він теж був озброєний з голови до ніг, хоч і не здавався таким страховиськом, як я.

Я підійшов до трьох бранців зовсім близько (вони сиділи до мене спиною і не могли бачити мене) і голосно запитав їх іспанською:

– Хто ви такі, сеньйори?

Вони здригнулися від несподіванки, але, здається, злякалися ще більше, коли побачили, яке страхіття до них підійшло. Ніхто з них не вимовив ані слова, і мені здалося, що вони збираються втекти від мене. Тоді я заговорив англійською.

– Джентльмени, – сказав я, – не лякайтеся. Можливо, ви знайдете друга там, де найменше очікуєте зустріти його. Я англієць і хочу вам допомогти. Ви бачите: нас лише двоє; у нас є зброя та порох. Говоріть прямо: чим ми можемо полегшити вашу долю, та яке з вами трапилося нещастя?

– Наших нещасть так багато, що описувати їх було б надто довго, – відповів один бранець, – тим часом наші мучителі близько і в будь-який момент можуть прийти сюди. Але ось вам вся наша історія у коротких словах. Я капітан корабля; мій екіпаж збунтувався. Я завжди любив своїх матросів, і вони любили мене. Під моєю командою їм жилося чудово. Але їх збила з пантелику зграя негідників, яка завелася у мене на судні останнім часом. Ці негідники переконали їх стати піратами – морськими розбійниками, щоб грабувати та спалювати кораблі. Товариші мої, яких ви бачите тут (один – мій помічник, другий – пасажир), ледве упросили цих людей не вбивати нас, і нарешті вони погодилися, за умови, що висадять нас трьох на якомусь пустельному березі. Так вони й вчинили. Ми були впевнені, що тут на нас чекає голодна смерть, – ми вважали цю землю безлюдною.

– Де ці лиходії? – Запитав я. – Куди вони пішли? В який бік?

– Вони лежать під тими деревами, сер, – відповів капітан, показуючи на ближній гай. – Серце в мене завмирає від страху: боюся, що вони побачили вас і почують, про що ми зараз говоримо. Якщо так, то нам кінець! Вони вб'ють нас усіх, не пошкодують нікого.

– Чи є у них рушниці? – Запитав я.

– Тільки дві, та ще одна, яку вони залишили в човні.

– Чудово! – Сказав я. – Решту я беру на себе. Усі вони сплять, і нам було б неважко підкрастися до них і перебити їх усіх, але чи не краще захопити їх живими? Можливо, вони схаменуться, припинять розбійничати і стануть чесними людьми.

Капітан сказав, що серед них є два небезпечні лиходії, які й почали бунт; навряд чи треба жаліти їх, але, якщо позбутися цих двох, решта, він упевнений, покаються і знову повернуться до своєї колишньої роботи. Я попросив його вказати мені цих двох. Він відповів, що навряд чи впізнає їх на такій великій відстані, але при нагоді, звичайно, вкаже.

– Взагалі я і мої товариші, – сказав він, – готові вам підкорятися у всьому. Ми віддаємо себе у повне ваше розпорядження. Кожен ваш наказ буде для нас законом.

– Якщо так, – сказав я, – відійдемо подалі, щоб вони не побачили нас і не підслухали нашої розмови. Нехай собі сплять, а ми поки що вирішимо, що нам робити.

Усі троє встали та пішли за мною. Я провів їх до лісової хащі і там, звертаючись до капітана, сказав:

– Я спробую врятувати вас, але насамперед поставлю вам дві умови...

Він не дав мені договорити.

– Я приймаю будь-які умови, сер, – сказав він. – Якщо вам пощастить відібрати у лиходіїв мій корабель, розпоряджуйтесь мною та моїм кораблем, як вам заманеться. Якщо ж ваш задум вам не вдасться, я залишусь тут разом із вами і буду до кінця моїх днів вашим ревним помічником.

Таку ж обіцянку дали і його товариші.

– Добре, – сказав я, – мої дві умови. По-перше, поки ви не перейдете до себе на корабель, ви забудете, що ви капітан, і беззаперечно станете підкорятися кожному моєму наказу. І, якщо я дам вам зброю, ви ні в якому разі не спрямуєте її ні проти мене, ні проти моїх близьких і повернете її мені на першу вимогу. По-друге, якщо вам буде повернуто ваш корабель, ви доставите на ньому до Англії мене та мого друга.

Капітан присягнув мені всіма присягами, які тільки може придумати людський розум, що обидві мої вимоги будуть свято виконані ним і його товаришами.

– І не тільки тому, – додав він, – що я визнаю ці вимоги цілком ґрунтовними, але, головне, тому, що я завдячую вам життям і до самої своєї смерті вважатиму себе вашим боржником.

– У такому разі не зволікатимемо, – сказав я. – Ось вам три мушкети, ось порох та кулі. А тепер кажіть, що, на вашу думку, нам слід зробити.

– Дякую вам, що ви звертаєтесь до мене за порадою, – сказав капітан, – але чи можу я вам радити? Ви наш начальник, ваша справа наказувати, наша – коритися.

– Мені здається, – сказав я, – що нам найлегше розправитися з ними, якщо ми нечутно підкрадемося, поки вони сплять, і вистрілимо в них одразу з усіх наших рушниць. Кому судилося бути вбитим, той буде вбитий. Якщо ж ті, що залишаться живими, здадуться і попросять пощади, їх можна буде, мабуть, помилувати.

Капітан несміливо заперечив, що йому не хотілося б проливати стільки крові і що, якщо можна, він хотів би утриматися від такої жорстокості.

– З цих людей, – додав він, – тільки двоє невинуватих негідників, вони й підбурювали до лиходійства інших. Якщо вони від нас вислизнуть і повернуться на корабель, ми пропали, бо вони повернуться сюди і переб'ють нас усіх.

– Отже, треба прийняти мою пораду, – сказав я. – Ви самі бачите, що ми змушені бути жорстокими: для нас це єдиний спосіб урятуватися.

Але видно було, що капітанові дуже не хочеться вбивати і калічити таку величезну кількість сплячих людей, хоча ці люди і прирекли

його на голодну смерть. Помітивши це, я сказав йому, щоб він із товаришами йшов уперед і розпоряджався як знає.

Поки ми вели ці переговори, пірати почали прокидатися. З лісу долинули їхні голоси. Я побачив, що двоє з них уже стоять на ногах, і спитав капітана, чи це не ті самі причинці бунту.

– Ні, – відповів він, – ці люди були вірні своєму обов'язку до останньої хвилини і приєдналися до злодіїв під впливом погроз.

– То хай собі йдуть, – сказав я, – не заважатимемо їм. Мабуть, сама доля подбала про те, щоб урятувати невинних від кулі. Але ви пошкодуєте, якщо дасте піти іншим. Вони вас схоплять, і вам не буде пощади.

Ці слова пробудили в капітані рішучість. Він і його товариші схопили рушниці, заткнули за пояс пістолети і кинулися вперед.

Один із матросів обернувся на шум кроків і, побачивши в руках у своїх бранців зброю, підняв тривогу.

Але було вже пізно: тієї ж миті, як він закричав, пролунало два постріли. Ті, що стріляли, не схибили: одну людину було вбито наповал, іншу тяжко поранено. Він, проте, скочив на ноги і почав кликати на допомогу. Але тут до нього підійшов капітан.

– Пізно! – сказав він. – Тепер тебе вже ніхто не врятує. Ось тобі нагорода за зраду!

З цими словами він підняв мушкет і так сильно вдарив зрадника прикладом по голові, що той замовк навіки.

Тепер, крім трьох чоловік, які, мабуть, зайшли в іншу частину лісу, і нас залишалося лише три противника, з яких один був легко поранений. В цей час підійшли ми з П'ятницею. Вороги побачили, що їм не врятуватися, і стали просити пощади. Капітан відповів, що він готовий подарувати їм життя, якщо вони насправді доведуть йому, що каються у своєму віроломстві, і присягнуть, що допоможуть йому повернути корабель. Вони впали перед ним на коліна і почали гаряче запевняти його у своєму щиросердному каятті.

Капітан повірив їхнім присягам і сказав, що охоче дарує їм життя. Я не заперечував проти цього, але зажадав, щоб бранців зв'язали по руках та ногах.

Як тільки переговори закінчилися, я наказав П'ятниці та помічників капітана побігти до баркасу і зняти з нього вітрило та весла.

Незабаром повернулися й ті три матроси, що блукали островом. Вони забрели далеко і тепер прибігли, почувши наші постріли.

Коли вони побачили, що капітан з бранця став переможцем, вони навіть не намагалися чинити опір і беззаперечно дали себе зв'язати.

Таким чином перемога залишилася за нами.

Розділ 27. Сутичка з піратами

Тепер, на волі, я міг докладно розповісти капітанові про всі свої пригоди та лиха і розпитати його про ті сумні події, внаслідок яких він втратив свій корабель.

Я почав перший. Я розповів йому всю історію мого життя за двадцять сім років. Він слухав з жадібною увагою і під час моєї розповіді не раз висловлював подив перед моєю працьовитістю та мужністю, що дали мені можливість уникнути неминучої смерті.

Тепер, коли він дізнався про всі подробиці мого життя на безлюдному острові, я запросив його та його супутників до себе у фортецю, куди ми увійшли моїм звичайним шляхом, тобто по приставній драбині. Я запропонував моїм гостям велику вечерю, а потім показав їм своє домашнє господарство з усіма хитромудрими пристосуваннями, які були зроблені мною за довгі роки моєї самотності.

Усе, що ці люди побачили тут, здалося їм дивом. Усе, що я розповідав їм про себе, вони слухали як чарівну казку. Але

найбільше вразили їх збудовані мною укріплення і те, як майстерно було приховано моє житло в гущавині. Оскільки дерева ростуть тут набагато швидше, ніж в Англії, мій гай за двадцять років перетворився на дрімучий ліс. Пробратися до мого будинку можна було тільки звивистою вузькою стежкою, яку я залишив при посадці дерев.

Я пояснив капітанові, що ця фортеця – головна моя резиденція, але що, як у всіх королів, у мене далеко від столиці є літній палац, який я теж зрідка відвідую.

– Я, звісно, охоче покажу вам його, – сказав я, – але тепер ми маємо важливішу справу: треба подумати про те, як відібрати у ворогів ваш корабель.

– Поняття не маю, що нам робити, – сказав капітан. – На кораблі лишилося ще двадцять шість чоловік. Усі вони замішані в бунті, тобто в такому злочині, який, за нашими законами, карається смертю. Піратам добре відомо, що, якщо вони здадуться нам, вони одразу ж після повернення до Англії висітимуть на шибениці. Оскільки їм нема чого втрачати, вони відчайдушно захищатимуться. А за таких умов нам, з нашими слабкими силами, неможливо вступати з ними у бій.

Я замислився. Слова капітана здавались мені цілком ґрунтовними. Треба було якнайшвидше придумати якийсь рішучий план. Будь-яке зволікання загрожувало нам загибеллю: з корабля могла прийти нова зґрая піратів та перерізати нас усіх. Найкраще було б хитрістю заманити їх у пастку і напасти на них зненацька. Але як це зробити? Вони могли з хвилини на хвилину завітати сюди.

– Мабуть, – сказав я капітанові, – там, на кораблі, вже почали хвилюватися, чому так довго не повертається човен. Скоро вони захочуть дізнатися, що сталося з посланими на берег матросами, і відправлять до нас другий човен. На цей раз у човні прибудуть озброєні люди, і тоді ми не впораємося з ними.

Капітан цілком погодився зі мною.

– Перш за все, – продовжував я, – ми повинні подбати про те, щоб розбійники не могли відвести свій баркас назад, а для цього треба зробити його непридатним для плавання, тобто продірявити його дно.

Ми одразу ж поспішили до баркасу. Це був великий човен із крутими бортами. У баркасі виявилося багато всякого добра. Ми знайшли там деяку зброю, порохівницю, дві пляшки – одну з горілкою, другу з ромом, трохи сухарів, великий шматок цукру (фунтів п'ять чи шість), загорнутий у парусину. Все це було б мені в пригоді, особливо горілка і цукор: ні того, ні іншого я не куштував уже багато років.

Склавши весь цей вантаж на березі і захопивши з собою весла, щоглу, вітрило та кермо, ми пробили у дні баркасу велику дірку. Таким чином, якби вороги виявилися сильнішими за нас і нам не вдалося б з ними впоратися, їхній баркас все ж таки залишився б у наших руках, і, сказати правду, на це я розраховував найбільше.

Зізнаюся, я не надто вірив, що нам пощастить відібрати у піратів корабель. «Але нехай вони залишать нам баркас, – говорив я собі. – Полагодити його нескладно, а на такому судні я легко дістануся до Підвітряних островів [острови у Вест-Індії, на північному сході Карибського моря]. Дорогою я можу навіть відвідати мого іспанця та його співвітчизників, що знемагають серед дикунів».

Після того, як ми спільними зусиллями втягли баркас на таке високе місце, куди не досягає приплив, ми присіли відпочити і порадитися, що нам робити далі.

Раптом з корабля ми почули гарматний постріл. На кораблі замахали прапором. Це був, мабуть, сигнал для баркасу.

Трохи згодом пролунало ще кілька пострілів, прапором махали не перестаючи, але всі ці сигнали залишалися без відповіді: баркас не рухався з місця. Нарешті з корабля спустили шлюпку (все це нам було добре видно у підзорну трубу). Шлюпка попрямувала до берега, і, коли вона підійшла ближче, ми побачили, що в ній не менше десяти людей, озброєних рушницями.

Від корабля до берега було близько шести миль, тож ми могли не поспішаючи роздивитися людей, які сиділи в шлюпці. Нам навіть було видно їхні обличчя: течією шлюпку віднесло трохи на схід від того місця, куди причалив баркас, а веслярам, мабуть, хотілося пристати саме до цього місця, і тому деякий час їм довелося йти вздовж берега, неподалік від нас. Тоді ми й змогли добре роздивитися їх. Капітан впізнавав кожного з них і про кожного повідомляв мені свою думку.

За його словами, між ними були три дуже чесні матроси; він був упевнений, що їх втягнули в бунт проти їхньої волі, за допомогою погроз і насильства, зате боцман і всі інші – відчайдушні лиходії та розбійники.

– Боюся, що нам не впоратися з ними, – додав капітан. – Усе це лихий народ, і тепер, коли вони дізнаються, що ми їм чинимо опір, вони не дадуть нам пощади. Страшно подумати, що вони зроблять із нами!

Я посміхнувся і відповів йому:

– Чому ви говорите про страх? Хіба ми маємо право боятися? Адже що б не очікувало нас у майбутньому, все буде краще нашого теперішнього життя, і, отже, будь-який вихід із цього становища – навіть смерть – ми маємо вважати порятунком. Згадайте хоча б про те, що я пережив тут на самоті. Чи легко двадцять сім років бути відрізаним від усього світу? Невже ви не вважаєте, що мені варто ризикнути життям заради свободи? Ні, – вів я далі, – небезпека не бентежить мене. Мене непокоїть інше.

– Що? – спитав він.

– Це те, що, як ви кажете, серед цих людей є три чи чотири чесні матроси, яких ми маємо пощадити. Якби вони були всі лиходіями, я б ні на мить не сумнівався, що маю право знищити їх усіх. А в тому, що ми розправимося з ними, я цілком упевнений, бо кожен, хто ступить на цей острів, опиниться у нашій владі, і від нас залежатиме, вбити його чи дарувати йому життя.

Я говорив гучним голосом з веселим обличчям. Моя впевненість у перемозі передалася капітанові, і ми гаряче взялися до справи.

Ще раніше, коли з корабля почали спускати шлюпку, ми подбали про те, щоб сховати наших полонених подалі. Двох, які здавалися капітанові найнебезпечнішими, я відправив під конвоєм П'ятниці та помічника капітана до печери. З цієї в'язниці було нелегко втекти; навіть якби їм і вдалося якимось дивом перебратися через обидві огорожі, вони заблукали б у дрімучому лісі, що оточує фортецю. Сюди не могли долинути голоси їхніх спільників, і звідси неможливо було побачити, що відбувається на острові. Тут їх знову зв'язали, але П'ятниця все ж таки добре нагодував їх і запалив для них у печері кілька наших саморобних свічок, а помічник капітана оголосив їм, що, якщо вони поводитимуться смирно, через день чи два вони будуть на волі.

– Але, – додав він, – якщо ви надумаете втекти, вас при першій же спробі пристрелять без жодного жалю.

Вони обіцяли терпляче переносити своє ув'язнення і дякували за те, що їх не залишили без їжі та світла.

З рештою чотирма бранців обійшлися не так суворо. Правда, двох ми залишили до певного часу зв'язаними, тому що капітан не ручався за них, але двох інших я навіть прийняв на службу за особливою рекомендацією капітана. Обидва вони присяглися, що служитимуть мені вірою та правдою.

Отже, рахуючи цих двох матросів і капітана з двома його товаришами, нас було тепер семеро добре озброєних людей, і я не сумнівався, що ми легко впораємося з тими десятима молодцями, які мали зараз приїхати. Тим більше, що серед них, за словами капітана, були чесні люди, яких нам було не важко перетягнути на свій бік.

Підійшовши до острова в тому місці, де стояв їхній баркас, матроси причалили, вийшли зі шлюпки та витягли її на берег, чому я був дуже радий. Чесно кажучи, я боявся, що вони з обачності стануть на якір, не доходячи до берега, і що два чи три матроси залишаться чатувати на шлюпці, адже тоді ми не могли б її захопити.

Вийшовши на берег, вони перш за все побігли до свого баркасу.

Легко уявити їхній подив, коли вони побачили, що з нього прибрані всі снасті, що весь вантаж зник, а в днищі видніється велика дірка. Вони стовпилися навколо баркасу і довго розмовляли один з одним, палко обговорюючи, як могло статися з їхнім човном таке нещастя, а потім почали голосно кричати, гукаючи товаришів. Але ніхто не відгукнувся.

Тоді вони стали в коло і по команді дали залп із усіх своїх рушниць. Лісова луна підхопила їхній постріл і повторила його кілька разів. Але й це ні до чого не призвело: ті, хто сидів у печері, не могли почути пострілів; ті, що були при нас, хоч і чули, але не посміли відгукнутися.

Тим часом пірати, переконавшись, що всі їхні заклики залишаються без відповіді, страшенно злякалися і вирішили відразу ж повернутися до себе на корабель та повідомити іншим, що в баркасі продірявлено дно, а люди, що прибули на острів, вбиті, бо інакше вони неодмінно відгукнулися б.

Капітан, який досі сподівався, що нам вдасться захопити корабель, тепер остаточно занепав духом.

– Все пропало! – сказав він сумно. – Як тільки на кораблі стане відомо, що матроси, які прибули на острів, зникли, новий капітан накаже зніматися з якоря, і тоді прощай мій корабель!

Але незабаром сталася подія, яка ще сильніше налякала капітана.

Не минуло й десяти хвилин, як ми побачили, що шлюпка, яка відчалила від берега, раптом повернула назад і знову прямує до нашого острова. Мабуть, по дорозі матроси поговорили один з одним, і в них з'явився якийсь новий план.

Ми мовчки спостерігали за ними.

Причаливши до берега, вони залишили в шлюпці трьох людей, а решта семеро побігли вгору крутим берегом і вирушили в глиб острова – очевидно, шукати зниклих. Це дуже стурбувало нас.

Якщо нам навіть вдасться захопити тих сімох, що вийшли на берег, наша перемога буде абсолютно безплідною, тому що ми пропустимо шлюпку з трьома іншими. А ті, повернувшись на корабель, розкажуть товаришам про нещастя, що сталося, і корабель одразу ж зніметься з якоря і буде втрачений для нас назавжди.

Що робити? Нам не залишалося нічого іншого, як терпляче вичікувати, коли усе це скінчиться. Після того, як семеро матросів вийшли на берег, шлюпка з рештою трьома відійшла на велику відстань від берега і стала на якір, тож ми втратили можливість викрасти та сховати її. Ті, що висадилися на берег, мабуть, вирішили не розходитися. Вони йшли пліч-о-пліч, зайшли на пагорб і стали підніматися на гору, під якою був мій будинок. Нам було добре їх видно, але вони не могли нас бачити. Ми були б дуже раді, якби вони підійшли до нас, щоб ми могли вистрілити в них.

Ми сподівалися, що вони підуть принаймні до протилежного берега острова, тому що, поки вони залишалися на цій його стороні, ми не могли покинути нашу фортецю. Але, діставшись до вершини пагорба, звідки відкривався вид на всю північно-східну частину острова, на його ліси та долини, вони зупинилися і знову почали голосно кричати.

Нарешті, не дочекавшись відповіді і, мабуть, боячись віддалятися від берега, вони вмостилися під деревом і почали радитися один з одним.

Добре було б, якби вони лягли та заснули, як ті, що приїхали вранці, тоді ми могли б швидко розправитися з ними.

Але вони й не думали спати. Вони відчували, що на острові коїться щось недобре, і вирішили бути насторожі, хоч і не знали, яка саме небезпека їм загрожує і звідки вона може прийти.

Побачивши, що вони радяться, капітан висловив одне дуже розумне міркування.

– Цілком можливо, – сказав він, – що вони на своїй військовій раді вирішать ще раз подати сигнал товаришам, що зникли, і всі одразу вистрілять з рушниць. Тут би нам кинутися на них, одразу ж після пострілу, коли їхні рушниці будуть розряджені. Тоді їм нічого більше не залишиться, як здатись, і справа обійдеться без кровопролиття.

План, на мою думку, був непоганий, але для того, щоб він вдався, нам слід було б бути зараз на дуже близькій відстані від ворогів. Адже ми повинні кинутися на них тієї ж самої хвилини, коли вони дадуть залп. Але вони розташувалися так далеко від нас, що не варто було й думати про раптовий напад на них.

Втім, вони не стали стріляти.

Ми не знали, на що зважитися.

Нарешті я сказав:

– На мою думку, нам нема чого робити поки не настане ніч. А вночі, якщо ці семеро не повернуться до човна, ми можемо непомітно пробратися до моря і заманити якоюсь хитрістю тих трьох, що залишилися в човні.

Ми довго сиділи в засідці і з нетерпінням чекали, коли пірати рушать з місця. Нам здавалося, що їхній нараді не буде кінця.

Раптом вони разом схопилися і попрямували до моря. Мабуть, їм здалося, що залишатися на острові небезпечно, і вони вирішили повернутись на корабель, не розшукуючи своїх загиблих товаришів.

«Кепські наші справи! – подумав я. – Очевидно, нам доведеться назавжди попрощатися з кораблем».

Я сказав про це капітанові; він прийшов у такий розпач, що мало не зомлів.

Але тут я придумав одну військову хитрість, яку й пустив у хід. Хитрість проста, але мій план удався чудово. Покликавши до себе П'ятницю і помічника капітана, я наказав їм спуститися до бухточки (тієї самої, через яку колись П'ятниця переправився вплав, коли за ним бігли людожери), потім, оминувши її, звернути за пів милі на захід, піднятися на пагорб і кричати що є сили, поки їх не почують матроси, що повертаються до човна. Коли ж матроси відгукнуться, перебігти на інше місце і знову кричати й гукати і таким чином постійно міняючи місця, заманювати ворогів все далі й далі у глиб острова, поки вони не заблукають у лісі, а тоді манівцями повернутися сюди, до мене. Матроси вже сідали в човен і були готові відчалити, як раптом з боку бухти почулися гучні крики: це кричав П'ятниця і разом із ним помічник капітана.

Щойно пірати почули їхні голоси, як вони одразу ж відгукнулися і з усіх ніг побігли вздовж берега в той бік, звідки лунали ці крики, але бухта перегородила їм шлях, бо був час припливу і вода в бухті стояла дуже високо. Тоді вони гукнули тих, хто залишився в шлюпці, щоб ті під'їхали і перевезли їх на інший берег.

На це я й чекав.

Вони перебралися через бухту і побігли далі, прихопивши ще одну людину. Таким чином, у шлюпці залишилося лише двоє. Я бачив, як вони відвели її до кінця бухти, ближче до землі, і прив'язали там до маленького деревця.

Це дуже втішило мене. Дозволивши П'ятниці та помічникові капітана робити свою справу, я наказав решті загону йти за мною. Ховаючись у густому й високому чагарнику, ми обійшли бухту та раптом з'явилися перед тими матросами, що залишалися біля берега. Один із них сидів у шлюпці, інший лежав на березі й дрімав. Побачивши нас за три кроки від себе, він хотів був схопитися і втекти, але капітан, що стояв попереду, кинувся на нього і вдарив його прикладом. Потім, не даючи схаменутися іншому матросу, він крикнув йому:

– Здавайся або помреш!

Це був один із тих матросів, про яких капітан казав, що вони приєдналися до бунтівників не з власної волі, а підкоряючись насильству. Матрос не тільки здався нам на першу нашу вимогу, але відразу ж сам заявив про своє бажання вступити до нашого загону. Незабаром він довів нам своїми вчинками, що гідний нашої довіри.

Тим часом П'ятниця із помічником капітана продовжували кричати та гукати. Відгукуючись на крики матросів, вони водили їх по всьому острові, від пагорба до пагорба, з гаю в гай, доки не завели в таку дрімучу глушину, звідки не можна було вибратися на берег до ночі. Можна собі уявити, як змучили і втомили вони ворога, якщо й самі повернулися до нас смертельно стомлені.

Тепер нам залишалося тільки підстерегти піратів, коли вони повертатимуться до того місця, де залишили шлюпку, і, приголомшивши несподіваним нападом у темряві, змусити їх здатися нам у полон.

Вони повернулися не скоро. Нам довелося чекати кілька годин, поки ми почули, що вони поволі пробираються до берега. Йшли вони окремо, далеко один від одного. Передні кричали заднім:

– Швидше! Швидше!

Задні відповідали:

– Ми не можемо, ми втомилися, ми падаємо...

Усе це було нам на руку.

Нарешті вони підійшли до бухти. За ці кілька годин почався відлив, і шлюпка, прив'язана до дерева, опинилася тепер на суші. Не можна описати, що сталося з піратами, коли вони побачили, що шлюпка на міліні, а люди зникли. З гучними криками вони бігали берегом, проклинаючи свою долю; вони кричали, що їх занесло на зачарований острів, що тут живуть або розбійники, які всіх переріжуть, або чорти, які зжеруть їх живцем.

Кілька разів вони починали гукати своїх товаришів, називаючи їх по іменах і прізвиськах, але, ясна річ, не отримували відповіді.

При слабкому вечірньому світлі нам було видно, як вони бігають туди-сюди, заламуючи в розпачі руки. Втопившись цією безцільною біганиною, пірати кидалися в човен, щоб перевести дух, але не минало й хвилини, як вони вискакували на берег і знову бігали туди-сюди.

Мої супутники благали мене дозволити їм напасти на ворога, як тільки стемніє. Але я не хотів проливати стільки крові і вирішив розправитися з піратами більш мирним шляхом. А головне, я знав, що ворог озброєний з голови до ніг і не хотів ризикувати життям своїх людей. Треба було почекати, чи не поділяться ворожі сили на

два чи три загони, а поки що я наказав своєму війську йти на ворога.

П'ятницю та капітана я вислав уперед. Вони повинні були підкрастися до піратів рачки, щоб стріляти в упор, якщо це знадобиться. Але повзти їм довелося недовго: на них майже наштовхнулися, випадково відділившись від інших, три пірати, і в тому числі боцман, який, як уже сказано, був головним зачинщиком, а тепер повадився як останній боягуз.

Щойно капітан почув голос головного винуватця всіх своїх бід і зрозумів, що той у його владі, він впав у такий шал, що схопився на ноги і вистрілив лиходію просто в груди. Тоді, звісно, вистрілив і П'ятниця. Боцмана було вбито наповал, другого пірата було тяжко поранено (він помер години через дві), третьому ж вдалося втекти.

Почувши постріли, я одразу послав уперед всю свою армію, чисельність якої сягала тепер восьми чоловік. Ось її повний склад: я – перший фельдмаршал, П'ятниця – генерал-лейтенант, потім капітан з двома офіцерами і троє рядових військовополонених, яким ми довірили рушниці.

Коли ми підійшли до ворога, було зовсім темно, тож не можна було розібрати, скільки нас.

Я покликав до себе одного з військовополонених – того самого матроса, якого пірати залишили в шлюпці (тепер він боровся в наших лавах), і наказав йому гукнути на ім'я когось із його колишніх товаришів.

Перш ніж стріляти, я хотів спробувати вступити з ними в переговори і в разі успіху покінчити справу миром.

Моя спроба цілком вдалася. Інакше, втім, і бути не могло: ворогів було доведено до відчаю, їм тільки й залишалося, що здатися.

Отже, мій матрос закричав на все горло:

– Томе Сміт! Томе Сміт!

Том Сміт негайно відгукнувся.

– Хто мене кличе? Ти, Джіммі Рою?

Він, мабуть, упізнав цього матроса по голосу.

Джиммі Рой відповів:

– Так-так, це я! Томе Сміт, кидай рушницю і здавайся, інакше вам кінець! Вас за одну хвилину прикінчать.

– Та кому ж здаватися? Де вони там? – вигукнув знову Том Сміт.

– Тут! – озвався Джиммі Рой. – Їх п'ятдесят чоловік і з ними наш капітан. Ось уже дві години, як вони переслідують вас. Боцмана вбито. Білл Фрай поранений, а мене взяли в полон. Якщо ви не здастесь зараз, прощайтеся з життям – вам не буде пощади!

Тоді Том Сміт закричав:

– Запитай у них, чи нас помилують. Якщо так, ми одразу ж здамося, то ти їм так і скажи.

– Гарзд, я скажу, – відповів Джиммі Рой.

Але тут розпочав переговори вже сам капітан.

– Гей, Сміте! – Закричав він. – Впізнаєш мій голос? Тож слухай: якщо ви негайно покладете зброю і здастесь, я обіцяю пощадити всіх, крім Білла Аткінса.

– Капітане, згляньтеся з мене, заради бога! – заблагав Білл Аткінс. – Чим я гірший від інших? Інші так само винні, як і я.

Це була чиста брехня, бо Білл Аткінс, затятий пірат і розбійник, давно підмовляв матросів зайнятися морським розбоєм. Він перший кинувся на капітана і зв'язав йому руки, ображаючи та лаючи його. Тому капітан сказав Біллу Аткінсу, щоб той здавався без жодних умов, а там уже нехай начальник острова вирішує, жити йому чи померти. (Начальник острова – це я: так мене тепер всі звали.) Білл Аткінс змушений був здатися.

Розділ 28. Капітан знову стає командиром свого корабля. Робінзон покидає острів

Отже, пірати склали зброю, смиренно благаючи про помилування. Той матрос, який розмовляв із ними, і ще двоє людей, за моїм наказом, зв'язали їх усіх, після чого моя грізна армія у п'ятдесят осіб (а насправді їх було всього вісім, включаючи і трьох полонених), оточила зв'язаних піратів і заволоділа їхньою шлюпкою. Сам я, однак, не показувався їм з певних міркувань вищої політики.

Капітан міг тепер поговорити начистоту зі своїми матросами. Він звинувачував їх у зраді і жорстоко дорікав за віроломство.

– Ви хотіли забрати мій корабель, щоб стати піратами і зайнятися морським розбоєм, – сказав він їм. – Це підло і бридко. Ви зганьбили себе на все життя, самі викопали собі яму і повинні дякувати долі, якщо не потрапите на шибеницю.

Злочинці каялися, здається, від щирого серця і благали тільки про одне: щоб їм залишили життя.

– Це не в моїй владі, – відповів капітан. – Тепер ваша доля залежить від начальника острова. Ви думали, що висадили нас на пустельний, безлюдний берег, але ви помилилися: на цьому острові багато людей і керує ними благородний начальник. За своїм милосердям, він помилював вас і, ймовірно, відправить до Англії, де з вами буде вчинено згідно із законом. Але Біллу Аткінсу начальник наказав готуватися до смерті: завтра вранці його повісять.

Усе це капітан просто вигадав, але його вигадка справила бажану дію: Аткінс впав на коліна, благав капітана поклопотати за нього перед начальником острова; решта теж почали просити, щоб їх не відправляли до Англії.

Бачачи таку покірність цих жалюгідних людей, заляканих загрозою смерті, я сказав собі:

«Ось коли прийшла до мене година визволення! Ці нещасні такі налякані, що, звичайно, виконають будь-яку нашу вимогу: варто нам наказати, і вони допоможуть нам заволодіти кораблем».

І, відійшовши подалі, за дерева, щоб вони не могли розгледіти, який убогий вигляд має грізний начальник острова, я крикнув:

– Покликати до мене капітана!

Один із наших людей урочисто підійшов до капітана і сказав:

– Капітане, вас кличе начальник!

А капітан не менш урочисто відповів:

– Передайте його ясновельможності, що я зараз з'явлюся.

Почувши цю розмову, пірати остаточно присмирніли. Вони повірили, що неподалік від них знаходиться сам губернатор із загоном у п'ятдесят осіб.

Коли капітан підійшов до мене, я сказав йому, що хочу заволодіти кораблем за допомогою наших полонених. Капітан був у захваті. Ми вирішили завтра же вранці привести цей план в дію.

– Але щоб діяти напевно, – сказав я, – нам слід відокремити одних полонених від інших. Аتكінса з двома такими ж лиходіями ми посадимо в підземелля. Нехай П'ятниця та ваш помічник відведуть їх туди. А для решти я знайду відповідне місце.

Так ми й вчинили: трьох відвели у печеру, яка й справді могла зійти за досить похмуру в'язницю, а решту я відправив на свою лісову дачу, туди, де стояв мій курінь. Висока огорожа робила її теж досить надійною в'язницею, тим більше, що полонені були зв'язані і знали, що їхня доля залежить від їхньої поведінки.

Вранці другого дня я послав до цих матросів капітана. Він мав поговорити з ними, дізнатися, які їхні справжні почуття, і потім надати мені докладний звіт про свою розмову. Я хотів встановити, наскільки можна довіряти цим людям і чи небезпечно взяти їх із собою на корабель.

Капітан повів справу розумно та рішуче. Він нагадав матросам, у якому жалюгідному становищі вони опинилися з власної провини, і сказав, що хоч начальник острова тепер і помилював їх своєю владою, але коли корабель прийде до Англії, їх судитимуть як зрадників і, безперечно, повісять.

– Але, – додав він, – якщо ви допоможете мені відібрати у піратів мій корабель, тоді начальник острова, беручи до уваги, що ви добровільно послужили добрій справі, постарається поклопотати про ваше прощення. Неважко здогадатися, з яким захопленням прийняли ці люди його пропозицію.

Вони впали перед капітаном на коліна і клялися, що битимуться за нього до останньої краплі крові, що, якщо він здобуде їм помилювання, вони все своє життя вважатимуть себе його неоплатними боржниками, підуть за ним хоч на край світу і шануватимуть його, як рідного батька.

– Чудово, – сказав капітан, – про все це я доповім начальникові острова і, зі свого боку, проситиму, щоб він помилював вас.

Потім він повернувся до мене, докладно відзвітував про свою розмову з матросами і додав, що, на його переконання, ми можемо цілком покластися на цих людей.

Але я був тієї думки, що обережність ніколи не завадить, і тому сказав капітанові:

– Ось що ми зробимо: ми візьмемо поки що тільки п'ятьох. Нехай не думають, що ми потребуємо людей. Ідіть і скажіть їм, що хоч у нас достатньо людей, але, так і бути, ми візьмемо п'ятьох на випробування; а решта двоє разом із тими трьома, що сидять у фортеці (тобто у моєму підземеллі), будуть залишені начальником острова як заручники, і, якщо їхні товариші, які візьмуть участь у наших боях, зрадять своїй клятві й присязі, усі п'ятеро заручників будуть повішені.

Це був вкрай суворий захід. Коли капітан передав бранцям мою відповідь, вони зрозуміли, що з начальником острова жарти погані. І, звісно, їм залишилося одне: прийняти мої умови.

Заручники до того ж почали палко переконувати своїх звільнених товаришів, щоб ті не зрадили капітана.

Ось повний склад нашої армії напередодні великої битви:

по-перше, капітан, його помічник та пасажир;
по-друге, двоє полонених, звільнених за порукою капітана;
по-третє, ще двоє – ті, що сиділи в моєму курені (тепер, на вимогу капітана, їм також надали свободу);
по-четверте, ті п'ятеро з другої партії, яких ми звільнили пізніше від усіх;
Разом дванадцять чоловік, крім тих п'ятьох, які залишалися в моєму підземеллі заручниками.

Я спитав капітана, чи знаходить він можливим напасти на корабель з такими малими силами. Мені та П'ятниці було неможливо відлучитися: у нас на руках залишалося семеро людей, яких ми мали стерегти й годувати. П'ятьом заручникам, посадженим у печеру, я вирішив не давати жодних послаблень. Двічі на день П'ятниця носив їм їжу та питво і сам годував їх, бо ми навіть не розв'язали їм рук. Решті ми надали певної свободи.

Цим двом я вирішив нарешті показатися. Я прийшов до них разом із капітаном. Він сказав їм, що я – довірена особа начальника острова, який доручив мені нагляд за військовополоненими, тому вони не

мають права нікуди відлучатися без мого дозволу, і при першій спробі не послухатися їх закують у кайдани і посаджать до губернаторської в'язниці.

З цього часу я жодного разу не показувався полоненим як начальник острова, а завжди як його довірена особа, причому щоразу згадував про начальника, про гарнізон, про гармати, про фортецю.

Тепер залишалося тільки приготуватися до майбутнього бою: полагодити обидва човни, оснастити їх і призначити команду для кожного. Усі ці клопоти я поклав на капітана.

Він призначив командиром шлюпки свого пасажира і дав йому чотирьох чоловік; сам же капітан, його помічник та з ними п'ятеро матросів складали екіпаж баркасу.

Капітан стверджував (цілком справедливо), що найкраще підійти до корабля в темряві, і найближчого вечора відчалив від берега.

Коли близько півночі на кораблі почули плескіт весел і, за морським звичаєм, гукнули шлюпку, капітан наказав Джиммі Рою, щоб він один подав голос, а всім іншим звелів мовчати.

Джиммі Рой крикнув, що він привіз усіх матросів, але запізнився, бо довелося довго розшукувати їх, а потім почав розповідати різні небилиці такого роду.

Поки він говорив, баркас і шлюпка причалили до борту.

Капітан і його помічник першими скочили на палубу зі зброєю в руках і одразу ж збили з ніг ударами прикладів двох піратів, які, нічого не підозрюючи, вийшли їм назустріч; виявилось, що це був корабельний тесляр і другий помічник капітана, що перейшли на бік піратів.

Увесь капітанський загін діяв дружно та хоробро. Усі матроси, що були на палубі, були схоплені, після чого капітан наказав замкнути люки, щоб затримати решту команди внизу. Тим часом приспіли командир і матроси другої шлюпки; вони зайняли вхід до корабельної кухні і взяли в полон ще трьох людей.

Коли на палубі і на шканцях [майданчик на верхній палубі судна] вже не залишилося жодного ворога, капітан наказав своєму помічникові взяти трьох людей з команди та піти зламати двері

головної каюти, де при перших звуках тривоги замкнувся новий капітан, обраний піратами, і з ним два матроси та юнга.

Вони встигли захопити з собою зброю, тож коли помічник капітана зі своїми людьми висадив двері каюти, їх зустріли пострілами. Помічнику роздробили руку мушкетною кулею, два матроси теж виявилися пораненими, але нікого не було вбито.

Помічник капітана крикнув: «На допомогу!» Не зважаючи на свою важку рану, він увірвався до каюти з пістолетом у руці і прострелив новому капітанові голову. Той впав, не сказавши жодного слова: куля потрапила йому в рот. Після цього решта здалася без бою, тож більше не було пролито жодної краплі крові.

Щойно капітан знову став господарем свого корабля, він наказав зробити сім гарматних пострілів. Це був умовний сигнал, яким він дав мені знати про успішне закінчення справи. В очікуванні цього сигналу я просидів на березі години дві і був дуже радий, коли почув його.

Зі спокійним серцем я одразу ж повернувся додому, ліг і миттєво заснув, бо був дуже стомлений тривогами цього дня.

Мене розбудив новий постріл. Я схопився і почув, що хтось кличе мене:

– Начальнику! Начальнику!

Я одразу ж впізнав голос капітана. Він стояв над моєю фортецею, на пагорбі. Я схопив драбину і піднявся до нього. Він обійняв мене і сказав, вказуючи на море:

– Мій любий друже! Мій рятівнику! Ось ваш корабель. Він ваш і все, що на ньому, теж ваше! І всі ми, починаючи з капітана, також ваші!

Мій погляд обернувся в той бік, куди він вказував: корабель стояв уже на іншому місці, менше ніж за півмилі від берега.

Виявилося, що, покінчивши з піратами, мій друг капітан одразу ж наказав знятися з якоря і, користуючись попутним вітерцем, підійшов до тієї бухти, де я колись причалював зі своїми плотами; потім, дочекавшись припливу, він на ялику увійшов у бухту і поспішив до мене повідомити, що його корабель знаходиться, так би мовити, біля моїх дверей.

Від цієї неочікуваної радості я ледве не зомлів. Адже я на власні очі побачив свою довгоочікувану свободу! Вона була тут у мене в руках! До моїх послуг був великий корабель, готовий везти мене, куди я захочу.

Я так зрадив, що першої миті не міг відповісти капітанові ні слова і впав би на землю, якби він не підтримав мене.

Помітивши, що я зовсім знесилів від раптового щастя, він витяг з кишені склянку з якимись ліками, які захопив для мене. Сьорбнувши ковток, я тихо опустився на землю. І хоча свідомість повернулася до мене, все ж таки я довго не міг заговорити.

Бідолашний капітан був схвилюваний не менше за мене. Щоб повернути мені мої душевні сили, він шепотів мені тисячі ніжних і лагідних слів. Але груди мої були переповнені несподіваним щастям, і я погано розумів, що він говорить. Нарешті я заплакав від радості, і тільки після цього здатність говорити повернулася до мене. Тут я, у свою чергу, обійняв мого нового друга і від щирого серця привітав його. Ми обоє тріумфували і раділи.

Коли ж ми трохи прийшли до тями, капітан сказав мені, що привіз для мене деякі речі, які, на щастя, не встигли розкрати лиходії, що так довго господарювали на його кораблі.

– Мені здається, що ці речі будуть вам не зайві, – сказав капітан.

Він гукнув своїм матросам, що залишилися в човні.

– Гей, тягніть сюди пакунки, які ми привезли для начальника острова!

Це був справді багатий подарунок: капітан привіз мені так багато різних речей, ніби я збирався залишитись на острові до кінця свого життя.

У тюках виявилось: дванадцять величезних шматків солонини, шість окостів шинки, мішок гороху, близько ста фунтів сухарів. Він привіз мені також ящик цукру, ящик борошна, мішок лимонів та дві пляшки лимонного соку.

Але, звичайно, в тисячу разів потрібнішим був для мене одяг. І тому я надзвичайно зрадів, коли виявилось, що мій друг капітан привіз мені півдюжини нових, зовсім чистих сорочок, шість дуже гарних шийних хусток, дві пари рукавичок, капелюх, черевики, панчохи та відмінний, зовсім новий костюм зі свого плеча. Він одягнув мене з голови до ніг.

Подарунок був приємний і дуже корисний, але ви не можете собі уявити, який у мене був незграбний і необтесаний вигляд, коли я одягнув на себе новий костюм, і як мені було незручно в ньому спочатку!

Закінчивши огляд подарунків, я звелів віднести їх до моєї фортеці і почав радитися з капітаном, як нам вчинити з нашими полоненими: взяти їх із собою чи залишити тут.

– Брати їх дуже небезпечно, – говорив капітан. – Це відчайдушні головорізи. Особливо ненадійні двоє з них, невинуваті злодії та розбійники. Якби я ризикнув везти їх на своєму кораблі, то не інакше, як арештантами. Я закував би їх у кайдани і віддав би до рук судової влади в першій же англійській колонії, до якої доведеться зайти.

– У такому разі, – сказав я капітанові, – треба залишити їх тут. І я беруся влаштувати так, що ці два розбійники почнуть самі просити нас, щоб ми залишили їх на острові.

– Якщо вам це вдасться, – відповів капітан, – я буду дуже задоволений.

– Добре, – сказав я. – Я поговорю з ними зараз же від вашого імені.

Потім я покликав до себе П'ятницю і двох матросів-заручників (яких ми тепер звільнили, бо їхні товариші дотримали свого слова) і наказав їм перевести п'ятьох наших бранців із печери до куреня.

Через деякий час ми з капітаном вирушили туди (я у своєму новому костюмі і на цей раз вже як начальник острова). Підійшовши до огорожі моєї дачі, я наказав вивести до себе заарештованих і сказав їм:

– Мені відомі всі ваші злочини. Я знаю, що ви напали на беззахисних пасажирів корабля та вбили їх. Знаю і те, що ви збиралися стати піратами, щоб грабувати мирні кораблі. Повідомляю вам, що, на моє розпорядження, корабель повернуто капітанові. Варто мені наказати і вас повісять як розбійників, спійманих на місці злочину. Тому, якщо вам є що сказати у своє виправдання, говоріть, тому що я маю намір стратити вас як вбивць і зрадників.

Один з них відповів за всіх, що їм нема чого сказати на своє виправдання.

– Але, коли ми були заарештовані, капітан обіцяв нам пощаду, і ми смиренно благаємо вас зробити нам велику милість – зберегти нам життя.

– Не знаю, яку милість я можу вам зробити, – відповів я. – Я маю намір покинути острів з усіма моїми людьми: ми їдемо на батьківщину. Що ж до вас, то, за словами капітана, він зобов'язаний закувати вас у кайдани і після прибуття в Англію віддати до суду за зраду. А суд негайно засудить вас на смерть. Іншого вироку й не може бути. Смерть на шибениці – ось що чекає на вас в Англії. Отже, навряд чи ви будете раді, якщо ми візьмемо вас із собою. Для вас є один порятунок – ви повинні залишитися на острові. Тільки за цієї умови я можу помилувати вас.

Вони з радістю погодилися на мою пропозицію і довго дякували мені.

– Краще жити в пустелі, – казали вони, – ніж повернутись на батьківщину, де на нас чекає шибениця.

Я наказав розв'язати їх і сказав:

– Йдіть до лісу на те саме місце, де вас було схоплено, і залишайтеся там, поки по вас не прийдуть. Я накажу залишити вам якусь зброю, їжу і дам необхідні вказівки на перший час. Ви можете добре прожити тут, якщо будете наполегливо працювати.

Після цих переговорів я повернувся додому і почав готуватися до далекого плавання. Втім, я попередив капітана, що мені знадобиться певний час для того, щоб зібратися в дорогу, і попросив його вирушити на корабель без мене, а вранці надіслати по мене шлюпку. Коли капітан відчалив, я звелів покликати бранців і завів з ними серйозну розмову.

Я знову заявив їм, що, на мою думку, вони роблять розумно, залишаючись на острові, оскільки, якби капітан узяв їх із собою на батьківщину, їх неодмінно повісили б.

Я розповів їм докладно, як я потрапив на цей острів, як помалу покращив своє господарство, як збирав виноград, як сів рис та ячмінь, як навчився пекти хліб.

Я показав їм свої укріплення, свої комори, свої поля та загони – словом, зробив усе, щоб життя на острові було для них не таким важким.

Я залишив їм усю свою зброю (тобто п'ять мушкетів, три мисливські рушниці та три шаблі), півтори діжки пороху і дав докладні настанови, як ходити за козами, як їх доїти і годувати, щоб вони стали жирнішими, як робити масло та сир.

Таким чином, мені довелося розповісти цим людям всю довгу історію мого трудового, самотнього, нудного життя на острові протягом двадцяти восьми років.

Розлучаючись з ними, я обіцяв, що попрошу капітана залишити їм ще дві діжки пороху та насіння овочів, і розповів їм, як важко мені було без цього насіння.

Мішок гороху, який капітан привіз мені, щоб я вживав його в їжу, я теж віддав їм і при цьому порадив використати весь горох на посів, щоб його побільшало.

Після цієї розмови з вигнанцями я другого ж дня рано-вранці перебрався на корабель.

Хоча нам дуже не терпілося підняти вітрила, і вирушити в далеке плавання, все ж таки ми залишалися на якорі ще цілу добу.

Наступного дня рано-вранці ми побачили, що до корабля плывуть двоє людей. Виявилося, що це двоє з тих п'ятьох, яких ми залишили на острові.

– Візьміть нас із собою! – кричали вони. – Краще повісьте нас, але не залишайте на острові! Нас все одно вб'ють там.

У відповідь на їхнє прохання капітан заявив їм, що не може взяти їх без мого дозволу. Зрештою, змусивши їх дати урочисту клятву, що вони виправляться і поводитимуться добре, ми прийняли їх на корабель. Незабаром почався приплив, на берег була послана шлюпка з речами, які я обіцяв поселенцям. До цих речей капітан приєднав, на моє прохання, скриню, набиту всіляким одягом. Вони прийняли цей подарунок із великою вдячністю.

Треба сказати, що, прощаючись із вигнанцями, я дав їм слово, що не забуду про них і, якщо в якомусь порту ми зустрінемо корабель, шлях якого лежатиме повз мій острів, я попрошу капітана того корабля зайти по них і доставити їх у рідні краї.

Коли я залишав цей острів, я взяв із собою на згадку велику шапку, власноруч пошиту мною з козиного хутра, парасольку та одного з моїх папуг.

Не забув я взяти й гроші, але вони так довго лежали в мене без ужитку, що зовсім потьмяніли. Тільки після ретельного чищення можна було побачити, що вони срібні. Захопив я також і золоті монети, знайдені мною на розбитому іспанському кораблі.

Як я встановив згодом корабельним журналом, мій від'їзд відбувся 19 грудня 1686 року. Таким чином, я прожив на острові двадцять вісім років два місяці та дев'ятнадцять днів.

Вітер був попутний. Корабель мчав на всіх вітрилах. Мені було радісно думати, що з кожною хвилиною я все ближче до рідних берегів. Коли ж нарешті з'явилися в туманній далечині білі скелі батьківщини, яку я не бачив стільки років, я ледве не збожеволів від хвилювання і захвату. Я раз у раз підбігав до капітана і кричав йому: «Швидше! Скоріше!»

Як тільки ми кинули якір, я попрощався з усіма моїми попутниками і в супроводі вірного П'ятниці поспішив до того міста, де пройшло моє дитинство. Батьків я вже не сподівався побачити в живих. Адже навіть у ту далеку пору, коли я вперше вирушав у чужі краї, вони вже були слабкі й старі, а з того часу минули десятки років!

Ось і наша вулиця, ось і старий будинок, який я так нерозважливо покинув. З подивом зустріли мене мешканці цього будинку, коли я, схвильований до сліз, повідомив їм, хто я такий. В першу хвилину мені не повірили, але коли переконалися, що я справді Робінзон Крузо, мене мало не задушили в обіймах. Особливо зраділи мені мої сестри та їхні діти – хлопчики та дівчатка, які раніше ніколи не бачили мене. Усі давно вважали, що я помер, і тепер дивилися на мене, як на диво, наче я воскрес із могили.

Після перших родинних вітань усі почали галасливо розпитувати, де я пропадав стільки років, що я бачив у заморських краях, які були у мене пригоди, хто такий П'ятниця, і звідки взялася у мене ця дивовижна висока шапка, і чому у мене таке довге волосся і таке засмагле обличчя. Коли я побачив, що їхнім розпитуванням не буде кінця, я посадив їх усіх, і дорослих і дітей, біля каміна і почав докладно розповідати їм те, що тут написано, у цій книзі. Вони слухали мене з великим захопленням. Розповідав я з ранку до ночі, а папуга сидів у мене на плечі і часто переривав мою промову вигуками:

– Робін, Робін, Робін Крузо! Щасливий Робін Крузо! Куди ти потрапив, Робін Крузо? Куди ти потрапив? Де ти був?

Дякуємо, що скачали книгу на сайті [Казка.укр](http://казка.укр) – дитячі книги з малюнками Українською мовою онлайн.

Бібліотека [Казка.укр](http://казка.укр) регулярно поповнюється. Завітайте та читайте!